



การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรี
อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์



วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ

บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน



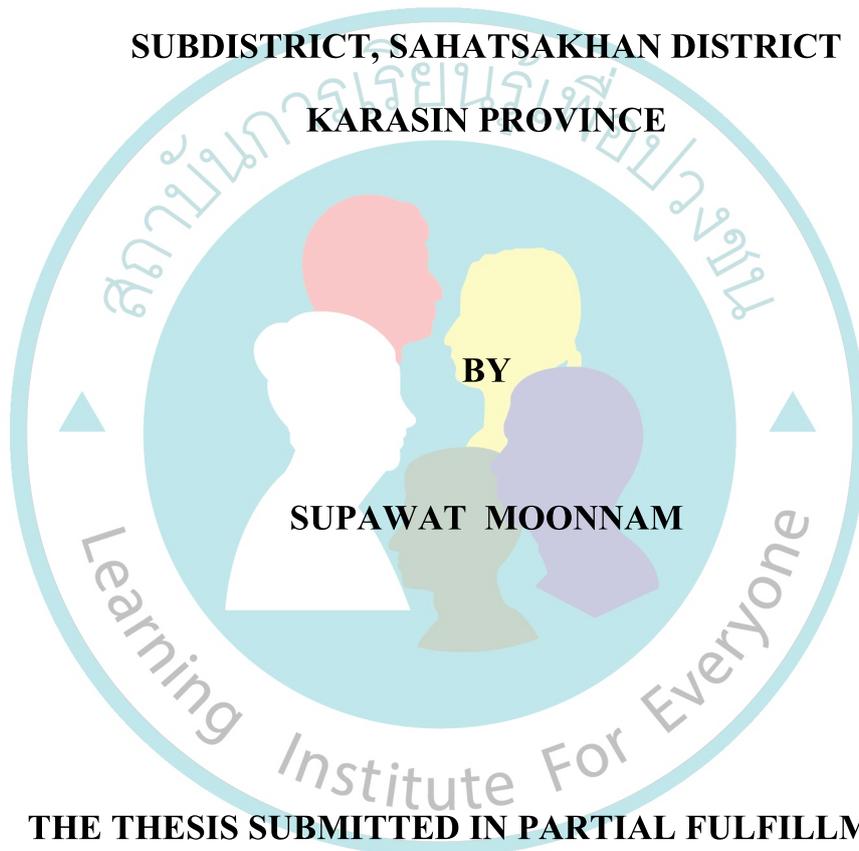
การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรี
อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์



วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
ปีการศึกษา 2561



**TOURISM COMMUNITY DEVELOPMENT IN NONBURI
SUBDISTRICT, SAHATSAKHAN DISTRICT
KARASIN PROVINCE**

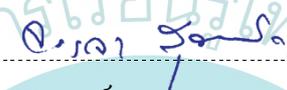


**THE THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
IN THE PROGRAM OF
INTEGRATED LOCAL DEVELOPMENT
FACULTY OF GRADUATE STUDY
LEARNING INSTITUTE FOR EVERYONE (LIFE)**

2018

วิทยานิพนธ์เรื่อง (Title) การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรี
อำเภอเสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
ผู้วิจัย สุภวัฒน์ มุลนาม
สาขาวิชา การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ดร.เฉลิมเกียรติ สุวรรณวัฒน์

คณะกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์

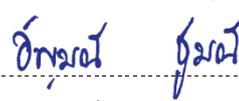
ลงชื่อ  ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.จรรจา สุวรรณทัต)

ลงชื่อ  กรรมการ (ผู้ทรงคุณวุฒิ)
(ดร.ศรีปริญา รูปกระจ่าง)

ลงชื่อ  กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก)
(ดร.เฉลิมเกียรติ สุวรรณวัฒน์)

ลงชื่อ  กรรมการ (ผู้แทนบัณฑิตศึกษา)
(รองศาสตราจารย์ ดร.เสรี พงศ์พิศ)

ลงชื่อ  กรรมการ (ผู้แทนบัณฑิตศึกษา)
(ดร.ทวิช บุญธิรัมย์)

ลงชื่อ  เลขานุการ
(อาจารย์อัญมณี ชุมณี)

บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน อนุมัติให้วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง	การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรี อำเภอเสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
ชื่อผู้เขียน	สุภวัฒน์ มุลนาม
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
ปีการศึกษา	2561
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ดร.เฉลิมเกียรติ สุวรรณวัฒน์

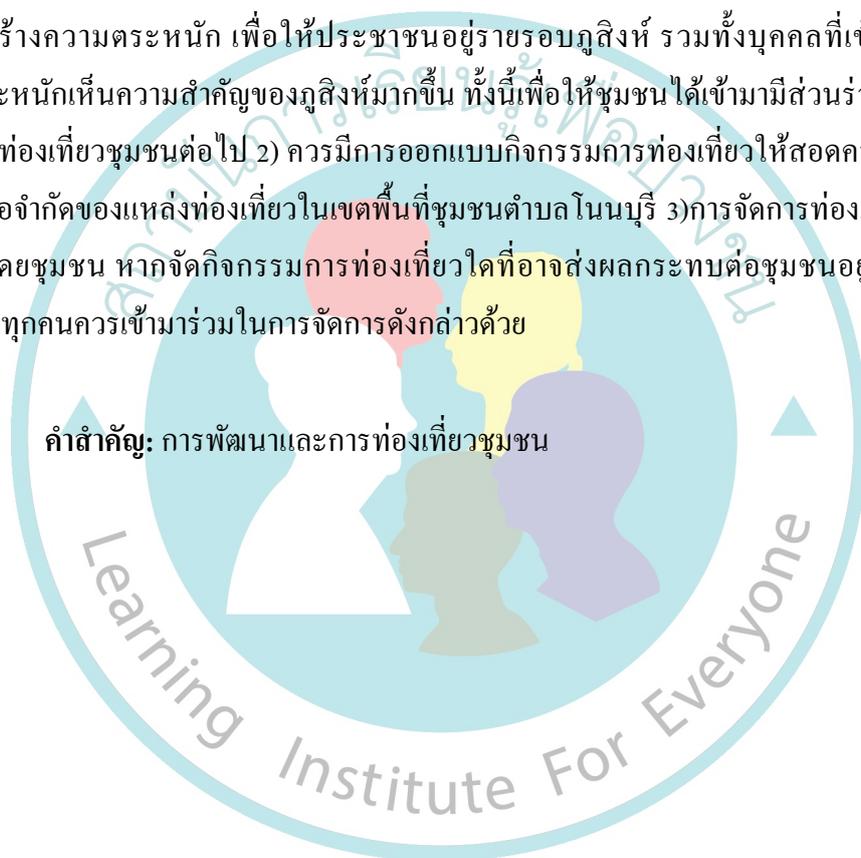
การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทชุมชน ศักยภาพของชุมชน สถานการณ์การท่องเที่ยว และผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนตำบลโนนบุรี 2) ศึกษาและพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน พื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ ใช้คำถามเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสม และปัญหาผลกระทบและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

ผลการวิจัย มีดังนี้ 1) ชุมชนตำบลโนนบุรี มีลักษณะเป็นพื้นที่ลาดเชิงเขา สภาพดินมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย มีภูเขาล้อมรอบ อยู่ใกล้แหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่อ่างเก็บน้ำเขื่อนลำปาว ชุมชนมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีตลอดทั้งปี เช่น ประเพณี “ฮิดลีสอง คองลีสี่” และมีศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวสูงมาก โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวภูสิงห์ซึ่งมีวัฒนธรรมและระบบนิเวศที่สมบูรณ์ ชุมชนได้ดำเนินการอนุรักษ์ฟื้นฟูและริเริ่มใหม่จำนวนหลายกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมบุญประเพณีที่สืบต่อกันมาตลอดทั้งปีที่โดดเด่น เช่น งานประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ แห่เทียนพรรษา สงกรานต์ เทศกาลนมัสการและสร้างน้ำพระพรหมภูมิปาโล และแหล่งท่องเที่ยวภูสิงห์ยังสามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวแห่งอื่น ๆ ในเขตตำบลโนนบุรี และตำบลใกล้เคียง ด้วยศักยภาพดังกล่าวของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลโนนบุรี จึงควรจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่วนด้านผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนตำบลโนนบุรีที่เกิดผลเสียมากที่สุด ได้แก่ ขยะจากนักท่องเที่ยว และมลภาวะทางเสียง จากสถานการณ์การท่องเที่ยวดังกล่าวจึงควรจัดให้มีการท่องเที่ยวในรูปแบบเข้าค่ายเยาวชนและเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนพร้อมให้มีการปฏิบัติธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว 2) รูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวในเขตตำบล

โนนบุรี คือ รูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยชุมชนมีการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าว จำนวน 12 ฐานการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ นักท่องเที่ยวจะได้เที่ยวชมและเรียนรู้ทั้งระบบนิเวศของภูสิงห์และวัฒนธรรมของชุมชน พร้อมทั้งการได้ปฏิบัติธรรมจากคณะสงฆ์สำนักสงฆ์พุทธาวาส ปัจจุบันการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน ตำบลโนนบุรีนั้นมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี ทำให้เกิดผลดีต่อแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนและประชาชนในตำบลโนนบุรีและชุมชนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย 1) ควรมีการนำข้อมูลบริบทชุมชนมาเผยแพร่ในระดับกว้าง เพื่อสร้างความตระหนัก เพื่อให้ประชาชนอยู่รายรอบภูสิงห์ รวมทั้งบุคคลที่เข้าใช้ประโยชน์ได้ตระหนักเห็นความสำคัญของภูสิงห์มากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนต่อไป 2) ควรมีการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับศักยภาพและข้อจำกัดของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ชุมชนตำบลโนนบุรี 3) การจัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชน หากจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวใดที่อาจส่งผลกระทบต่อชุมชนอยู่รายรอบภูสิงห์บุคคลทุกคนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการดังกล่าวด้วย

คำสำคัญ: การพัฒนาและการท่องเที่ยวชุมชน



Abstract

Thesis Title	Tourism development community in Nonburi subdistrict Sahatsakhan district Karasin Province
Researcher	Supawat Moonnan
Degree	Master of Arts
In the Program of	Integrated Local Development
Year	2018
Principal Thesis Advisor	Dr. Chaloemkiat Suwanwattana

The purpose of this were to 1) Study context The community involvement Travel situation And the impact of tourism on the Community Non Buri. 2) Study and Development of Community Tourism. Restoration and Conservation by engaging the community. Community action research with tools for data collection including interviews. Data were collected by interviews. Questions about the model of tourism development in the community. Management activities appropriate tourism And the impact and disruption caused by tourism.

The study result found that 1) Community Non Buri It is a hillside area. The soil is a sandy loam. Cirque Near large bodies of water reservoirs Lam Pao Dam. The community has a tradition of cultural events throughout the year such as the traditional "Heat twelve and fourteen Kong" And the potential of tourism is very high. The attraction Phu Sing, whose cultural and ecological integrity. Community has implemented several new initiatives, and conservation activities. Activities merit tradition throughout the years such notable festivals Devo Sacred Road, Becket. Candle Songkran festival worship and pour water brahmapura Paloma. Tourism and mountain lions can also be linked to other attraction in Non Buri district. And neighboring parishes. Similar with the potential of tourism in the Community Non Buri. It should provide a cultural involvement by the community. On the impact of tourism on the Community Non Buri effect that most of the tourists, including waste and noise pollution. The travel situation such should be provided in the form of his youth and cultural community with a practice without the involvement of the community so that the community benefits from tourism. 2) Style tourist attraction in the parish Non Buri is a form of cultural tourism. Visitors can explore and learn about the ecology and

culture of the community Phu Sing. The practice of the Buddhist Sangha Buddhist shrine. Currently, restoration and conservation of natural resources and cultural community. Non Buri district has operated continuously throughout the year. Contributing to the attraction of residents and communities in the parish Non Buri and other communities involved.

The study suggests 1) Should have the information published in the context of a wider community to raise awareness. So that the people of the surrounding mountain lion. Including individuals who use them realize the importance of Phu Sing more. This is to allow the community to participate in the development of tourist community. 2) There should design activities in accordance with the potential and limitations of tourism in the area of Community Non Buri. 3) Travel Management with participation by the community. If tourism activities that may affect the communities surrounding the mountain lion. Everyone should come together to deal with.

Key words: Community tourism and development.



กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยการให้ความช่วยเหลือแนะนำของ ดร.เฉลิมเกียรติ สุวรรณวัฒนะ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านที่ได้กรุณาให้คำแนะนำข้อคิดเห็น ตรวจสอบ และแก้ไขร่างวิทยานิพนธ์มาโดยตลอด ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ท้ายนี้ ผู้วิจัยขอน้อมรำลึกถึงอำนาจบารมีของคุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก อันเป็นที่พึ่งให้ผู้วิจัยมีสติปัญญาในการจัดทำวิทยานิพนธ์ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ผู้วิจัยขอให้เป็นกตเวทิตาแต่บิดา มารดา ครอบครัวของผู้วิจัย ตลอดจนผู้เขียนหนังสือ และบทความต่าง ๆ ที่ให้ความรู้แก่ผู้วิจัยจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี



สุภวัฒน์ มุลนาม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่	
1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
คำถามสำคัญในการวิจัย.....	7
คำนิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	9
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว.....	12
แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	24
แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	31
แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	33
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	40
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	43

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย	
รูปแบบในการวิจัย.....	44
ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย	44
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล.....	46
ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย.....	46
สถานที่ในการวิจัย.....	47
ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย.....	47
ปฏิทินการปฏิบัติงาน.....	47
4 ผลการวิจัย	
บริบทชุมชนตำบล โนนบุรี อำเภอสหสัจจันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์.....	48
ศักยภาพและข้อจำกัดของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบล โนนบุรี.....	55
สถานการณ์และผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนตำบล โนนบุรี.....	56
รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบล โนนบุรี โดยการมีส่วนร่วม ของชุมชน.....	57
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการวิจัย.....	61
อภิปรายผลการวิจัย.....	64
ข้อเสนอแนะ.....	69
บรรณานุกรม.....	71
ภาคผนวก ก. แบบสัมภาษณ์.....	76
ภาคผนวก ข. ภาพกิจกรรม.....	86
ประวัติผู้วิจัย.....	100

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 ปฏิทินการดำเนินการวิจัย.....	47
4.1 แสดงครัวเรือนแยกตามหมู่บ้าน.....	50



สารบัญญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 กระแสความต้องการเปลี่ยนแปลงการท่องเที่ยว.....	35
2.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	38
2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	43
1. KALASIN TOURIST MAP.....	86
2. แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลโนนบุรี.....	87
3. การประชุมชี้แจงเกี่ยวกับการวิจัย.....	88
4. ผู้วิจัยร่วมกับผู้นำชุมชนสำรวจเส้นทางเข้าสู่ชุมชนตำบลโนนบุรี.....	89
5. ผู้วิจัยร่วมกับชุมชนในการแก้ไขปัญหา เช่น การจัดทำป้ายจราจร สัญญาณจราจรและป้ายบอกทาง.....	90
6. ผู้วิจัยร่วมกับชุมชนปรับปรุงซ่อมแซมเส้นทางจราจรทางขึ้นเขาภูสิงห์.....	91
7. ชุมชนร่วมอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณี “ฮีดลีสอง คองลีสี่”	92
8. การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนในงานประเพณีทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะ..	93
9. การจัดกิจกรรมงานประเพณีทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน.....	94
10. ประเพณีทำบุญตักบาตร และสักการะพระประชาชนบาล.....	95
11. ผู้วิจัยร่วมงานอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีการสักการะพระประชาชนบาล...	96
12. กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน“นุ่งซิ่น นั่งสาด ตักบาตร 9 วัด”.....	97
13. ผู้วิจัยร่วมกับผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลโนนบุรีสำรวจปัญหาและผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชน.....	98
14. ปัญหาและผลกระทบจากการท่องเที่ยว	99

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีการขยายตัวสูง มีบทบาทความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญนำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศ การสร้างอาชีพและการกระจายความเจริญไปสู่ทุก ๆ ภูมิภาค การท่องเที่ยวยังมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของกรมคมนาคมขนส่ง การค้าและการลงทุน เมื่อประเทศประสบภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประเทศสามารถช่วยให้เศรษฐกิจฟื้นตัวได้รวดเร็วกว่าภาคการผลิตและบริการอื่น ๆ อย่างไรก็ตามการตามอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีแนวโน้มการแข่งขันรุนแรงขึ้นตามลำดับ มีการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาอย่างรวดเร็วและมีความอ่อนไหวง่ายจากปัจจัยภายในและภายนอกประเทศโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) นี้จะมุ่งแก้ปัญหาจากต้นเหตุ โดยเน้นในด้านการสร้างแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ การอนุรักษ์รักษาแหล่งท่องเที่ยวเปราะบาง การให้ประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลนักท่องเที่ยว และดูแลด้านความปลอดภัย เพื่อเป็นการสร้างพื้นฐานที่แข็งแกร่งให้กับการเติบโตของอุตสาหกรรมในอนาคต ดังนั้นแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับนี้จึงได้สอดคล้องกับสถานการณ์ทั้งในและต่างประเทศ ตามแนวทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) เน้นแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” และ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” มาใช้ในการจัดทำแผนเพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบองค์รวมที่สร้างทั้งรายได้และกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ

ดังนั้น เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา จึงได้เกิดรูปแบบของการท่องเที่ยวที่หลากหลายรูปแบบขึ้น ซึ่งในแต่ละรูปแบบนักท่องเที่ยวหรือทุกคนที่มาท่องเที่ยวควรมีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวและหรือธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นนั้น ๆ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของ

ประชาชนในท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญรวมถึงคุณค่าต่อการรักษาความสมดุลของแหล่งท่องเที่ยวและธรรมชาติก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนในท้องถิ่น

การท่องเที่ยวเป็นนโยบายและแนวทางที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยผลักดันให้เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ต้องมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามวิสัยทัศน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีการจัดการสิ่งแวดล้อมภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งนโยบายและแนวทางการท่องเที่ยวนี้ยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) หัวข้อ 3.4.3 ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ พัฒนาและยกระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติของไทยสู่สากล โดยควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเหมาะสม พัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะระบบการจัดการขยะมูลฝอยและบำบัดน้ำเสีย ปรับใช้มาตรการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีระบบนิเวศเปราะบาง พัฒนาระบบการจัดเก็บรายได้จากการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ทางทะเล หมู่เกาะ รวมทั้งอุทยานแห่งชาติ ให้เหมาะสมสำหรับใช้ในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติอย่างยั่งยืน ส่งเสริมแนวคิดการสร้างรายได้จากการอนุรักษ์ โดยพัฒนาขีดความสามารถและเชื่อมโยงการท่องเที่ยวชุมชน และการท่องเที่ยวธรรมชาติกับการอนุรักษ์ทรัพยากร การสืบทอดอัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้ง การสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ชีวภาพของท้องถิ่นด้วย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558, หน้า 113)

จังหวัดกาฬสินธุ์ จัดอยู่ในจังหวัดที่มีสถานที่ท่องเที่ยว โดยมีอำเภอสหัสขันธ์เป็นอำเภอหนึ่ง ซึ่งมีสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลายเป็นแหล่งจุดค้นซากฟอสซิลไดโนเสาร์ ที่ใหญ่และทันสมัยที่สุดในอาเซียน จึงเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยว เนื่องจากประชาชนเป็นเจ้าของท้องถิ่นมีความรู้สึกในการเป็นเจ้าของซึ่งมีความรัก ความหวงแหน พึ่งพิง และใช้ประโยชน์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้ว สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยชุมชนจะต้องพัฒนาตนเองให้เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชนเอง และระหว่างชุมชนกับเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์ควบคู่ไปกับการเจริญเติบโตของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่อที่จะคงสภาพความสมบูรณ์ต่อไป

อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่หลากหลาย มีศักยภาพที่สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวได้ ดังคำขวัญของอำเภอ คือ “สหพันธ์รัตนรมย์ พระพรหม ภูสิงห์ สวยยิ่งเขื่อนลำปาว ภูค่าวพระนอน พักผ่อนแหลมโนนวิเศษ อาณาเขตโคโนเสาร์ ภูคุ้มข้าว สัตว์โลกล้านปี” อำเภอสหพันธ์ตั้งอยู่ทางตอนกลางก่อนไปทางทิศเหนือของจังหวัดกาฬสินธุ์ แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 8 ตำบล 85 หมู่บ้าน

ตำบลโนนบุรี อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2525 มีอายุราว 33 ปี โดยเมื่อปี พ.ศ. 2510 รัฐบาลโดยกรมชลประทานได้ดำเนินการสร้างเขื่อนลำปาวเพื่อกักเก็บน้ำใช้ในการเกษตร ซึ่งเป็นเขื่อนดินมีพื้นที่ขนาดใหญ่กินพื้นที่หลายตารางกิโลเมตร มีผลทำให้น้ำท่วมบ้านเรือนของราษฎร ราษฎรต้องอพยพหนีน้ำมาจากตำบลโนนศิลา อำเภอสหพันธ์ ซึ่งเป็นที่ตั้งเดิม ชาวบ้านเรียกบ้านเก่าหรืออำเภอเก่า มาตั้งบ้านเรือนอยู่โคกภูสิงห์ ซึ่งเป็นพื้นที่การปกครองของนิคมสร้างตนเองลำปาว แต่เดิมที่ตั้งบ้านหมู่ที่ 1 อยู่ในเขตตำบลภูสิงห์ แต่ด้วยตำบลภูสิงห์มีพื้นที่กว้างใหญ่มาก จึงได้แยกออกเป็น 3 หมู่บ้าน อยู่ในเขตของตำบลโนนบุรี ในสมัยของนายอำเภอเรืองบุญ สิริขันธ์ โดยชื่อตำบลโนนบุรี ใช้ชื่อนี้เพื่อเป็นเกียรติกับ นายบุรี พรหมลักขโณ ผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ในสมัยนั้น

นิคมสร้างตนเองลำปาวได้จัดสรรที่ดินให้ราษฎรบริเวณโคกเขาภูสิงห์โดยจัดเป็นล๊อคโคกเขาภูสิงห์มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ เช่น ป่ากุง ป่าจิก ราษฎรได้ตัดไม้เหล่านี้มาสร้างบ้านโดยทางราชการให้สร้างบ้านเป็นห้องแถวที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น คือ ลักษณะอาคารเป็นอาคารไม้ชั้นเดียวติดต่อกันหลายคูหาสร้างพร้อมกันเมื่อ พ.ศ. 2511 ครอบคลุมละ 3 ห้อง มี 90 ครอบครัวยัง ปัจจุบันห้องแถวนี้บางหลังยังคงสภาพเดิมและบางหลังได้ปรับปรุงเป็นห้องแถวสมัยใหม่ แต่ก็ยังคงเป็นห้องแถวรูปแบบเดิมอยู่ โดยเฉพาะถนนกลางเมืองยังสามารถคงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งแต่เดิมพื้นที่แห่งนี้เป็นตลาดเก่าแก่และเป็นที่อยู่ของชาวกาฬสินธุ์ ความเป็นอยู่ของราษฎรถือว่าดี แต่การคมนาคมยังไม่สะดวก เพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่ราษฎรท่านผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์สมัยนั้น จึงได้นำประชาชนร่วมใจกันสร้างพระพรหมภูมิปาโล ประดิษฐานบนหลังเขา ภูสิงห์ ในปี พ.ศ. 2512 เพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน จากนั้นทางสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) ได้มาดำเนินการสร้างถนน ทรายน้ำ ในภายหลังเพื่อให้มีน้ำใช้ นอกจากนั้นราษฎรบางส่วนก็ได้ขุดทรายน้ำเพื่อใช้เองบริเวณหลังบ้าน

ปัจจุบันการดำเนินชีวิตของชุมชนตำบลโนนบุรีเป็นชุมชนเมือง คือ อยู่ในเขตเทศบาลตำบลโนนบุรี เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจค้าขาย แต่มีการอนุรักษ์สภาพบ้านเรือนเป็นห้องแถวไม้เก่าแก่ตั้งแต่ตั้งเป็นอำเภอสหพันธ์ เมื่อปี พ.ศ. 2510 ซึ่งสามารถหาดูได้ยากในปัจจุบัน และคนในชุมชนได้มีการสืบสานภูมิปัญญาและประเพณี เช่น การทอเสื่อกก การทำขนมโบราณ หรือการจัดงาน

ประเพณีประจำปี เช่น บุญประเพณีปีใหม่ แห่เทียนเข้าพรรษา วัฒนธรรมรำวงกองกำ รคน้ำขอพร ผู้สูงอายุ จัดงานวันแม่แห่งชาติ ตักบาตรเทโวโรหณะในวันออกพรรษา เป็นต้น ซึ่งมีการจัดกิจกรรมดังกล่าวเป็นประจำทุกปี

ตำบลโนนบุรีเป็นที่ตั้งของส่วนราชการต่าง ๆ ของอำเภอสหัสขันธ์ เช่น ที่ว่าการอำเภอ โรงพยาบาล สถานีตำรวจภูธร มีองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น คือ เทศบาลตำบลโนนบุรี มีวัด จำนวน 9 วัด โรงเรียนประถมศึกษา 4 แห่ง และโรงเรียนมัธยมศึกษา 1 แห่ง มีขนาดเนื้อที่ โดยประมาณ 21 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดกาฬสินธุ์ อยู่ห่างจากจังหวัด กาฬสินธุ์ 32 กิโลเมตร สภาพพื้นที่เป็นที่ลาดเชิงเขามีลักษณะ สูงๆ ต่ำๆ ดินเป็นดินร่วนปนทราย มี อากาศเขตติดต่อกับแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ คือ ภูสิงห์ ภูกุ่มข้าว และอ่างเก็บน้ำเขื่อนลำปาว ตำบล โนนบุรีมีทั้งหมด 11 หมู่บ้าน ประกอบด้วย 1,720 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากร 5,308 คน การดำเนินชีวิตของชาวบ้านตำบลโนนบุรีเป็นชุมชนเมือง คือ อยู่ในเขตเทศบาลโนนบุรี เป็น หมู่บ้านเศรษฐกิจค้าขาย แต่มีการอนุรักษ์สภาพบ้านเรือนเป็นห้องแถวไม้เก่าแก่ ตั้งแต่ตั้งเป็น อำเภอสหัสขันธ์ เมื่อปี พ.ศ. 2510 ซึ่งสามารถหาดูได้ยากในปัจจุบัน และคนในชุมชนได้มีการสืบ สานภูมิปัญญาและประเพณี เช่น การทอเสื่อกก การทำขนมโบราณ หรือการจัดงานประเพณี ประจำปี เช่น บุญประเพณีปีใหม่ แห่เทียนเข้าพรรษา วัฒนธรรมรำวงกองกำ รคน้ำขอพรผู้สูงอายุ จัดงานวันแม่แห่งชาติ ตักบาตรเทโวโรหณะในวันออกพรรษา และมีกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมพาแลง บายศรีสู่ขวัญ ล่องแพ เป็นต้น

ตำบลโนนบุรี เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูง โดยเฉพาะมีแหล่งท่องเที่ยวที่ ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้เข้ามาเที่ยวชมเป็นจำนวนมาก มีแหล่ง ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในตำบลโนนบุรี ได้แก่

1) แหล่งท่องเที่ยวทางธรณีวิทยาได้แก่ พิพิธภัณฑสถานธรณีวิทยา ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ของอำเภอ มีแหล่งขุดค้นพบซากไดโนเสาร์ บริเวณวัดสักกะวัน ภูกุ่มข้าว ตำบลโนนบุรี ซึ่งมีการ ขุดค้นอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.2537 และจากการขุดค้นในครั้งนั้นพบว่า มีซาก ไดโนเสาร์ในหลุมขุดค้นเดียวกันมากถึง 7 ตัว มีซากฟอสซิลไดโนเสาร์ในหลุมขุดเดียวกันมากกว่า 700 ชิ้น ซึ่งฟอสซิลที่ขุดค้นพบมีความสมบูรณ์ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และด้วย เหตุผลนี้เอง รัฐบาลโดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงได้จัดสรรงบประมาณ ดำเนินการก่อสร้างพิพิธภัณฑสถานเพื่อจัดแสดงและให้ความรู้ทางธรณีวิทยา โดยแบ่งโซนแสดงออกเป็น 8 โซน เริ่มตั้งแต่โซนที่ 1 เรื่องของจักรวาลและโลก โซนที่ 2 เมื่อสิ่งมีชีวิตแรกปรากฏ โซนที่ 3 มหายุคพาลีโอโซอิก โซนที่ 4 มหายุคมีโซโซอิก โซนที่ 5 วิถีชีวิตของไดโนเสาร์ โซนที่ 6 คืบ ชีวิตให้ไดโนเสาร์ โซนที่ 7 มหายุคซีโนโซอิก และโซนสุดท้าย โซนที่ 8 โซนเรื่องของมนุษย์

พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ได้รับพระราชทานนามจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นามว่า “พิพิธภัณฑสถานสิรินธร” เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ.2549 และได้ทรงเสด็จพระราชดำเนินเป็น องค์ประธานในพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ.2551 จากความสมบูรณ์ของซาก ดึกดำบรรพ์ที่ขุดค้นพบได้ส่งผลให้พิพิธภัณฑสถานสิรินธรกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรณีวิทยาที่สำคัญ ของประเทศ รวมทั้งได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั่วไป ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ต่างเดินทางมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้เป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี

2) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่ วัดพุทธนิมิต (ภูค่าว) พระพรหมภูมิปาโล (ภูสิงห์) พระพุทธไสยาสน์ภู่อ หลวงพ่อทันใจ หลวงพ่อบันดาลฤทธิผล วัดป่าสักกะวัน

3) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ภูสิงห์ สะพานเทพสุดาแหลมโนนวิเศษ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าลำปาว

การเดินทางจากตัวเมืองจังหวัดกาฬสินธุ์ ใช้เส้นทางกาฬสินธุ์-สหัสขันธ์(ทางหลวง หมายเลข 227) ระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร

- 1) โดยรถโดยสารสาย สหัสขันธ์-กาฬสินธุ์
- 2) โดยรถตู้สาย สหัสขันธ์-กาฬสินธุ์ เดินทางทุก 30 นาที สอบถาม โทร.085-4665588
- 3) โดยรถบัส

-นครชัยแอร์ (กรุงเทพ-สหัสขันธ์) 2 รอบเวลา 19.00 น.และ 20.30 น.

-นครชัยแอร์ (สหัสขันธ์-กรุงเทพ) 2 รอบเวลา 19.45 น.และ 21.15 น.

-สายสามหมอ-สหัสขันธ์-ขอนแก่น รอบเวลา 13.00 น., 16.30 น., 18.30 น. ทุกวัน

ตำบลโนนบุรีถือได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญที่สุดของจังหวัดกาฬสินธุ์ ตั้งอยู่บน เส้นทางหมายเลข 227 ซึ่งกำลังถูกพัฒนาเป็นเส้นทางเศรษฐกิจ ตามโครงการระเบียงเศรษฐกิจ ตะวันออก-ตะวันตก East-West Corridor โดยเฉพาะพิพิธภัณฑสถานไดโนเสาร์สิรินธรนั้น ทางจังหวัด และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้ทุ่มงบประมาณกว่า 400 ล้านบาทในการพัฒนาเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวระดับโลก แต่ภายหลังจากการพัฒนาแล้วเสร็จได้มีการให้บริษัทเข้ามาบริหารจัดการ การท่องเที่ยวทั้งหมด ชาวบ้านในพื้นที่แทบไม่ได้รับประโยชน์ใด ๆ จากแหล่งท่องเที่ยวสำคัญนี้เลย ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว แม้แต่การขายสินค้าในแหล่งท่องเที่ยวก็มีการเปิด ประตูให้คนภายนอกเข้ามาขายแทนร้านค้าเดิมของชาวบ้าน การเข้าชมพิพิธภัณฑสถานในพื้นที่ก็ ต้องเสียค่าบริการผ่านประตูเหมือนนักท่องเที่ยวทั่วไป ในทางตรงกันข้ามชาวบ้านกลับได้รับ ผลกระทบจากปัญหาการรุกรานเข้ามาจำนวนมากของนักท่องเที่ยว รวมทั้งเรื่องขยะ และการรุกราน ทางวัฒนธรรม (เทศบาลตำบลโนนบุรี, 2560, หน้า 3)

เมื่อการท่องเที่ยวในชุมชนตำบลโนนบุรีขยายตัวขึ้น ส่งผลให้เกิดการสร้างอาชีพ การจ้างงาน การพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่ง และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ อย่างไรก็ตามการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวไม่เพียงจะก่อให้เกิดผลดีทางเศรษฐกิจในชุมชนเท่านั้น แต่ในทางตรงข้ามยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม เช่น ปัญหาการทำลายทัศนียภาพ ปัญหามลภาวะสภาพทางสังคม เช่น ปัญหาค่าครองชีพ รวมทั้งวิถีชีวิตของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวให้เสื่อมโทรมลง เนื่องจากการท่องเที่ยวจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ขณะที่ทรัพยากรเหล่านี้มีอยู่อย่างจำกัด ไม่เพียงพอที่จะรองรับความเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวได้ ทำให้การจัดการแหล่งท่องเที่ยวมักประสบปัญหาที่สวนทางกันระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและสังคมกับการพัฒนาอยู่เสมอ

จากข้อมูลดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาบริบทชุมชน ศักยภาพของชุมชน สถานการณ์การท่องเที่ยว และผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนตำบลโนนบุรี ศึกษาพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน พื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ศักยภาพของชุมชน สถานการณ์การท่องเที่ยว และผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนตำบลโนนบุรี
2. เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน พื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ศักยภาพของชุมชน สถานการณ์การท่องเที่ยว และผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนตำบลโนนบุรี ศึกษาพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน พื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ในการศึกษาข้อมูลเป็นการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ รายงานกิจกรรม และการสัมภาษณ์โดยตรงกับประชาชนและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ได้แก่

2.1 ผู้นำชุมชน คือ ผู้ที่ดูแลชุมชนและประชาชนในชุมชน 10 ราย

2.2 ชาวบ้านในชุมชน คือ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลโนนบุรี 20 ราย

2.3 หน่วยงานภาครัฐ คือเทศบาลตำบลโนนบุรีเป็นหน่วยงานที่ดูแลและให้การสนับสนุนด้านการจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน 10 ราย

2.4 ภาคเอกชน คือ ผู้ประกอบการที่จัดการท่องเที่ยว ร้านค้า ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึกในชุมชนตำบลโนนบุรี 10 ราย

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

สถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนตำบลโนนบุรี อำเภอเสหัสขันธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

4. ขอบเขตระยะเวลา

การศึกษาในครั้งนี้ เริ่มศึกษาเมื่อ 1 มกราคม พ.ศ. 2560 และมีการเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่องจนถึง 31 ธันวาคม พ.ศ. 2560

คำถามสำคัญในการวิจัย

1. บริบทและวัฒนธรรมของชุมชนตำบลโนนบุรี เป็นอย่างไร มีศักยภาพที่จะนำมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้หรือไม่ อย่างไร
2. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนโนนบุรี ควรเป็นอย่างไร

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

ชุมชน หมายถึง ชุมชนตำบลโนนบุรี อำเภอเสหัสขันธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน โดยร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมรับผลประโยชน์

การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางของมนุษย์จากสถานที่ใดสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง หรือการเดินทางจากถิ่นพำนักที่อาศัยไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจไป และเป็นการเดินทางด้วยเหตุผลของการท่องเที่ยวมิใช่เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้ เช่น การเดินทางเพื่อการพักผ่อน การเดินทางเพื่อไปชมการแข่งขันกีฬา การเดินทางเพื่อการศึกษา การ

เดินทางเพื่อประชุมสัมมนา การเดินทางเพื่อเยี่ยมเยือนญาติพี่น้อง หรือเพื่อน การเดินทางเพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เป็นต้น

การท่องเที่ยวชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เป็น โบราณสถาน ศาสนสถาน รวมถึงการเดินทางเพื่อชื่นชมวิถีชีวิต เทศกาล งานประเพณีและ ศิลปวัฒนธรรมชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น ต่อบุคคลในชุมชนนั้น ๆ โดยให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดหรือไม่ให้เกิดขึ้นเลย หากเป็นไปได้ทางด้านเจ้าบ้านหรือชุมชนท้องถิ่นควรที่จะรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมไว้ ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือดัดแปลงศิลปวัฒนธรรม เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่หากมีความจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย ก็สามารถทำได้ แต่ต้องไม่ให้เสียรูปแบบดั้งเดิมหรือความหมายที่เป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งหากไม่รักษาไว้จะก่อให้เกิดการสูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรมในที่สุด

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ รวมทั้งทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศและการท่องเที่ยวโดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยเป็นข้อค้นพบเพื่อนำไปสู่การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยเน้นพื้นที่ตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ ได้ตรงกับสถานการณ์และความต้องการของชุมชน
2. ชุมชนตำบลโนนบุรี ได้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนที่เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน
3. ประชาชนในชุมชนตำบลโนนบุรี ได้ข้อมูลในการวิจัยไปวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนให้ยั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนต่อไป

บทที่ 2

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทำวิจัย เรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรี อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
2. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
3. แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
5. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมเป็นคำที่นักวิชาการหลายท่านอ้างถึงกลุ่มเป้าหมาย และชุมชนในกิจกรรมนั้น ๆ

ความหมายของการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (2550, หน้า 55) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าไปเกี่ยวข้อง (Involvement) ทางความคิด จิตใจ อารมณ์และทางกาย การมีส่วนร่วมมีความหมายมากกว่าการเป็นส่วนหนึ่ง (Sense and belonging) การมีส่วนร่วมมีความหมายทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ (Quantitative and qualitative) การมีส่วนร่วมครอบคลุมทั้งมิติด้านความสามารถ เวลา และโอกาสที่จะมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมเป็นการกระทำ (Action) จึงมีทั้งผู้กระทำ (The actor) ผู้ถูกกระทำหรือผู้รับผล (The recipient) และสาธารณชน (The public) ผู้เป็นบริบทของการกระทำ

มธุรดา ศรีรัตน์ (2554, หน้า 30) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่บุคคลได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานทั้งด้านการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ ความรับผิดชอบ การวางแผนปฏิบัติงาน ตลอดจนการประเมินผล โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญใน

การปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดจากการบริหารงานในองค์การ

ประชัย ศรีจามร (2549, หน้า 60) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นการสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในแนวทางการพัฒนาโดยผ่านทางกระบวนการส่งเสริมชักนำ การสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการเรียนรู้ การริเริ่มในการคิด ร่วมกำหนดแนวทางในการพัฒนา ร่วมแก้ไขและวางแผนปฏิบัติ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือทรัพยากรทางการบริการ ตลอดจนอำนาจในการตัดสินใจในการกำหนดกิจกรรม แนวทางการดำเนินกิจกรรมของตนเองให้เกิดขึ้นภายในชุมชนด้วยความเต็มใจและเต็มความสามารถของตนเอง เพื่อเพิ่มและพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการและควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรตลอดจนปัจจัยการผลิตในสังคมอันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง

สุธี วรประดิษฐ์ (2553, หน้า 14) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้เกิดผลต่อความต้องการของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ทั้งนี้ในการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้นการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมต้องคำนึงถึงวิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม เพราะกลุ่มคนในชุมชนมีความแตกต่างกันในลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจ และการได้รับข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้ การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนโดยสรุปมีขั้นตอนทั้งสิ้น 5 ขั้นตอน คือ

1. การวิเคราะห์ สังเคราะห์ปัญหาของชุมชน
2. การวางแผนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต
3. การกำหนดกิจกรรม
4. การดำเนินกิจกรรม
5. การประเมินผลกิจกรรม

ซึ่งเป็นขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญโดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยมีหน่วยงานภาครัฐคอยช่วยเหลือ ให้คำแนะนำหรืออำนวยความสะดวกเท่านั้น

1.2 แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน

1.2.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหา และสาเหตุของปัญหา
 ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าประชาชนไม่มีบทบาทในการระบุปัญหา และความต้องการแล้ว โครงการทุกอย่างก็จะไม่มีประโยชน์เพราะโครงการที่ออกมาไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อีกทั้งประชาชนไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมดังกล่าว ก็จะทำให้ไม่บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้

1.2.2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการกิจกรรม เพื่อให้ประชาชนได้มีบทบาทในการระบุปัญหา และขั้นตอนต่อไป คือ การร่วมกันวางแผนโครงการดำเนินกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาของตัวเอง แต่อย่างไรก็ตามนักพัฒนาหรือผู้มีความรู้ในแผนควรจะเข้าไปช่วยในการวางแผนเพื่อให้แผนนั้นมีประสิทธิภาพ แต่ไม่ใช่ให้นักพัฒนาเหล่านั้นที่วางแผนเองทั้งหมด เพราะจะทำให้เกิดผลกระทบตามมา คือ ประชาชนไม่สามารถแก้ไขหรือตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาได้

1.2.3 การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน เมื่อประชาชนมีความรู้สึกว่ามีความเป็นเจ้าของในกิจกรรมนั้น ๆ ผลที่ตามมาคือ ประชาชนจะมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่วางไว้ นักพัฒนาควรจะกระตุ้นประชาชนให้มีส่วนร่วมในการลงทุนในรูปแบบของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ตามกำลังความสามารถของประชาชน จะทำให้การดำเนินงานเหล่านั้นเป็นการเสริมสร้างให้ประชาชนมีการทำงานร่วมกัน

1.2.4 การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผลนั้นจะทำให้ประชาชนได้มีการประเมินตนเองว่าผลงานที่ทำไปนั้นได้รับผลดีหรือผลประโยชน์มากน้อยเพียงใด และอุปสรรคต่างๆ ที่ได้รับจากการดำเนินงานนั้นเป็นอย่างไร การที่ประชาชนมีส่วนเกี่ยวข้องในการประเมินนั้น จะทำให้เห็นว่ากิจกรรมที่พวกเขาทำนั้นมีผลดีหรือไม่ดีอย่างไรสำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น มันจะประสบปัญหาในการมีส่วนร่วมการวางแผนของประชาชน เนื่องจากตัวประชาชนเองขาดความรู้ความเข้าใจในการวางแผน องค์กรที่ดีแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ให้ความสำคัญถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการวางแผนกิจกรรมของประชาชน เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรมต่าง ๆ จะนำมาซึ่งความสำเร็จในการร่วมมือ

พิฑูรย์ ทองฉิม (2558, หน้า 45) (อ้างถึงใน อकिन, ระพีพัฒน์ 2527, หน้า 96) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า อย่างน้อยต้องมีลักษณะ 2 อย่างคือ

1) เหตุผลของการมีส่วนร่วม แยกเป็น

- 1.1 เข้าร่วมเพราะความเกรงใจ
- 1.2 เข้าร่วมเพราะการถูกบังคับ
- 1.3 เข้าร่วมเพราะมีสิ่งดึงดูดใจ
- 1.4 เข้าร่วมเพราะเข้าใจวัตถุประสงค์ของการเข้าร่วมดี
- 1.5 เข้าร่วมเพราะมีประโยชน์ต่อชุมชนและตัวเอง

2) ขั้นตอนเข้าร่วมของคนในชุมชน ดังนี้

- 2.1 การเกิดปัญหา สาเหตุและการแก้ไขปัญหา
- 2.2 การเลือกแนวทางในการแก้ไขปัญหา

2.3 การปฏิบัติหน้าที่ในกิจกรรมการพัฒนาแก้ไขปัญหา

2.4 การประเมินงานกิจกรรมการพัฒนาที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการในด้านต่าง ๆ ได้ให้ความเห็นว่าจะอาศัยมาตรการหลาย ๆ ด้านควบคู่กันไป ได้แก่

- 1) การใช้มาตรการทางกฎหมาย เช่น กฎระเบียบต่าง ๆ
- 2) การใช้แรงจูงใจต่าง ๆ เช่น ภาษี สิ่งตอบแทน เป็นต้น
- 3) การใช้ความรู้และข้อมูล
- 4) การให้ทุนโดยตรง

จากความหมายข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง การมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมรับผลประโยชน์

2. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว (Tourism) ตามความเข้าใจโดยทั่วไป หมายถึง การเดินทางของบุคคลหนึ่งจากอีกที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เพื่อพักผ่อน หรือติดต่อทางธุรกิจ โดยมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไป (ฉลองศรี พิมพ์สมพงษ์, 2550, หน้า 96) การท่องเที่ยวถือว่าการพักผ่อนอีกรูปแบบหนึ่งที่มีการนำกิจกรรมนันทนาการเข้าไปเกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้เดินทางเกิดการผ่อนคลายและมีความสุขระหว่างการเดินทางไปทำกิจกรรมจากที่หนึ่ง ซึ่งหมายถึงที่อยู่อาศัยไปยังที่หนึ่ง ที่ถือเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม เช่น การเดินทางไปชมสถานที่ท่องเที่ยว ไปเยี่ยมเพื่อน เยี่ยมญาติ หรือไปพักผ่อนหย่อนใจหรือใช้เวลาว่างเพื่อนำกิจกรรมทางการกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจ หรือการเดินทางไปศึกษาสภาพแวดล้อมธรรมชาติ รวมถึงการเดินทางไปประชุมเพื่อการประกอบธุรกิจ หรือการเดินทางเพื่อไปร่วมกิจกรรมทางธุรกิจสาขาอาชีพต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางซึ่งมีการพัฒนามาจากรูปแบบการเดินทางเพื่อการดำรงชีพ การแสวงหาอาณานิคม การเดินทางเพื่อการพักผ่อน ดังนั้นกิจการด้านการท่องเที่ยวจึงมีการขยายตัวเป็นธุรกิจและเติบโตเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

2.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

จากการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีวิวัฒนาการมาจากการเดินทางของมนุษย์ โดยมีวัตถุประสงค์ของการเดินทางที่แตกต่างกัน มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคมความเป็นอยู่ ที่ส่งเสริมให้คนได้มีการเดินทางที่สะดวกสบายและรวดเร็วขึ้น ทำให้การเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น และมีการให้ความหมายทางการท่องเที่ยวตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้เป็นสากล 3 ประการ คือ

- 1) เป็นการเดินทางจากแหล่งที่ตนอาศัยอยู่ปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
- 2) เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจไม่ได้มีการบังคับ
- 3) เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตาม ที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อประกอบอาชีพหรือหา

รายได้

องค์การสหประชาชาติได้กำหนดเงื่อนไขของการท่องเที่ยวไว้ 3 ประการ ดังนี้

- 1) การเดินทางจากแห่งอาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
- 2) การเดินทางด้วยความสมัครใจ
- 3) เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อประกอบอาชีพ หรือหา

รายได้ ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของการท่องเที่ยว

ในปี ค.ศ. 1963 องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมว่าด้วยการเดินทางและการท่องเที่ยวระหว่างประเทศขึ้นที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี และได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “การท่องเที่ยว” ไว้ว่า “การเดินทางเพื่อความบันเทิงรื่นเริงใจ เยี่ยมญาติหรือการไปร่วมประชุมแต่มีค่าใช้จ่ายเพื่อประกอบอาชีพเป็นหลักฐานหรือไปพำนักอยู่เป็นการถาวร” ซึ่งองค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization หรือ WTO) มีการกล่าวถึงการท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทางใด ๆ ก็ตามที่เป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล 3 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว แต่ไม่ใช้ไปตั้งหลักแหล่งเป็นการถาวร

ประการที่ 2 การเดินทางนั้นเป็นไปได้ด้วยความสมัครใจ หรือความพึงพอใจของผู้เดินทางเองไม่ใช่เป็นการถูกบังคับ ไม่ใช่เพื่อทำสงคราม

ประการที่ 3 เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่ไม่ใช่ประกอบอาชีพ หรือหารายได้แต่เดินทางมาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเยี่ยมเยียนญาติมิตร เพื่อความเบิกบาน บันเทิงรื่นรมย์เพื่อเล่นกีฬาต่าง ๆ เพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้ และเพื่อติดต่อธุรกิจสำหรับความหมายของการท่องเที่ยว มีนักวิชาการและองค์การที่เกี่ยวข้อง กล่าวถึงความหมายและคำนิยามไว้หลากหลาย ซึ่งก็มีความหมายในลักษณะคล้ายคลึงกัน ดังนี้

การท่องเที่ยว หมายถึง การออกเดินทางเพื่อการทำกิจกรรม หรือผ่อนคลายความเครียดแสวงหาประสบการณ์แปลกใหม่ โดยมีเงื่อนไขว่า การเดินทางนั้นเป็นการเดินทางเพียงชั่วคราว ผู้เดินทางจะต้องไม่ถูกบังคับให้เดินทาง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544, หน้า 15)

การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางของบุคคลจากสถานที่ซึ่งเป็นที่อาศัยอยู่ประจำไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราวและเดินทางกลับไปสถานที่อาศัยเดิมโดยการเดินทางนั้นไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพโดยตรง แม้ว่ารูปแบบของการท่องเที่ยวบางประเภทจะมีเรื่องของอาชีพ หรือธุรกิจ การงานเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่บ้าง เช่น การท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดประชุม การจัดสัมมนา การจัดฝึกอบรม นักท่องเที่ยวหรือผู้เดินทางท่องเที่ยวมักจะมีเหตุผลหรือประเภทของจุดหมายในการเดินทางที่แตกต่างกันออกไป โดยมีปัจจัยประกอบที่เป็นตัวสนับสนุน หรือ แรงผลักดันที่เป็นส่วนบุคคลซึ่งไม่เท่ากัน ปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่ รายได้ เวลา โอกาสครอบครัว การได้รับข้อมูลข่าวสาร และความสนใจส่วนบุคคล เช่น สนใจเรื่องราวของชนเผ่า วัฒนธรรมประเพณี ประวัติศาสตร์ สิ่งแวดล้อม นันทนาการ หรือความต้องการที่จะได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่ เป็นต้น ซึ่งไม่ว่าจะเดินทางด้วยเหตุผลใดก็ตาม สิ่งที่นักท่องเที่ยวต่างก็คาดหวังที่จะได้รับ คือ ความสุข ความสนุกสนาน ความเพลิดเพลิน ความรู้ และประสบการณ์ใหม่ที่สนองตอบความต้องการส่วนบุคคลที่มีอยู่

tourist หมายถึง นักท่องเที่ยวที่เดินทางจากที่พักอาศัยของตน แล้วกลับมาเกินกว่า 24 ชั่วโมงและได้พักแรมที่ใดแห่งหนึ่งชั่วคราวเวลาหนึ่ง บางประเทศก็เรียกว่า night visitor

excursionist หมายถึง นักท่องเที่ยวแบบเข้าไป เย็นกลับ หรือกลับมาถึงบ้านภายใน 24 ชั่วโมงโดยไม่พักแรม ณ ที่ใด บางประเทศก็เรียกว่า day visitor

visitor หมายถึงอย่างเดียวกับ tourist แต่เป็นคำที่ประเทศหนึ่งใช้เรียกนักท่องเที่ยวจากประเทศที่เข้ามา ในประเทศของตน และบางทีก็เรียกเต็มยศว่า foreign visitor นอกจากนี้ในประเทศที่ใช้คำ visitor แทนคำ tourist นี้มักจะใช้คำว่า tourist หรือ domestic tourist ให้หมายถึงนักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศหนึ่งแล้วท่องเที่ยวไปแต่เฉพาะภายในประเทศของตนเอง

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงานประจำ โดยปกติ การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางของคนจากที่แห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่ง เป็นการชั่วคราว โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อการพักผ่อน หรือหาความรู้ ซึ่งครอบคลุมถึงการเดินทางเพื่อธุรกิจตราบที่ผู้เดินทางยังมีได้ตั้งหลักแหล่งถาวร และไม่ได้รับรายได้เพื่อยังชีพจากเจ้าของถิ่นปลายทางโดยการท่องเที่ยวยังเป็นผลรวมของประสบการณ์พิเศษกับสัมพันธภาพ ซึ่งเกิดจากการเดินทางและการพักแรมต่างถิ่นเป็นการชั่วคราว โดยมีได้ประกอบอาชีพ

ดังนั้น การท่องเที่ยวจึงเป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล 3 ประการ คือ

1. เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
3. เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตาม ที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยว

หากกล่าวถึงคำว่า"การท่องเที่ยว" หลายคนอาจนึกถึงคำว่า การเดินทาง ไปเยี่ยมชมสถานที่ต่าง ๆ หรือเพื่อไปร่วมกิจกรรมบางอย่าง เยี่ยมเยือนญาติมิตร ไปประชุม หรือบางคนอาจนึกถึงชาวต่างประเทศสะพานกระเป๋ายู่ออกกลางถนน นอนอาบแดดอยู่ริมชายหาด ดังนั้น จึงพบว่ากิจกรรมการเดินทางนั้น มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์มาตั้งแต่สมัยโบราณ เช่น การทำสงคราม การแสวงหาสินค้า แสวงหาดินแดนใหม่ หรือเพื่อนมิตรการสังสรรค์สังคีตศิลป์ ซึ่งการเดินทางบางอย่างยังคงปรากฏให้เห็นจนถึงปัจจุบัน

จะพบว่าการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเดินทาง แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าการเดินทางไม่ใช่การท่องเที่ยวเสมอไป ดังนั้น จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ควรจะต้องรู้ความหมายของการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้อย่างมหาศาลให้แก่ประเทศ และถือเป็นอุตสาหกรรมที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก

ความหมายของการท่องเที่ยว

- 1) การท่องเที่ยวเป็นรูปแบบหนึ่งของกิจกรรมนันทนาการ และการเดินทาง ไม่ใช่การท่องเที่ยวเสมอไป
- 2) มีการประชุมของสหประชาชาติว่าด้วยเรื่องของการเดินทางและการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี และได้ยอมรับข้อเสนอเกี่ยวกับคำจำกัดความของการท่องเที่ยวจากนักวิชาการจากองค์การการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (WTO) ว่าการเดินทางที่จัดเป็นการท่องเที่ยวต้องมีลักษณะ ดังนี้

1. เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. เดินทางด้วยความสมัครใจ
3. ไม่ใช่เดินทางเพื่อไปประกอบอาชีพและการหารายได้

การจำแนกประเภทของผู้มาเยือน การแบ่งตามช่วงเวลาที่ใช้ไปในการไปเยือนและมีการพักค้างคืน ณ สถานที่ที่ไปเยือนนั้น แบ่งออกเป็น

นักท่องเที่ยว (Tourist) หมายถึง ผู้ที่มาเยือนชั่วคราว ซึ่งพักอยู่ ณ สถานที่ที่ไปเยือน อย่างน้อย 24 ชั่วโมง และมีการพักค้างคืนอย่างน้อย 1 คืน แต่ไม่เกิน 1 ปี ได้แก่

- 1) ผู้ที่ไม่มีถิ่นพำนักอยู่ในสถานที่ที่ไปเยือน
- 2) ผู้ที่มีสัญชาติของประเทศนั้นหรือเดิมเป็นคนในถิ่นนั้น แต่ปัจจุบันไม่ได้มีถิ่นพำนักในสถานที่ที่ไปเยือนแล้ว
- 3) ผู้ที่เป็นลูกเรือ ซึ่งไม่มีถิ่นพำนัก ณ สถานที่ที่ไปเยือน และมีการค้างคืน ณ สถานที่ที่ไปเยือน

นักท่องเที่ยว (Excursionist) คือผู้มาเยือนชั่วคราว ซึ่งพักอยู่ ณ สถานที่นั้นน้อยกว่า 24 ชั่วโมง และไม่พักค้างคืน ได้แก่

- 1) ผู้โดยสารเรือสำราญหรือเรือเดินสมุทร ซึ่งมาแวะพักชั่วคราว ไม่พักค้างคืน
- 2) ผู้ที่มาเยือนและจากสถานที่นั้นภายในวันเดียว (same-day visitor)
- 3) ลูกเรือ ที่ไม่ได้มีถิ่นที่อยู่อาศัย ณ สถานที่นั้นๆ และแวะพักเพียงชั่วคราว ไม่เกิน 24 ชั่วโมง แบ่งออกเป็น
 - 4) ผู้มาเยือนขาเข้า (inbound visitor) คือผู้ที่มีถิ่นพำนักในต่างประเทศและเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศอีกครั้งหนึ่ง
 - 5) ผู้มาเยือนขาออก (outbound visitor) คือผู้ที่มีถิ่นพำนักอยู่ในประเทศหนึ่ง และเดินทางไปท่องเที่ยวที่ต่างประเทศ
 - 6) ผู้มาเยือนภายในประเทศ (domestic visitor) คือผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศที่ตนมีถิ่นพำนักอยู่

พอนด์ (Pond, 1993, p. 35) ได้สรุปว่า “การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการและการอำนวยความสะดวกเพื่อให้เกิดความสุขในการเดินทาง”

มิลล์ (Mill, 1990, p. 359) ได้สรุปว่า “การท่องเที่ยว หมายถึง การจัดกิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวกับการสร้างความประทับใจ การบริการ และการสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว”

สตีเวน (Stevens, 1985, p. 3) ได้สรุปว่า “การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปสู่สถานที่หนึ่งโดยวิธีการและวัตถุประสงค์ในการเดินทางที่ต่างกันหรือบางครั้งเมื่อเดินทางแล้วไม่กลับมาสถานที่เดิม”

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 5-6) กล่าวว่าไว้ว่า หมายถึง การเดินทางที่มีเงื่อนไข 3 ประการ คือ

ประการที่ 1 เป็นการเดินทางจากแหล่งอาศัยปกติไปยังแหล่งที่อยู่อื่นโดยไม่มีการบังคับหรือการรับจ้าง

ประการที่ 2 มีจุดมุ่งหมายในการเดินทางไปอยู่พำนักเป็นการชั่วคราว แล้วต้องเดินทางกลับมายังแหล่งที่อยู่เดิม

ประการที่ 3 มีความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อความมุ่งหมายใดก็ได้ ที่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์ (2550, หน้า 89) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อความเพลิดเพลิน และพักผ่อนหย่อนใจ เป็นการเดินทางที่มีเจตนาสำคัญ 3 ประการ คือ

ประการที่ 1 เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว

ประการที่ 2 เดินทางด้วยความสมัครใจ

ประการที่ 3 เดินทางด้วยเพื่อวัตถุประสงค์ใดก็ได้ แต่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

ศรัณญา เลิศมนไพโรจน์ (2550, หน้า 20) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า หมายถึง “กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวกของการเดินทางของบุคคล จากที่อยู่อาศัยถาวรไปยังที่อยู่อาศัยชั่วคราว เพื่อวัตถุประสงค์ที่ไม่ใช่หารายได้ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวอาจก่อให้เกิดมนุษยสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ร่วมเดินทาง(นักท่องเที่ยวหรือแขกผู้มาเยือน)”

2.2 ความสำคัญของการท่องเที่ยว

ฐิรัชญา มณีเนตร (2552, หน้า 56) กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึงการเดินทางของมนุษย์จากสถานที่ใดสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง หรือการเดินทางจากถิ่นพำนักที่อาศัยไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจไปและเป็นการเดินทางด้วยเหตุผลของการท่องเที่ยวมิใช่ เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ เช่น การเดินทางเพื่อการพักผ่อน การเดินทางเพื่อไปชมการแข่งขันกีฬา การเดินทางเพื่อการศึกษา การเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนา การเดินทางเพื่อเยี่ยมญาติพี่น้องหรือเพื่อน การเดินทางเพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เป็นต้น

พิฑูรย์ ทองฉิม (2558, หน้า 65) อ้างถึงใน นิคม จารุมณี (2536, หน้า 5-11) ได้สรุปบทบาทและความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ดังนี้

1) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้ต่อประเทศ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา การท่องเที่ยวก็ได้เข้ามาเป็นอันดับ 1 ของประเทศเปรียบเทียบกับรายได้จากการผลิตและส่งออกสินค้า

2) รายได้ที่มาจากการท่องเที่ยวมีส่วนในการสร้างความสมดุลในระเศรษฐกิจและสร้างเสถียรภาพให้สมดุลแก่การชำระหนี้

3) รายได้ที่มาจากการท่องเที่ยวเป็นรายได้ที่กระจายไปสู่ประชาชนในท้องถิ่น เกิดการจ้างงาน สร้างอาชีพที่มั่นคง เช่น การผลิตสินค้าท้องถิ่นออกมาจำหน่ายให้อยู่ในรูปแบบของสินค้า O-TOP หรือในแหล่งท่องเที่ยวอาจจะมีธุรกิจนำเที่ยวในชุมชน

4) การท่องเที่ยวมีบทบาทในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่จะต้องใช้คนเป็นผู้ให้บริการ โดยเฉพาะธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรง เช่น โรงแรม ภัตตาคาร บริษัทนำเที่ยวและธุรกิจสายการบิน ส่วนธุรกิจทางอ้อมนั้นอาจจะเป็นการประกอบอาชีพเสริม เช่น งานหัตถกรรมสินค้า O-TOP เป็นต้น

5) การท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นการผลิต เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคทั้งยังเป็นการนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการที่จะท่องเที่ยวจึงทำให้เกิดการใช้จ่ายเงิน เพื่อตอบสนองความต้องการของตัวเอง ทั้งการจ่ายค่าที่พัก ค่าเดินทาง หรือแม้แต่ค่าบริการอื่น ๆ ซึ่งเงินที่นักท่องเที่ยวได้จ่ายไปนั้นไม่ได้ตกอยู่เฉพาะกับค่าที่พัก แต่จะมีการกระจายรายได้ไปสู่เกษตรกรรายย่อยต่าง ๆ เมื่อสินค้าพื้นเมืองที่ผลิตออกมาขายเป็นของที่ระลึก และมีราคา แม้จะเป็นรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ แต่เมื่อรวมกันเป็นปริมาณมาก ๆ ก็จะเป็นรายได้ที่มีมูลค่ามาก ซึ่งส่งผลต่อการกระตุ้นการผลิตที่เรียกว่า Multiplier Effect ทางการท่องเที่ยวซึ่งมีมูลค่าสูงมากเมื่อเทียบกับการผลิตในอุตสาหกรรมอื่น ๆ

6) การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัดในการจำหน่าย เมื่อเทียบกับสินค้าในอุตสาหกรรมอื่น ๆ เนื่องจากสถิติที่ผ่านมาจำนวนนักท่องเที่ยวของโลกได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงทำให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ ของโลก อีกทั้งวิวัฒนาการของระบบการขนส่งที่แพร่หลายจึงทำให้ค่าใช้จ่ายในการเดินทางถูกลง การเดินทางท่องเที่ยวจึงไม่ได้จำกัดเฉพาะผู้มีรายได้สูงเท่านั้น ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงถือได้ว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับความพึงพอใจของแต่ละบุคคล องค์การสหประชาชาติได้ประกาศว่า “การเดินทางท่องเที่ยวเป็นสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่งที่รัฐพึงสนับสนุน”

7) การท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในเรื่องการผลิต เพราะการท่องเที่ยวไม่ต้องพึ่งดินฟ้าอากาศเหมือนกับอาชีพเกษตรกรรม สำหรับผลผลิตของการท่องเที่ยวที่เสนอขายให้กับนักท่องเที่ยวคือ ความสวยงามของธรรมชาติ หาดทราย ชายทะเล ป่าไม้ ภูเขา น้ำตก สภาพอากาศและความสวยงามจากมนุษย์สร้างขึ้น เช่น พระราชวัง วัดวาอาราม โบราณสถาน อาคารบานเรือนที่อยู่อาศัย ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น ตลาดน้ำ ประเพณีต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความยั่งยืนในตัวเองไม่เปลี่ยนแปลงตามสภาพฝนฟ้าอากาศ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงได้รับการสนับสนุนและกระตุ้นจากองค์การท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ที่จะให้ประเทศที่กำลังพัฒนาและหันมาใช้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้เป็นประโยชน์มากขึ้น

8) การท่องเที่ยวเป็นตัวช่วยในการสนับสนุนฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดที่ทำให้นักท่องเที่ยวอยากจะมาเยือน เพราะวิถีชีวิตของคนไทยนั้นมีความ

เป็นมาตั้งแต่อดีตสืบเนื่องมาเป็นเวลานานหลายร้อยปี เป็นมรดกตกทอดจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ขึ้นมา และควรค่าแก่การเผยแพร่ให้คนที่ไม่เคยพบเห็นได้รู้จัก

9) การท่องเที่ยวสามารถสร้างสรรค์ความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ได้ เมื่อเกิดการเดินท่างที่จะท่องเที่ยว ก็จะต้องมีปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ ที่คอยอำนวยความสะดวกนักท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ภัตตาคาร จึงเป็นการสร้างความเจริญให้แก่ท้องถิ่น

10) การท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความปลอดภัยให้แก่พื้นที่นั้น เนื่องจากสถานที่ใดถูกให้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้นมาแล้ว ก่อนที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางไปท่องเที่ยวจะต้องมั่นใจว่าสถานที่นั้นที่ตนจะเดินทางไปเยือนต้องปลอดภัย ฉะนั้นสถานที่ท่องเที่ยวใดมีนักท่องเที่ยวเข้าไปเยือนแสดงว่าสถานที่นั้นย่อมมีความปลอดภัย

2.3 ผลกระทบจากการท่องเที่ยว

ศรีพร สมบุญธรรม (2535, หน้า 8-9) ได้เขียนหนังสือเรื่อง ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม กล่าวถึง ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม มีใจความสำคัญว่า การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมทั้งที่เป็นผลดีและผลเสีย ดังนี้

1. ผลกระทบด้านดี

1.1 ทางสังคม จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ซึ่งกันและกันรวมทั้งเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จัก

1.2 ทางศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น จะก่อให้เกิดการพัฒนาและการฟื้นฟูทางด้านศิลปะและงานหัตถกรรมท้องถิ่น ตลอดจนเทศกาลงานประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์ นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของชุมชน อีกทั้งเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่น

2. ผลกระทบด้านเสีย

2.1 ทางสังคม ก่อให้เกิดความสูญเสียเอกลักษณ์ดั้งเดิมทางวัฒนธรรมจากกระบวนการปรับตัวเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ การแต่งกาย พฤติกรรม และรูปแบบการบริโภคของคนในท้องถิ่น เนื่องมาจากการเอาอย่างนักท่องเที่ยว

2.2 ทางศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น อาจเกิดความขัดแย้งระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น เพราะความแตกต่างกันในทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ทัศนคติ อีกทั้งการท่องเที่ยวอาจมีการกระตุ้นให้เกิดธุรกิจที่ผิดกฎหมาย เช่น การพนัน การค้าประเวณี ยาเสพติด ฯลฯ ขึ้นในชุมชน

จากความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยวข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางของมนุษย์จากสถานที่ใดสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง หรือการเดินทางจากถิ่นพำนักที่อาศัยไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจไป และเป็นการเดินทางด้วยเหตุผลของการท่องเที่ยวมิใช่เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้ เช่น การเดินทางเพื่อการพักผ่อน การเดินทางเพื่อไปชมการแข่งขันกีฬา การเดินทางเพื่อการศึกษา การเดินทางเพื่อประชุมสัมมนา การเดินทางเพื่อเยี่ยมชมญาติพี่น้อง หรือเพื่อน การเดินทางเพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เป็นต้น

2.3 อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ เป็นอุตสาหกรรมที่หารายได้ให้แก่ประเทศ สำหรับความหมายของคำว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ตามพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 มาตรา 4 ได้ให้ความหมายของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึง อุตสาหกรรมที่จัดให้มีหรือให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร โดยมีค่าตอบแทน และหมายรวมถึง

- 1) ธุรกิจนำเที่ยว
- 2) ธุรกิจโรงแรมนักท่องเที่ยว
- 3) ธุรกิจภัตตาคาร สถานบริการ และสถานที่ตากอากาศสำหรับนักท่องเที่ยว
- 4) ธุรกิจการขายของที่ระลึกหรือสินค้าสำหรับนักท่องเที่ยว
- 5) ธุรกิจการกีฬาสำหรับนักท่องเที่ยว
- 6) การดำเนินงานนิทรรศการ งานแสดง งานออกร้าน โฆษณาเผยแพร่ หรือการดำเนินงานอื่นใดโดยมีความมุ่งหมายเพื่อชักนำหรือส่งเสริมให้มีการเดินทางท่องเที่ยว

ชุตินา รุ่งประพันธ์ (2549, หน้า 11) ได้ให้ความหมายของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ว่า หมายถึง “อุตสาหกรรมที่มีการดำเนินงานในธุรกิจขนาดใหญ่ ประกอบด้วยธุรกิจหลากหลายประเภทเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ทั้งอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทางตรงและทางอ้อม ซึ่งต้องใช้ในการบริหารธุรกิจที่ต้องมีการจัดการวางแผนขององค์กร การดำเนินการ การประเมินผล และการพัฒนา ซึ่งใช้งบประมาณจำนวนมาก”

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 46-48) กล่าวว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ควบคุมคุณภาพและมาตรฐานการผลิตได้ยาก เนื่องจากมีปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่ไม่สามารถคาดการณ์ และเปลี่ยนแปลงได้เสมอ ทั้งยังได้กล่าวถึงลักษณะของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไว้ ดังนี้

- 1) เป็นอุตสาหกรรมที่จับต้องไม่ได้
- 2) ไม่สามารถจัดส่งให้แก่ผู้ซื้อถึงที่ได้อีก
- 3) ไม่มีขีดจำกัดในการผลิตและจัดจำหน่าย
- 4) ควบคุมคุณภาพและมาตรฐานของการผลิตได้ยาก
- 5) มีลักษณะสูญเสีย
- 6) เป็นอุตสาหกรรมที่มีอุปสงค์ไม่แน่นอน
- 7) เป็นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานมาก

จากความหมายของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่กล่าวมาในข้างต้นนั้น กล่าวได้ว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีการบริการที่มีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับงานบริหารหลาย ๆ อย่างเข้าด้วยกัน

2.4 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการทางสังคมและ เศรษฐกิจโดยมีความสัมพันธ์โยงใยระหว่างนักท่องเที่ยว การบริการในการเดินทางท่องเที่ยว และจุดหมายปลายทาง องค์ประกอบของการท่องเที่ยวมี 3 ด้าน ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) และตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market) ซึ่งแต่ละองค์ประกอบหลักจะมีองค์ประกอบย่อยที่มีความสัมพันธ์กัน ดังนี้

1) แหล่งท่องเที่ยว (Attractions) แหล่งท่องเที่ยว นับว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญเป็นองค์ประกอบด้านอุปทานการท่องเที่ยว (Supply) ซึ่ง ปีเตอร์ (Peter, 1969 อ้างใน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540 ก) ได้จัดหมวดหมู่ของแหล่งท่องเที่ยวเป็น 5 ประเภท ดังนี้คือ

1.1 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Culture Attractions) เป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งแสดงออกถึงประเพณีต่าง ๆ (Traditional Attractions)

1.2 แหล่งท่องเที่ยวตามสภาพธรรมชาติ (Scenic Attractions) ซึ่งแสดงถึงความงดงามในรูปแบบต่าง ๆ ของภูมิประเทศ

1.3 แหล่งท่องเที่ยวประเภทที่ให้ความบันเทิง (Entertainment Attractions)

1.4 แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะตัว (Specific Attractions)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540 ก, หน้า) ได้จำแนกแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภท คือแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ โบราณคดีและแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ความบันเทิงนั้น จัดเป็นส่วนหนึ่งในสถานบริการนักท่องเที่ยว เช่นเดียวกับ วิมลโรจนพันธุ์, ประชิด สกฤษะพัฒน์ และอุดม เขยกิจวงศ์ (2548, หน้า 73) ซึ่งได้แบ่งแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและวิถี

ชีวิต แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Natural Attractions) และแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Manufactured Attractions)

2) บริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) บริการที่รองรับการท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบด้านอุปทาน (Supply) ประเภทหนึ่ง ซึ่งไม่ได้เป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยว แต่เป็นบริการที่ตอบสนองความต้องการให้ความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวได้ เช่น การบริการที่สำคัญได้แก่ การคมนาคม สถานที่พักแรม อาหารและเครื่องดื่ม แหล่งจำหน่ายสินค้า การบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ แหล่งบันเทิง และกิจกรรมและบริการอื่น ๆ ทั้งนี้รวมถึงโครงสร้างและสาธารณูปโภคพื้นฐานอื่น ๆ ด้วย

3) การตลาดท่องเที่ยว (Tourism Marketing) เป็นการแสดงออกของอุปสงค์ (Tourism Demand) ซึ่งมีความต้องการที่จะเดินทางท่องเที่ยวจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เพื่อพักผ่อนหรือเพื่อประกอบธุรกิจต่าง ๆ อีกทั้งการท่องเที่ยวมักจะเน้นที่ตัวนักท่องเที่ยวเอง หรือรวมถึงการส่งเสริมการขายและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวด้วย

จากองค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน ซึ่งมีความสัมพันธ์กันและกัน และความสัมพันธ์ระหว่างระบบจะเกิดขึ้นได้ เมื่อนักท่องเที่ยวได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวและบริการที่เกี่ยวข้อง โดยปกติแล้วทรัพยากรทางการท่องเที่ยวจะใช้ไม่มีวันหมด เพราะการใช้ทรัพยากรจากการเที่ยวนั้นจะต้องใช้ความรู้สึกในการสัมผัส โดยไม่มีการเคลื่อนย้ายทรัพยากรเหล่านั้น อย่างไรก็ตามการใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวหลายคนอาจจะไม่ได้คำนึงถึงผลเสียหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรเหล่านั้น ดังนั้นจึงเกิดการรวมกลุ่มของชาวบ้านในชุมชนที่จะร่วมมือกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ชื่นชม

นอกจากนี้สภาพที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้สรุปองค์ประกอบการท่องเที่ยวไว้อย่างน้อย 6 ประเภท ดังนี้

1) ผู้มาเยือน (Visitor) หมายรวมถึง “นักท่องเที่ยว” (Tourist) ที่เดินทางเข้ามาพักค้างคืนและ “นักท่องเที่ยว” (Excursionist) ที่เดินทางเข้ามาแต่ไม่ได้พักค้างคืน

2) แหล่งท่องเที่ยวหรือทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์และศาสนา ลักษณะสถาปัตยกรรม ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน ตลอดจนกิจกรรมและประเพณีต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นซึ่งเป็นตัวดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยวทั้งสิ้น

3) โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก และบริการด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้สามารถใช้ในการติดต่อสื่อสารกันสะดวกรวดเร็วและปลอดภัย ประหยัดเวลาและตอบสนองความต้องการได้

4) องค์กรภาครัฐซึ่งมีนโยบายสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวในขณะเดียวกันก็ดูแลรักษาระมัดระวังไม่ให้การท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อหรือทำความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมประเพณี และคุณภาพชีวิตของชุมชน

5) องค์กรภาคเอกชนที่ดำเนินธุรกิจหลากหลายเพื่อให้บริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้เกิดความพึงพอใจประทับใจ และสนใจเดินทางกลับมาท่องเที่ยวอีก

6) ประชาชนในท้องถิ่นหรือในแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวหรือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และมีส่วนสร้างความประทับใจหรือไม่ประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว

จากองค์ประกอบข้างต้นทางการท่องเที่ยว ยังมีองค์ประกอบภายนอกอื่น ๆ ที่มีส่วนช่วยในการกระตุ้นให้เกิดการสนับสนุนการส่งเสริมทางการท่องเที่ยว จากที่กล่าวข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวให้ประสบผลสำเร็จได้ โดยมีการบริหารจัดการที่ดีเป็นระบบ เพื่อให้เป็นกลไกในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวมายังสถานที่ดังกล่าวได้

2.5 นักท่องเที่ยว

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2542, หน้า 237) อ้างถึง พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ.2522 มาตรา 4 นิยามคำว่า นักท่องเที่ยว หมายถึง บุคคลที่เดินทางจากท้องที่อันเป็นถิ่นที่อยู่ปกติของตนไปยังท้องที่อื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ และด้วยวัตถุประสงค์อันมิใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540, หน้า 4) กล่าวว่า นักท่องเที่ยว หมายถึง บุคคลที่เดินทางจากท้องที่ที่อยู่ปกติของตนไปอยู่ยังท้องที่อื่นอันเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจและวัตถุประสงค์อื่น มิใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ สำหรับประเภทของนักท่องเที่ยวได้กำหนดไว้ 3 ประเภท ดังนี้

1. นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ค้างคืน หมายถึง ชาวต่างประเทศที่เดินทางไปเยือนประเทศใดประเทศหนึ่งและพำนักอยู่ตั้งแต่ 24 ชั่วโมงขึ้นไป (ไม่น้อยกว่า 1 คืนและไม่มากกว่า 60 วัน) โดยมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางที่มิใช่ประกอบอาชีพเพื่อหารายได้

2. นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ค้างคืน หมายถึง กลุ่มผู้เดินทางเฉพาะในเขตประเทศไทย

3. นักท่องเที่ยวที่ไม่ได้ค้าง หมายถึง บุคคลที่เดินทางมาเยือนชั่วคราวโดยมีเวลาพำนักในประเทศที่มาเยือนน้อยกว่า 24 ชั่วโมง และไม่พักค้างคืน นักท่องเที่ยว (Tourism) คือผู้มาเยือนชั่วคราวที่มาพักอาศัยอย่างน้อย 24 ชั่วโมง ในประเทศที่มาเยือนและมีเหตุจูงใจในการมาเยือน โดยมีจุดประสงค์ ดังนี้

- 1) เพื่อการพักผ่อน เพื่อความเพลิดเพลิน เพื่อสุขภาพ เพื่อการศึกษา การกีฬาและการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
- 2) เพื่อจัดทำดำเนินธุรกิจ การปฏิบัติการกิจที่ได้รับการมอบหมาย การปฏิบัติเกี่ยวกับครอบครัวและการประชุมต่าง ๆ

3. แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community - Based Tourism) คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมที่กำหนดทิศทางในการจัดการ โดยชุมชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนรู้และชุมชน โดยมองว่าการท่องเที่ยวสามารถครอบคลุมทั้ง 5 ด้านพร้อมกันทั้ง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นผู้ดูแลจัดการ

3.1 ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีนักวิชาการหลายภาคส่วนได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวชุมชน ดังนี้

การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน มีองค์ประกอบ ดังนี้

1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์

2) ด้านองค์กรชุมชน มีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ และมีทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย รู้ลึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

3) ด้านการจัดการ มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเข้ากับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างความรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับคนในชุมชน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

4) ด้านการเรียนรู้ ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างความรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการจัดการซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มา

เยือนกับชาวบ้าน อีกทั้งยังเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

ซูวิทย์ ศิริโชคเวชกุล (2544, หน้า 68) กล่าวถึง การท่องเที่ยวโดยชุมชนว่าเป็นแนวทางการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมอย่างมากในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของโลกและของภูมิภาค ซึ่งหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) ในกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เช่น การประดิษฐ์ และจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เทศกาลประเพณี การนำนักท่องเที่ยวชมกระบวนการทางการเกษตร การท่องเที่ยวชุมชนที่หลายประเทศนำไปปฏิบัติและประสบความสำเร็จมีรูปแบบ ดังนี้

1) การจำหน่ายสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน (Product Sales) เช่น สินค้าหัตถกรรมอาหารประจำวัน

2) กิจกรรมการแสดงทางวัฒนธรรม (Cultural Shows) เช่น การฟ้อนรำ การละเล่นพื้นบ้าน การแสดงดนตรีเฉพาะชุมชน

3) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงหมู่บ้าน (Village Based Activities) คือ กิจกรรมทางการท่องเที่ยวซึ่งชุมชนในหมู่บ้านเป็นผู้ดำเนินการเพื่อเสนอแก่นักท่องเที่ยว กิจกรรมการพักค้างแรมในหมู่บ้าน สำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในชุมชนแห่งนั้น การท่องเที่ยวโดยชุมชนคือการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดกระบวนการทิศทาง และรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง ซึ่งมีชาวบ้านที่เป็นเจ้าของชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชนนั้น ๆ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาจัดการแหล่งท่องเที่ยว และอนุรักษ์ทั้ง ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมวิถีชีวิตและรูปแบบการดำเนินชีวิต เพื่อสร้างการพัฒนาให้เกิดการยั่งยืนสู่ชนรุ่นหลังและเกิดประโยชน์สูงสุด

3.2 หลักการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มองว่าชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา จนทำให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเข้ามามีส่วนร่วม เมื่อมองในบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวจึงควรมีหลักการร่วมกัน ดังนี้

1) การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการพิจารณาถึงสภาพของปัญหา ผลกระทบทางการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น แล้วชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร

2) สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการ คิด การวางแผน การทำกิจกรรม ติดตาม ประเมินผลเรียนรู้และรับประโยชน์ร่วมกัน

3) ชุมชนต้องการรวมกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม หรือองค์กร องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก็ได้ เพื่อเป็นตัวแทนในการทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมด และดำเนินการทางด้าน การกำหนดทิศทางและนโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชน

4) รูปแบบ เนื้อหา และกิจกรรมของการท่องเที่ยวชุมชน ต้องคำนึงถึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกัน ความเป็นธรรม และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมืองสังคม และวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และลดผลกระทบในเชิงลบ

5) มีกฎกติกา ที่เห็นร่วมกันจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับการดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้

6) ชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชนชาวบ้านทั่วไปและนักท่องเที่ยว ควรมีการเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางกระบวนการท่องเที่ยวที่ ถูกต้องและเหมาะสม

7) การท่องเที่ยวชุมชนจะต้องมีข้อตกลงร่วมกันภายในชุมชน เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และพิจารณาถึงขีดความสามารถในการรองรับ

8) รายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว มีส่วนนำไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน

9) การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อาชีพหลักของชุมชน และชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ได้ ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยวจะเป็นการทำลายชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน

10) องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองในแง่ความพร้อมของชุมชน และประสิทธิภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว การท่องเที่ยวชุมชนจะ เป็นไปได้ด้วยดีนั้นยังต้องพิจารณาจากมิตินอกชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ได้แก่ การตลาด นโยบายรัฐที่เข้ามาสนับสนุน พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

3.3 กระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว หากชุมชนมีความพร้อมและมีปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการเข้ามามีบทบาทจัดการการท่องเที่ยวแล้วนั้น ผู้นำชุมชนและแกนนำที่หลากหลาย ตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่ม ออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร ฯลฯ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น องค์กรบริการส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ครู อาจารย์ ในโรงเรียน เป็นต้น ร่วมกันประชุมสัมมนาเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับ

การท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการฝึกกำลังความคิดสร้างสรรค์ ประสานแนวคิดของทุกคนให้เห็นเป็นภาพเดียวกันในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำวิสัยทัศน์ที่ได้มากำหนดเป็นเป้าหมาย เป็นทิศทางของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะต่อไป ดังที่พจนานวน สนวนศรี (2546, หน้า 185-188) ได้กล่าวไว้ว่า วิสัยทัศน์ มีชุมชนหลายแห่งที่ตัดสินใจเปิดการท่องเที่ยวภายในชุมชนขึ้นและมีการบริหารจัดการ โดยชุมชนเอง มีรูปแบบการมองวิสัยทัศน์ 3 รูปแบบ ดังนี้

1) มองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกับคนภายนอก ให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสภาพปัญหาชุมชนที่ประสบอยู่ และหวังว่าจะได้เพื่อนที่เข้าใจร่วมแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน อันเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เพื่อประสานการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหของชุมชนนั้น

2) การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม จำเป็นที่ชุมชนต้องรวมตัวกันเข้ามาจัดการให้นักท่องเที่ยว และผู้ที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติตามกฎ กติกาของชุมชน การจัดระเบียบ การแบ่งปันผลประโยชน์แก่ผู้คนที่เกี่ยวข้อง และผลประโยชน์ในชุมชน การสร้างมาตรฐานต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง ทั้งเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบมากเกินไปจนขีดความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้

3) การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการสร้างโอกาสในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อม โดยมองที่รายได้เป็นเพียงแค่ผลพลอยได้จากกระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการท่องเที่ยว ซึ่งทั้ง 3 รูปแบบนี้มีพื้นฐานการคิดจากชุมชนเอง ที่มีความภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตนเอง ที่พร้อมจะสื่อต่อคนภายนอก โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด นอกจากนั้นแล้วชุมชนเองยังต้องการความเข้าใจ ความร่วมมือของนักท่องเที่ยวในการเคารพในกฎ-กติกาที่ชุมชนร่วมกันสร้างไว้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรม วัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมาจากการกำหนดจากวิสัยทัศน์ที่จัดทำร่วมกันในชุมชน และนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ที่เป็นรูปธรรม ให้มีความชัดเจนขึ้น โดยชุมชนจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์หลักอยู่ 4 ประการด้วยกัน คือ

1) เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมพัฒนาชุมชนในรูปแบบอื่น ๆ ที่ต้องเอื้ออำนวยการเรียนรู้ต่อกันและกันได้ เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ไปเยือนชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน นักท่องเที่ยวควรเกิดการเรียนรู้บทบาทของประมงขนาดเล็กที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งด้วย

2) เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวได้เข้าใจให้คุณค่า ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ให้กลับฟื้นคืนสภาพได้ในระยะต่อไป

3) เพื่อก่อให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่เผชิญต่อผลกระทบทางการท่องเที่ยวแบบเดิมให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการลดผลกระทบดังกล่าว และจัดระเบียบชุมชนให้เป็นระบบที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

4) เพื่อเป็นเครื่องมือการเผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตกับสาธารณชนภายนอก จะเห็นได้ว่าในมิติของชุมชนไม่ได้มองเรื่องราวได้เป็นเรื่องหลัก ผิดกับในระดับนโยบายการท่องเที่ยวจะให้ความสำคัญเรื่องราวได้เป็นอันดับแรก หากเอาคุณค่า วิถีชีวิตที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญในสังคมไทย อันได้แก่ การมีน้ำใจ ความเอื้ออาทร ประกอบกับการมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ความรักในศิลปวัฒนธรรม อันเป็นทุนทางสังคมของคนไทย ก็จะทำให้การริเริ่มและมองการท่องเที่ยวได้ถูกทิศทางยิ่งขึ้น

3.4 การประเมินความเป็นไปได้ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการมีส่วนร่วมของคนเข้ามาเกี่ยวข้องกับบุคคลภายในหรือบุคคลภายนอก ดังนั้นผู้นำชุมชนจะต้องมีทักษะมีความรู้ในการจัดการอย่างดี เพราะผู้นำชุมชนจะต้องมีความสามารถคาดการณ์และประเมินว่า “วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงไร โดยการร่วมกันอภิปราย ระดมความคิดเห็นจากชุมชนให้กว้างขวางจนสามารถสรุปด้วยมติของชุมชนเอง ซึ่งมีองค์ประกอบการประเมินอยู่ 7 ประการด้วยกัน” คือ

1) ผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชนจะต้องสามารถคิดวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ภายนอกและสภาพปัญหาของชุมชน เพื่อที่จะหาแนวทางที่สามารถแก้ไขได้ถูกต้องและชัดเจน แล้วจะได้กำหนดวัตถุประสงค์และการทำกิจกรรมท่องเที่ยวได้

2) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทั้งหมด เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิของชุมชนว่าคนในชุมชนเห็นด้วยหรือไม่ อย่างไร ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมชุมชน ที่มีต่อการเปิดหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และจะต้องมีวิธีรับมือกับผลกระทบหรือสิ่งที่จะตามมาอย่างไร ด้วยวิธีการใด ใครเป็นผู้เกี่ยวข้องบ้าง และใครมีบทบาทหน้าที่อย่างไร

3) ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดตั้งองค์กรภายในชุมชน เพื่อรับผิดชอบกิจกรรมนี้หรือผลักดันให้องค์กรชุมชนอื่นที่พิจารณาแล้วมีความพร้อมทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นหน่วยงาน

หนึ่งขององค์กรนั้น ๆ แต่ทั้งนี้การดำเนินการขององค์กรต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใส เพราะมีผลประโยชน์ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

4) พิจารณาหาเอกลักษณ์โดดเด่นของท้องถิ่น หรือของดีของชุมชน เพื่อทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับชุมชน

5) เพิ่มความพร้อมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของการท่องเที่ยว เช่น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับที่พัก อาหาร การดูแลสุขภาพปลอดภัย การสื่อสารและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จะต้องไม่อยู่กับแกนนำของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแต่ต้องมีการกระจายอย่างทั่วถึง

6) การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงที่จะรองรับนักท่องเที่ยว เพื่อสามารถปรับกระบวนการให้เหมาะสมสอดคล้องยิ่งขึ้น และร่วมแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังเป็นการลดผลกระทบของการท่องเที่ยวในครั้งต่อ ๆ ไปด้วย

7) ประสิทธิภาพและทักษะในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จะต้องบูรณาการทั้งความเพลิดเพลิน ความตื่นตัวและการเรียนรู้ เพื่อความเหมาะสมของการจัดการการท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่นั้น ๆ

3.5 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเปรียบเสมือนงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนซึ่งไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย เพราะการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว หรือสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการ กำลังซื้อของนักท่องเที่ยวสามารถกำหนด สินค้า และบริการได้ตามความต้องการ จึงทำให้สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวเปลี่ยนไป เพราะนักท่องเที่ยวที่มาเยือนก็จะนำวัฒนธรรมติดตัวมาด้วยนั่นเอง นับว่าเป็นดาบสองคมที่มีความเสี่ยงอย่างยิ่งในการจะใช้พัฒนา อย่างไรก็ตามก่อนที่ชุมชนจะเปิดหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวแล้ว ชุมชนจะต้องรู้ว่าตัวชุมชนเองมีศักยภาพมากแค่ไหนที่จะรองรับนักท่องเที่ยว หากเปิดแล้วจะมีการจัดการหรือรับมืออย่างไรสำหรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น หากมีการรับมือที่ดีก็จะทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งผู้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรจะมีกระบวนการการทำงานตามที่ พงนา สวนศรี (2546, หน้า 189-190) กล่าวไว้ดังนี้

1. ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวโดยให้ชุมชนพิจารณาด้านบวกและด้านลบของการท่องเที่ยว ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจะมีเฉพาะผู้นำหรือกลุ่มที่สนใจ

2. สร้างการมีส่วนร่วม เพื่อเป็นการดึงกลุ่มที่สนใจหรือผู้ที่สนใจด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มอนุรักษ์ เป็นต้น

3. ศึกษาเกี่ยวกับชุมชนร่วมกับชาวบ้าน โดยการทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อศึกษาในหัวข้อนี้

4. วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ ข้อจำกัด โอกาสและความเสี่ยง ขึ้นตอนดังกล่าวสามารถทำให้ชุมชนมองเห็นด้านต่าง ๆ และสามารถเชื่อมโยงเรื่องท่องเที่ยวเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้จะทำให้เกิดการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และอาจพบว่าเพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุดอาจจะไม่จำเป็นต้องใช้เรื่องการท่องเที่ยวเลยก็ได้

5. ร่วมกันแก้ไขจุดอ่อน และพัฒนาศักยภาพ เช่น

1) รวบรวมองค์ความรู้ ซึ่งแต่ละชุมชนจะแตกต่างกันออกไปมีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน เช่น บางชุมชนเด่นด้านการพัฒนาชุมชน ชุมชนบางแห่งมีความโดดเด่นระบบการจัดการนิเวศที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งชุมชนต้องร่วมกันดึงเอกลักษณ์ให้เห็นร่วมกันก่อนนำสู่การเผยแพร่ออกไป

2) ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้องกับระบบนิเวศของท้องถิ่น โดยไม่ทำลายระบบนิเวศดังกล่าว เช่น การปรับเส้นทางเดินเท้า เป็นต้น

3) มีการปรับปรุงแหล่งที่อยู่พักผ่อนและความสะอาดภายในชุมชน เพื่อให้เป็นมาตรฐานที่ตกลงร่วมกัน โดยมีการตรวจสอบของคณะกรรมการชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

4) มีการฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น มัคคุเทศก์ท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้เห็นความสามารถของคนในชุมชน อีกทั้งขีดความสามารถของพื้นที่และกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน

6. วางรูปแบบการจัดการ เป็นการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาทำงานหรือใช้องค์กรเดิมแต่มีการเพิ่มหน้าที่และมีการกำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยว โปรแกรมและราคา การแบ่งปันผลประโยชน์สู่ชุมชนและชาวบ้าน โดยอาจจะเป็นการสร้างกฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

7. มีการติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อการรับรู้และช่วยเหลือการให้ข้อมูล

8. มีการทดลองในการดำเนินการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน โดยการเชิญบุคคลที่มีความรู้หรือประสบการณ์ตรงในการท่องเที่ยว โดยมีชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นและมีการแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อไปปรับใช้ในอนาคต

9. ประเมินผล การประเมินผลอาจแยกออกมาเป็น 2 ส่วน คือ การประเมินผลและสรุปบทเรียนหลังเสร็จกิจกรรมทุกครั้ง และการประเมินผลเป็นช่วง ๆ ทุก ๆ 3-6 เดือน เป็นต้น ซึ่งการประเมินผลจะช่วยให้เกิดการทบทวนตนเองและแก้ไขข้อบกพร่อง

10. พัฒนาองค์กร

1) การฝึกอบรม เช่น การบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วม การสื่อความหมาย

2) การศึกษาดูงาน ผู้นำองค์กรที่ดูแลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน อาจจะมีการศึกษาดูงานของชุมชนที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำมาปรับใช้ในชุมชนของตัวเองในการจัดการท่องเที่ยวกระบวนการทั้ง 10 ขั้นตอนอาจจะเหมือนกับการทำงานปกติ แต่สิ่งที่ยากและท้าทายอย่างมาก คือ เรื่องการท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคยมาก่อน และไม่มั่นใจว่าตนเองจะทำได้หรือไม่ แต่ละคำถามแต่ละขั้นตอนจะต้องมีการปลุกกระดมของคนในท้องถิ่นให้รู้จักท้องถิ่นของตัวเอง เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น การท่องเที่ยวในชุมชนก็จะเกิดความชัดเจนมากขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

4. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

พงศธร เกษสำลี (2537, หน้า 5-7) กล่าวถึง การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สรุปสาระได้ว่า วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ได้แก่ โบราณสถาน วัตถุสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญทางศาสนา งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ งานเทศกาล งานประเพณี งานศิลปหัตถกรรมและสินค้าของที่ระลึกในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนภาพวิถีชีวิตและอักษาศัยไมตรีของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นสิ่งที่เพิ่มรสชาติในการเดินทางให้แก่นักท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง

โครงการวิถีทรรศน์ (2540, หน้า 28-29) ได้เขียนหนังสือวิถีไทย การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สรุปสาระได้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่น โดยต้องเดินทางเข้าไปเที่ยวชมอย่างเกรงใจ ให้ความเคารพต่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและรักษาสิ่งแวดล้อม หากสามารถกระทำได้เช่นนี้ก็จะเกิดประโยชน์จากการเรียนรู้และเกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากการเดินทางท่องเที่ยว

Ritchie and Zins (1987, p. 67) กล่าวว่า ลักษณะเป้าประสงค์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งสามารถพิจารณาได้ว่าเป็นเสน่ห์ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมได้คือหัตถกรรม ภาษา ประเพณี (เช่น เทศกาล หรือ พิธีกรรม) อาหารการกิน ศิลปะดนตรี รวมถึงคอนเสิร์ต จิตรกรรมและประติมากรรม ประวัติของภูมิเขต รวมถึงสิ่งที่มองเห็นได้ ระลึกถึงอดีตได้ รูปแบบและวิธีการของ

กิจกรรม การทำงานและเทคโนโลยีที่ใช้ สถาปัตยกรรมที่เด่นในบริเวณนั้น ศาสนา รวมถึงสิ่งที่เปิดเผยให้เห็นได้ ระบบการศึกษา เครื่องแต่งกายและการแต่งกาย กิจกรรมยามว่าง

พลอยศรี โปราณานนท์ (2539, หน้า 40) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวโดยมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการมีความรู้หรือประสบการณ์ทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ กิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทนี้จะอยู่ในรูปแบบที่ได้รับความรู้และประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมจากแหล่งท่องเที่ยว และในขณะเดียวกันก็มีความเพลิดเพลินรวมอยู่ด้วย เช่น การมีประสบการณ์ด้านอาหาร ดนตรี การละเล่น การเดินรำ ที่เป็นวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือน เป็นต้น

Smith (1989, p 40) กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีสาระสำคัญ ได้แก่

1. เป็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอย่างรับผิดชอบ พร้อมการจัดการที่ดีควบคู่กันระหว่างนักท่องเที่ยวกับผู้อยู่อาศัย
2. มีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความยั่งยืนเพื่อคนในอนาคต
3. การอนุรักษ์และวางแผนการท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรมจะต้องสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้อยู่อาศัย
4. คนในท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์พื้นเมืองควรร่วมกันวางแผนอนุรักษ์การท่องเที่ยว
5. กิจกรรมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ควรสร้างผลกำไรแก่คนในท้องถิ่น
6. รายการการท่องเที่ยวควรเป็นไปเพื่อคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถาน ศาสนสถาน รวมถึงการเดินทางเพื่อชื่นชมวิถีชีวิต เทศกาล งานประเพณีและศิลปวัฒนธรรมชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อบุคคลในชุมชนนั้น ๆ โดยให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดหรือไม่ให้เกิดขึ้นเลย หากเป็นไปได้ทางด้านเจ้าบ้านหรือชุมชนท้องถิ่นควรที่จะรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมไว้ ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือตัดแปลงศิลปวัฒนธรรม เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่หากมีความจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยก็สามารถทำได้ แต่ต้องไม่ทำให้เสียรูปแบบดั้งเดิมหรือความหมายที่เป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรมนั้นๆ ซึ่งหากไม่รักษาไว้จะก่อให้เกิดการสูญเสียมรดกทางวัฒนธรรมในที่สุด

5. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2554, หน้า 2) กล่าวถึงที่มาของคำว่า Ecotourism เป็นคำผสมระหว่างคำว่า Ecology แปลว่า นิเวศวิทยาและคำว่า Tourism แปลว่า การท่องเที่ยว ในวงการท่องเที่ยวและแวดวงวิชาการได้พยายามที่จะบัญญัติศัพท์ภาษาไทยไว้หลายคำ เช่น นิเวศสัญจร การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ การท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น โดยคำที่ได้รับความนิยมใช้กันแพร่หลายมากที่สุดคำหนึ่งคือ “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์”

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เคยใช้คำว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แทนคำว่า Ecotourism รวมทั้งนโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในปี พ.ศ. 2538-2539 ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อย่างไรก็ตามได้มีการท้วงติงกันว่า คำว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ นั้นเป็นคำที่มีความหมายไม่ตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษเดิมคือ Ecotourism ดังนั้นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงได้บัญญัติคำการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแทนคำ Ecotourism และส่งให้ราชบัณฑิตยสถานพิจารณาความถูกต้องตามหลักภาษาและสื่อความหมายถึงการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศได้

ณรงค์เดช นวลมีชื่อ (2540, หน้า 43-45) ได้รวบรวมคำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) จากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวไว้หลายท่าน ดังนี้

Hector ceballos-Lasurain แห่งสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (International Union for the Conservation of Nature and Resources-IUCN) ซึ่งกล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษา เรียนรู้และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณและสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางธรรมชาติที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติ

Elizabeth Boo ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ ต่อการอนุรักษ์อันเนื่องมาจากมีรายได้สำหรับการดูแลพื้นที่ การสร้างงานในชุมชนหรือท้องถิ่นและการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม

The Ecotourism Society ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติ ซึ่งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้น สมาคมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในประเทศอเมริกาได้ให้ความหมายของ Ecotourism ว่าเป็นการ

ท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายไปสู่แหล่งธรรมชาติของสถานที่นั้น โดยไม่รบกวนและเปลี่ยนแปลงสภาพทางชีววิทยาของพื้นที่โดยให้ชาวบ้าน โดยรอบมีรายได้จากการท่องเที่ยวด้วย

สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542, หน้า 5) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือการท่องเที่ยวโดยเข้าไปสัมผัสกับธรรมชาติ ซึ่งต้องมีความรู้เพิ่มเติมขึ้นปัจจุบันความรู้ทางนิเวศวิทยาจากผู้ที่มีความรู้ในเรื่องนั้นอย่างแท้จริง เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เข้าไปมีความรู้เพิ่มขึ้น ปัจจุบันความหมายนี้ยังได้รวมไปถึงสภาพทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Endermic) ที่ต้องรักษาไว้ การท่องเที่ยวแบบเชิงนิเวศจึงมุ่งเน้นการสัมผัสธรรมชาติและท้องถิ่นอย่างแท้จริง

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542, หน้า 6) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยมี การให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้อง และให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์อย่างแท้จริงต่อชุมชนท้องถิ่น และสร้างจิตสำนึกให้ทุกฝ่ายร่วมกันรับผิดชอบต่อระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

วิบูลย์ ทองรอด (2548, หน้า 12) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีส่วนเกี่ยวข้องและรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่นทำให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้และรักษาระบบนิเวศท้องถิ่น พัฒนาเศรษฐกิจ รวมถึงความสามารถและสร้างกำลังใจให้กับชุมชนชนบทได้พึ่งตนเองอีกด้วย

2. หลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2543, หน้า 10) จากการประชุม Earth Summit เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2533 ณ กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล ในที่ประชุมมุ่งเน้นสู่ประเด็นการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและการสรุปบทเรียนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมามุ่งสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งทำให้เกิดแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดจากกระแสเรียกร้อง 3 ประการนี้

1) กระแสความต้องการให้เกิดจิตสำนึกอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว อันเป็นกระแสความต้องการของประชาชนทั่วโลก เพื่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในแง่การอนุรักษ์ต่อสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น ไปจนถึงขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก โดยเฉพาะการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพ

2) กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการที่มีมากขึ้นในหมู่นักท่องเที่ยวที่ต้องการได้รับความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่อง

ท่องเที่ยวมากกว่าความสนุกสนานเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว เพื่อสร้างความพอใจให้นักท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่

3) กระแสความต้องการของคนในชุมชนท้องถิ่น ให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อเป็นหลักประกันในการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และชุมชนในท้องถิ่นยอมรับในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับเพื่อเกิดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

โดยสรุปจากกระแสหลักทั้ง 3 กระแสนั้น ก่อให้เกิดความตื่นตัวในการพัฒนาการประยุกต์รูปแบบการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ขึ้น เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวแบบเดิมโดยมีการประยุกต์รูปแบบที่นำไปสู่กระแสหลักทั้ง 3 กระแส มานำเสนอหลายรูปแบบ แต่รูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวถึงกันมากที่สุด คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังภาพที่ 2.1



ภาพที่ 2.1 กระแสความต้องการการเปลี่ยนแปลงการท่องเที่ยว

ที่มา: (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543, หน้า 12)

Gail Nash นักวิจัยจากสมาคมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (The Ecotourism Society) ได้นำเสนอหลักการพื้นฐาน 7 ประการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ ดังนี้

ประการแรก การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องหลีกเลี่ยงการสร้างผลกระทบทางด้านลบที่จะก่อให้เกิดความเสียหายหรือการทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว

ประการที่สอง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยว ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม

ประการที่สาม รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องนำไปสู่การอนุรักษ์ธรรมชาติและจัดการเขตอนุรักษ์

ประการที่สี่ ชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงจะต้องเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ประการที่ห้า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเน้นถึงความสำคัญของการวางแผนและการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยเน้นการสร้างหลักประกันว่า จำนวนนักท่องเที่ยวจะต้องอยู่ภายในขอบเขตของศักยภาพในการรองรับ (Carrying Capacity) ตามธรรมชาติของระบบนิเวศท้องถิ่น

ประการที่หก รายได้ส่วนใหญ่จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องตกอยู่กับประเทศผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้เองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเน้นการใช้ผลิตภัณฑ์และบริการของท้องถิ่นเป็นสำคัญ

ประการที่เจ็ด การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องให้ความสำคัญกับการใช้จากโครงสร้างพื้นฐานที่ได้รับการพัฒนาขึ้นบนฐานคิด ซึ่งเน้นความสำคัญของการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนลดละการใช้น้ำมันเชื้อเพลิง อนุรักษ์พืชพื้นบ้านและจัดการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อวางอยู่บนแนวคิดที่เน้นความสำคัญของการผสมผสานจุดมุ่งหมายของการอนุรักษ์ธรรมชาติและ การพัฒนาชุมชนไว้เพื่อเป็นเรื่องเดียวกัน อีกทั้งให้ความสำคัญกับมิติของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้นจึงได้เสนอแนวคิดพื้นฐานต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 5 ประการ ดังต่อไปนี้

แนวคิดประการแรก คือ การมองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริบทของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และสภาพแวดล้อมธรรมชาติ

แนวคิดประการที่สอง คือ การมองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากมิติของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในฐานะเป็นวิถีชีวิตในระบบนิเวศเดียวกันโดยไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด

แนวคิดประการที่สาม คือการมองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากมิติทางวัฒนธรรม ในลักษณะเช่นนี้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการให้ความสำคัญแต่เอกลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งมีวิถีชีวิตและจารีตประเพณีแตกต่างกันออกไป มุมมอง

ทางด้านวัฒนธรรมเน้นการให้ความเคารพแก่ศักดิ์ศรีและสิทธิในทางเป็นมนุษย์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มิใช่มองคนเป็นสัตว์ประหลาด และเปิดโอกาสให้การท่องเที่ยวส่งผลให้เกิดการละเมิดจากใจ้วความเชื่อวัฒนธรรม ประเพณีและพิธีกรรมของชุมชนท้องถิ่น

แนวคิดประการที่สี่ คือ การมองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในฐานะเป็นขบวนการทางสังคมหรือความพยายามของชุมชนในการปรับตัวภายในบริบทและสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างดุลยภาพระหว่างการผลิตในภาคเกษตรกรรมและการประกอบอาชีพของชาวบ้านกับระบบนิเวศ ตลอดจนการสร้างสรรคความเป็นธรรมภายในสังคมและการรวมตัวกันเพื่อต่อสู้กับการเอารัดเอาเปรียบจากบริษัทนำเที่ยวจากภายนอก

แนวคิดประการที่ห้า คือ การมองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริบทของการพัฒนาชนบทและการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยนัยนี้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือก เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาของตนเองบนพื้นฐานของวัฒนธรรมและจารีตประเพณีอันหลากหลายของชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ และยังเป็นความพยายามในการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมไปพร้อมกัน

3. องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540, หน้า 27-28) ได้กล่าวถึงหลักสำคัญ 5 ประการ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย

1) ความยั่งยืน (Sustainability) ความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติได้รับการยอมรับจากรัฐบาลแห่งชาติและแห่งรัฐว่าเป็นกุญแจนำไปสู่หลักการจัดการกิจกรรมของมนุษย์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเชิงนิเวศซึ่งดำเนินในสภาพธรรมชาติแรงกระตุ้นสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรัฐควีนส์แลนด์ ประเทศออสเตรเลีย ก็เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพทางการท่องเที่ยวของรัฐ รวมทั้งปริมาณผลผลิตโดยไม่เกิดผลร้ายต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งช่วยเกื้อกูลหล่อเลี้ยงการท่องเที่ยวไว้ นอกจากนี้ยังต้องสร้างความเชื่อมั่นว่า รูปแบบ สถานที่ และระดับของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ใช้จะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่ธรรมชาติของควีนส์แลนด์

2) องค์ประกอบสำคัญทางธรรมชาติ (Significant Natural Component) และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศบังเกิดขึ้นและอยู่กับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ นอกจากนี้ยังอาจรวมถึงองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินับเป็นปัจจัยหลักในการวางแผนพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3) การศึกษาและการสื่อความหมาย (Education and Interpretation) การศึกษาและการสื่อความหมายทางด้านสภาวะแวดล้อมนับเป็นอุปกรณ์สำคัญในการเสริมสร้างประสบการณ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอันนำภริมย์และแฝงด้วยความหมาย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศดึงดูดใจบรรดา

ผู้ปรารถนาจะร่วมดูแลสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะพัฒนาความรู้ ความสำนึก และความชื่นชมต่อสภาพแวดล้อมเท่านั้นแต่จะขยายวงกว้างออกไป การท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็นำไปสู่การปฏิบัติการเชิงบวกเพื่อสิ่งแวดล้อม โดยเพิ่มพูนจิตสำนึกของการอนุรักษ์ ความรู้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถโน้มน้าวพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไปนาน ๆ การศึกษายังสามารถใช้ประโยชน์เป็นเครื่องมือสำหรับการจัดการแหล่งธรรมชาติ การสื่อความหมาย (Interpretation) ช่วยให้นักท่องเที่ยวมองเห็นภาพรวมของสถานะอื่น ๆ ด้วย เช่น การจัดการทรัพยากร

4) ชุมชนท้องถิ่น (Local Community) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นไม่เพียงพอก่อนประโยชน์แก่ชุมชนและสภาพแวดล้อม แต่ยังปรับปรุงคุณภาพด้านประสบการณ์ นักท่องเที่ยวชุมชนท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งการจัดเตรียมข้อมูลความรู้ การบริการ เครื่องอำนวยความสะดวก และผลผลิต การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถสร้างรายได้สำหรับการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรนอกเหนือไปจากผลประโยชน์ทางด้านสังคมวัฒนธรรม

5) ความพึงพอใจของผู้ใช้หรือผู้มาเยือน (User and Visitor Satisfaction) ความพึงพอใจของผู้มาเยือน ได้สัมผัสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รับว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการดำเนินอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแบบนี้ในระยะยาว ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามความเหมาะสมที่ปรากฏอยู่ ประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวควรเท่าเทียม หรือเกินกว่าความคาดหวังจริง ๆ ของพวกเขา การบริการและสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้าควรเป็นรองการอนุรักษ์และปกป้องสิ่งที่พวกเขามาเยือน

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2544, หน้า 16) ได้กำหนดขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าครอบคลุมลักษณะพื้นฐานขององค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ดังภาพที่ 2.2 ดังนี้



ภาพที่ 2.2 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

องค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน สรุปได้ ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านที่เป็นการท่องเที่ยว ให้แหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ อันมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเป็นหลัก รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่นั้น ๆ

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษและการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรม เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวอันเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์ทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง

4. องค์ประกอบด้านองค์กร เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมตลอดทั้งกระบวนการในการบริหารจัดการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์โดยรวมต่อท้องถิ่น ซึ่งหมายถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการนำผลตอบแทนที่ได้กลับมาบำรุงรักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

สรุปข้อกำหนดที่ชัดเจนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ขององค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบครบถ้วนสมบูรณ์ดังกล่าว เป็นการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไปความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจต้องจัดการส่งเสริม (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2560, หน้า 2)

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ รวมทั้งทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับระบบนิเวศและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวทำให้ทราบของการมีส่วนร่วมของประชาชนในแง่มุมต่างๆ ได้แก่

กฤษฎา ยะการ (2543, หน้า 68) ได้ทำการศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนตำบลแม่ทราย อำเภอร่องควาง จังหวัดแพร่ ผลการศึกษาพบว่าประชาชนตำบลแม่ทราย มีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในระดับมากประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ต่างกัน แต่ประชาชนคาดหวังว่าจะได้รับประโยชน์จากการมีส่วนร่วมจัดการการท่องเที่ยวแตกต่างกัน

วีระชัย มงคลพันธ์ (2542, หน้า 102) ได้ทำการศึกษาความต้องการและความพร้อมของประชาชนในท้องถิ่นในการเข้าร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอุทยานแห่งชาติแม่ปิง อำเภอ ลี้ จังหวัดลำพูน พบว่าประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีความต้องการเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวธรรมชาติแต่ประชาชนท้องถิ่นเหล่านั้นส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ด้านสถานที่ท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิง และยังขาดความพร้อมด้านเงินทุนและทรัพยากรที่ใช้ประกอบการให้บริการด้านการท่องเที่ยว นอกจากนี้จากการศึกษายังพบว่าประชาชนในท้องถิ่นส่วนใหญ่ไม่ต้องการบริการด้านพาหนะรับ-ส่งนักท่องเที่ยว ไม่ต้องการบริการที่พักแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงไม่ต้องการจัดบริการขายอาหารและเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยว และประชาชนท้องถิ่นไม่มีใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยว

พนิดดา สิงห์ธรา (2544, หน้า 12) ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ บ้านห้วยฮี ตำบลปูลึง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ คือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นักท่องเที่ยวจะพักแรมในชุมชนเสมือนเป็นสมาชิกในครอบครัว เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เรียนรู้วัฒนธรรม ชุมชนแห่งนี้ดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวมากกว่า 4 ปีแล้ว สามารถสร้างรายได้ให้สมาชิก 200-300 บาท/เดือน ซึ่งเป็นที่พอใจของชุมชน เพราะทรัพยากรวัฒนธรรม วิถีชีวิต ถูกรักษาไว้ภายใต้การจัดการการท่องเที่ยว

ปิยพร ทาวีกุล (2544, หน้า 75) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง ผลการศึกษา พบว่า 1) ความต้องการของประชาชนในการมีส่วนร่วม ในการจัดการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความถนัดของชาวบ้านว่าทางวัดจะต้องการให้ชาวบ้านเข้าไปช่วยเหลือมากน้อยแค่ไหน 2) รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการแหล่ง

ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น มุ่งประเด็นเป็น 5 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาเส้นทาง ด้านร้านค้าและของที่ระลึก ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านความปลอดภัย ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว

วีระศักดิ์ กราปัญญา (2554, หน้า 96) ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในผืนป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน-บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ผลการศึกษา พบว่า (1) ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน-บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมืองจังหวัดกระบี่มีศักยภาพเหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน (2) การกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล และออกเป็นข้อบัญญัติตำบล เพื่อบังคับใช้ให้ครอบคลุมทุกด้าน (3) การบริหารจัดการป่าชุมชนควรบริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการป่าชุมชน โดยมีผู้แทนของหมู่บ้าน เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน (4) รูปแบบกิจกรรมควรเกี่ยวเนื่องกับประเพณีท้องถิ่นหรือการประกอบอาชีพของชุมชน การพัฒนาควรพัฒนาในด้านการจัดการท่องเที่ยว ด้านความรู้ในท้องถิ่น ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยว ด้านประชาสัมพันธ์ ด้านความปลอดภัยและด้านสิ่งแวดล้อมความสะอาด

ชาติชาย เตชกานนท์ (2547, หน้า 65) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวของจังหวัดตาก เพื่อยกระดับเป็นเมืองท่องเที่ยวหลัก ผลการศึกษา พบว่า จังหวัดตากมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์อยู่มาก มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน แต่นักท่องเที่ยวรู้จักน้อย เนื่องจากการบริหารจัดการที่ขาดบูรณาการในภาพรวม สิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอต่อการรับนักท่องเที่ยว โครงสร้างขั้นพื้นฐานในพื้นที่ท่องเที่ยวสำคัญ ๆ อยู่ห่างไกลยังไม่ดีพอ การประชาสัมพันธ์ไม่ต่อเนื่อง ท้องถิ่นและประชาชนยังมีความเข้าใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวน้อย มองแต่ด้านรายได้เป็นตัวเงินอย่างเดียว ขาดความรู้จักและเข้าใจในคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น

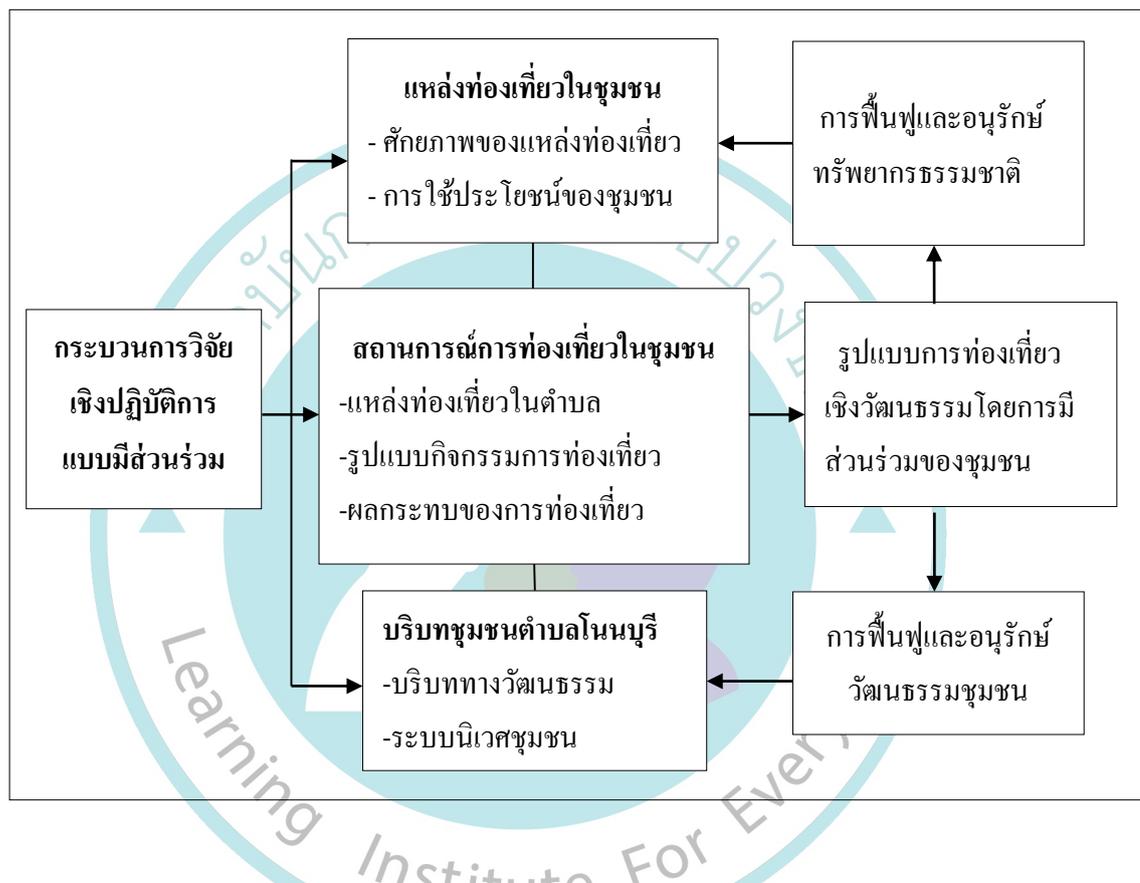
นภัก วัฒนคุณ (2545, หน้า 88) ได้ทำการศึกษา เรื่องความต้องการในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาเวียงท่ากาน ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเวียงท่ากานเพื่อการท่องเที่ยวเพราะมีทัศนคติเชิงบวกในการพัฒนาพื้นที่เวียงท่ากานเพื่อการท่องเที่ยวโดยต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ และมาตรฐานการท่องเที่ยวที่ได้วางไว้แล้ว โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมสูงในการช่วยเหลือด้านแรงงานในการพัฒนา แต่ไม่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวกับผลประโยชน์เงินทองของหมู่บ้าน ไม่ต้องการร่วมเป็นคณะกรรมการหรือคณะทำงาน รวมทั้งไม่ต้องการประเมินผลและแนะแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยว

วิไลภรณ์ ชันติสิทธิ์ (2541, หน้า 96) ได้ให้ทรรศนะของเกษตรกรต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต บ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าทรรศนะของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทั้ง 5 องค์ประกอบ คือ ทรรศนะเกี่ยวกับแนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรม เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ของชุมชน เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อศึกษาสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว เช่น การจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ใช้ธรรมชาติเป็นพื้นฐานต้องร่วมกันกับผู้เกี่ยวข้องออกแบบวางแผน จัดขอบเขตพื้นที่การท่องเที่ยวอย่างชัดเจน เกษตรกรเห็นว่าศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ตลอดจนประเพณีของเผ่าเป็นจุดดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ควรได้รับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ตลอดไป เกษตรกรต้องมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เพื่อเกิดพลังและจิตสำนึกในการปกป้องฟื้นฟูทรัพยากรทางการท่องเที่ยวให้คงอยู่อย่างสมบูรณ์ เกษตรกรควรได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้และทักษะในการผลิตของที่ระลึกเป็นเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนตนเอง และเกษตรกรเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีผลทำให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดรายได้เสริมนอกเหนือจากอาชีพหลัก ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่องอย่างสัมพันธ์กันกับวัฒนธรรมชุมชน

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น เกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ซึ่งการเร้าให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ผู้ดำเนินงานจะต้องมีความเข้าใจในวิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยมประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม

7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัย ผู้วิจัยได้วางรูปแบบกรอบการศึกษา เรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรี อำเภอเสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่นำไปสู่การวิจัย ดังนี้



ภาพที่ 2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรี อำเภอเสถียร จังหวัดกาฬสินธุ์ มีรูปแบบและขั้นตอนวิธีดำเนินการ ดังต่อไปนี้

รูปแบบในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเพื่อนำไปสู่การวิจัย เรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรี อำเภอเสถียร จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยลักษณะงานวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ ใช้คำถามเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสม และปัญหาผลกระทบและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย

1. การประชุมเตรียมความพร้อมก่อนการวิจัยเพื่อชี้แจงประชาสัมพันธ์แนวทางการวิจัยกับประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ที่เกี่ยวข้อง จัดขึ้นเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2560 ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลโนนบุรี อำเภอเสถียร จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีผู้เข้าร่วมทั้งสิ้น จำนวน 50 คน ประกอบไปด้วย ผู้วิจัย ประชาชนตำบลโนนบุรี ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว และเจ้าหน้าที่จากเทศบาลตำบลโนนบุรี วิธีการดำเนินงาน ได้แก่ การนัดหมายผู้ที่เกี่ยวข้องให้เข้าร่วมประชุมโดยการทำหนังสือเชิญประชุม มีการจัดเตรียมสถานที่ และเอกสารประกอบการประชุม

2. การออกแบบเครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล การร่างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล จำนวน 4 เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์บริบททั่วไปตำบลโนนบุรี แบบสัมภาษณ์บริบททางวัฒนธรรมของตำบลโนนบุรี แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวชุมชนและการได้รับประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยว แบบสอบถามสถานการณ์การท่องเที่ยวและผลกระทบต่อชุมชน นำเครื่องมือ

ฉบับร่างเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ขึ้น เสร็จแล้วจึงได้จัดทำเครื่องมือเก็บข้อมูลฉบับสมบูรณ์ โดยกรอบประเด็นคำถาม คือ

2.1 เพื่อศึกษาบริบทของของชุมชนตำบลโนนบุรี ได้แก่

(1) บริบททั่วไปของตำบลโนนบุรี ได้แก่ ประวัติตำบลโนนบุรี อาณาเขตที่ตั้ง ประชากร ครอบครัว/เครือญาติ การเมือง/การปกครอง ทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม การศึกษา สุขภาพ สาธารณูปโภค สถานที่สำคัญในเขตชุมชนโนนบุรี

(2) บริบททางวัฒนธรรม ได้แก่ ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี 12 เดือน ภูมิปัญญา การแต่งกาย ศิลปะการแสดง หัตถกรรม ภาษา

2.2 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลโนนบุรี

(1) ด้านศักยภาพ ได้แก่ มีแหล่งท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ

(2) ด้านปัญหา ได้แก่ ขาดผู้นำในการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวยังไม่พร้อม เช่น ในเรื่องความสะดวก ที่พักไม่เพียงพอ อาหาร/ร้านอาหารยังไม่เพียงพอ ข้อมูลเส้นทางท่องเที่ยว เส้นทางคมนาคม ศูนย์ประชาสัมพันธ์

(3) ด้านการจัดการการท่องเที่ยว ได้แก่ ขาดหน่วยงานของรัฐ/เอกชนและบุคลากร ในการจัดการท่องเที่ยว ขาดการเชื่อมโยงของหน่วยงานต่าง ๆ ขาดงบประมาณในการสนับสนุน ความสะดวกในการเดินทาง ขาดป้ายแนะนำสถานที่ต่าง ๆ ขาดป้ายบอกทาง ขาดการจัดนำเที่ยวในฤดูกาลต่าง ๆ

2.3 ด้านสถานการณ์การท่องเที่ยวและผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชน

(1) สถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนตำบลโนนบุรี ได้แก่ จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในแต่ละวัน แหล่งที่มาของนักท่องเที่ยว(ภูมิลำเนา) พาหนะที่ใช้เดินทาง ระยะเวลาที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยว ตำบลโนนบุรีมีแหล่งท่องเที่ยวใดบ้าง ฤดูกาลใดที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว เทศกาลใดที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวมากที่สุด กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวมีอะไรบ้าง หน่วยงานใดที่เข้ามารับผิดชอบ กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวจัดขึ้นในช่วงใด

(2) ผลกระทบที่มีต่อชุมชน ได้แก่ ผลกระทบที่เกิดขึ้นทางด้านสังคมมีอะไรบ้าง ผลกระทบที่เกิดขึ้นทางด้านวัฒนธรรมมีอะไรบ้าง มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยวหรือไม่ ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวมีอะไรบ้าง

3. เครื่องมือในการวิจัยและวิธีการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์บริบททั่วไปของตำบลโนนบุรี แบบสัมภาษณ์บริบททางวัฒนธรรมของตำบลโนนบุรี แบบสัมภาษณ์การใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลโนนบุรี แบบสอบถามสถานการณ์การท่องเที่ยวและผลกระทบต่อชุมชน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บข้อมูลแบ่งเป็นขั้นตอนการเก็บข้อมูลตามประเด็น ต่อไปนี้

1. การเก็บข้อมูลบริบทชุมชน ดำเนินการเก็บข้อมูลและทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน ตามแบบสัมภาษณ์
2. การเก็บข้อมูลวัฒนธรรมชุมชน ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้รู้ การเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีต่าง ๆ ในชุมชน
3. การเก็บข้อมูลสถานการณ์การท่องเที่ยวและผลกระทบต่อชุมชน ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ประชาชนในตำบลโนนบุรี การสอบถามนักท่องเที่ยว
4. การเก็บข้อมูลศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลโนนบุรี ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ประชาชนในตำบลโนนบุรี
5. การเก็บข้อมูลการจัดการท่องเที่ยวชุมชนภูสิงห์ ได้ดำเนินการตลอดเดือนมิถุนายน-สิงหาคม พ.ศ. 2560 ณ ฐานท่องเที่ยวและเรียนรู้ 12 ฐาน มีนักท่องเที่ยวจากหน่วยงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 9 คณะ จากอำเภอสหัสขันธ์ 4 คณะ อำเภอนามน 2 คณะ อำเภอหนองฮี 2 คณะ และคณะนักเรียนจากอำเภอห้วยเม็ก 1 คณะ
6. วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วนของข้อมูลเชิงคุณภาพ
7. ติดตามผลและสรุปผลการจัดการท่องเที่ยวชุมชน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเลือกจากกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในโครงการ โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงตามรายชื่อ ได้แก่

1. ผู้นำชุมชน คือ ผู้ที่ดูแลชุมชนและประชาชนในชุมชน 10 ราย
2. ชาวบ้านในชุมชน คือ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลโนนบุรี 20 ราย
3. หน่วยงานภาครัฐ คือ เทศบาลตำบลตำบลโนนบุรี เป็นหน่วยงานที่ดูแลและให้การสนับสนุนด้านการจัดการท่องเที่ยว 10 ราย
4. ภาคเอกชน คือ ผู้ประกอบการที่จัดการท่องเที่ยว ร้านค้า ร้านอาหาร ในชุมชนตำบลโนนบุรี 10 ราย

สถานที่ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ สถานที่ที่ใช้ในการวิจัย คือ แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลโนนบุรี อำเภอเสถียร จังหวัดกาฬสินธุ์

ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ 12 เดือน (1 มกราคม 2560-31 ธันวาคม 2560)

ปฏิทินการปฏิบัติงาน

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ มีปฏิทินการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ตารางที่ 3.1 ปฏิทินการดำเนินการวิจัย

ระยะเวลา	กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ
มกราคม- กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560	กำหนดหัวข้องานวิจัย / ประสานสถานที่ที่จะทำการวิจัย/ เสนอหัวข้องานวิจัย/ขอเบตงาน	ผู้วิจัย
มีนาคม- กรกฎาคม พ.ศ. 2560	กำหนดขอบข่ายเนื้อหาสาระของเครื่องมือให้ตรงตาม วัตถุประสงค์/ ยกร่างแบบสอบถามตามขอบข่ายที่กำหนด / เสนอร่างแบบสอบถามให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาและให้ ข้อเสนอแนะนำไปแก้ไขปรับปรุง	ผู้วิจัย อาจารย์ที่ปรึกษา งานวิจัย
กรกฎาคม- ธันวาคม พ.ศ. 2560	เก็บรวบรวมข้อมูล ศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต/การสัมภาษณ์/แล้วนำมา วิเคราะห์ข้อมูล/และพรรณนาบรรยาย	ผู้วิจัย
มกราคม พ.ศ. 2561	นำเสนอผลการวิจัย	ผู้วิจัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรี อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามสภาพความเป็นอยู่ รวมไปถึงต้องครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ผลการศึกษาจากการเก็บข้อมูล การสัมภาษณ์ การประเมินแบบมีส่วนร่วม ทำการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผล จากผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย ในการนำเสนอครั้งนี้ ได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูล และอภิปรายตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ศักยภาพของชุมชน สถานการณ์การท่องเที่ยว และผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนตำบลโนนบุรี
2. เพื่อศึกษาและพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน พื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

บริบทชุมชน ศักยภาพของชุมชน สถานการณ์การท่องเที่ยว และผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนตำบลโนนบุรี

1. บริบทของชุมชนตำบลโนนบุรี

1.1 ประวัติความเป็นมาของตำบลโนนบุรี อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นตำบลที่ตั้งขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2510 สืบเนื่องจากเมื่อปี พ.ศ. 2498-2510 รัฐบาลได้สร้างเขื่อนลำปาว ซึ่งเป็นเขื่อนดินแห่งหนึ่งของประเทศไทยเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการเกษตร จึงเป็นสาเหตุของการเกิดปัญหาน้ำท่วมอำเภออัตคันธุ์ (ชื่อเดิมของอำเภอสหพันธ์ ซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลโนนศิลา) ทำให้ 300 หมู่บ้าน วัดจำนวน 33 วัด และโรงเรียนจำนวน 60 แห่ง ได้รับความเสียหาย ดังนั้นทางราชการจึงได้อพยพราษฎรไปตั้งชุมชนใหม่ในบริเวณที่น้ำท่วมไม่ถึง ซึ่งเป็นทำเลที่เลี้ยงสัตว์อยู่ระหว่างภูสิงห์กับภูกุ่มข้าว จนกลายเป็นที่ตั้งของตำบลโนนบุรีและเป็นที่ตั้งของอำเภอสหพันธ์ในปัจจุบัน

พื้นที่ตำบลโนนบุรีมีลักษณะเป็นที่ราบสูง ๆ ต่ำ ๆ สลับกัน มีภูเขาล้อมรอบ 5 ลูก คือภูสิงห์ ภูกุ่มข้าว ภูค่าว ภูเป้ง และภูป้อ ซึ่งก่อนที่จะตั้งชื่อตำบลโนนบุรีนั้น เคยมีผู้เสนอให้ตั้งชื่อว่าตำบลเบญจคีรีนคร ซึ่งหมายถึง ลักษณะพื้นที่ที่มีภูเขาล้อมรอบด้วยกัน 5 ลูก แต่เนื่องจาก นายบุรีพรหมลักขโณ ผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ในสมัยนั้น ได้มีแนวคิดสร้างสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของประชาชนจึงได้สร้างพระขึ้นที่บริเวณภูสิงห์ บริเวณด้านทิศตะวันออกพร้อมกับได้นำพระเขียวแก้วบรรจุไว้กับพระที่สร้างขึ้น มีชื่อว่า “พระพรหมภูมิปาโล” โดยตั้งตามนามสกุลของนายบุรีพรหมลักขโณ

ดังนั้น เพื่อเป็นการระลึกถึงพระคุณที่นายบุรีพรหมลักขโณ และเพื่อดำรงรักษาชื่อเดิมว่าโนนศิลา ได้นำทั้งสองคำมารวมกัน จึงได้ชื่อว่า “โนนบุรี”

1.2 สภาพทางกายภาพ

1.2.1 ที่ตั้งและลักษณะภูมิประเทศ ตำบลโนนบุรีมีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 7.5 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดกาฬสินธุ์ อยู่ห่างจากจังหวัดกาฬสินธุ์ประมาณ 32 กิโลเมตร มีลักษณะเป็นพื้นที่ลาดเชิงเขา เป็นที่ราบ สูง ๆ ต่ำ ๆ สลับกัน สภาพดินมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย โดยตั้งอยู่ท่ามกลางภูเขาล้อมรอบ คือ ภูสิงห์ ภูกุ่มข้าว ภูค่าว ภูเป้ง และภูป้อ รวมถึงเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ ทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันตกของตำบลอยู่ติดกับอ่างเก็บน้ำเขื่อนลำปาว มีน้ำใช้ตลอดปี อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ปลานานาชนิด

1.2.2 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลภูสิงห์ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
 ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลนิคมและตำบลน้ำเกลือ อำเภอสหัสขันธ์
 จังหวัดกาฬสินธุ์
 ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลสหัสขันธ์และตำบลน้ำเกลือ อำเภอสหัสขันธ์
 จังหวัดกาฬสินธุ์
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลหนองบัว อำเภอหนองกุงศรี จังหวัดกาฬสินธุ์

1.1.3 จำนวนครัวเรือนและประชากร

ตำบลโนนบุรีประกอบด้วย 11 หมู่บ้าน มีครัวเรือน จำนวน 1,720 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 5,308 คน แสดงรายละเอียดในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 แสดงครัวเรือนแยกตามหมู่บ้าน

ตำบล/หมู่บ้าน	จำนวนประชากร			หลังคาเรือน
	ชาย	หญิง	รวม	
หมู่ 1 บ้านโนนบุรี	360	404	764	394
หมู่ 2 บ้านโนนบุรี	407	419	826	229
หมู่ 3 บ้านโนนบุรี	333	347	680	184
หมู่ 4 บ้านโนนสามัคคี	231	236	467	121
หมู่ 5 บ้านสิงห์บุรี	113	114	227	58
หมู่ 6 บ้านโนนสาวท	132	154	286	64
หมู่ 7 บ้านวังมะพลับ	153	158	311	74
หมู่ 8 บ้านนาแก้ว	234	259	493	119
หมู่ 9 บ้านโนนวิเศษ	115	134	249	66
หมู่ 10 บ้านโนนบุรี	136	131	267	196
หมู่ 11 บ้านโนนศึกษา	355	383	738	215
รวม	2,569	2,739	5,308	1,720

1.2.3 สภาพทางเศรษฐกิจ

ชาวตำบลโนนบุรีประกอบอาชีพที่หลากหลาย ได้แก่ เกษตรกรรม ประมงน้ำจืด ค้าขาย รับราชการ และรับจ้างทั่วไป แต่อาชีพหลักของชาวตำบลโนนบุรี คือ เกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ โดยมีรายได้เฉลี่ยในครัวเรือนปี 180,784.67 บาท และมีรายได้เฉลี่ยต่อคน/ปี 55,105.22 บาท ต่อปี อาชีพรอง คือ การทำประมงน้ำจืด เพราะบริเวณทางตอนเหนือและทางทิศตะวันตกของตำบลโนนบุรีนั้นอยู่ติดกับอ่างเก็บน้ำเขื่อนลำปาว มีน้ำอยู่ตลอดปีและอุดมไปด้วยพันธุ์ปลาหลายชนิด พืชเศรษฐกิจ คือ ยางพาราและมันสำปะหลัง สัตว์เศรษฐกิจ คือ วัว (แผนพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเทศบาลตำบลโนนบุรี ประจำปี 2559-2561, หน้า 2-8)

2. วัฒนธรรมชุมชนตำบลโนนบุรี

2.1 ลักษณะทั่วไป ชุมชนตำบลโนนบุรีมีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท ชุมชนมีการสร้างบ้านเรือนใกล้ชิดติดกัน เพื่อนบ้านจะเป็นญาติพี่น้องกัน ครอบครัวจะมีทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ส่วนการอยู่ร่วมกันของชาวบ้านจะเป็นไปอย่างเรียบง่าย มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ชาวตำบลโนนบุรีมีการติดต่อกับสังคมภายนอกเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็น

การเข้าร่วมประเพณีหรืองานต่าง ๆ ที่หน่วยงานภายนอกจัดขึ้น ตลอดจนการประชุมเรื่องต่าง ๆ ทั้งของชุมชนเองและภายนอกชุมชน ซึ่งได้รับความเอาใจใส่ของผู้นำหมู่บ้านเป็นอย่างดี เช่น งานบุญบั้งไฟ งานบุญตักบาตรเทโวโรหณะ เป็นต้น

ด้านวัฒนธรรมประเพณี ชาวตำบลโนนบุรี นั้นมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม สมัยบรรพบุรุษสืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้ วัฒนธรรมสังคมเมืองจะเข้ามาแต่วัฒนธรรมของคนชุมชนตำบลโนนบุรียังคงอยู่ เพียงแต่มีการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบและวิธีการดั้งเดิม เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุและเทคโนโลยีต่าง ๆ ในยุคปัจจุบันการถือสิทธิ์สืบทอด กองสืบทอดของชาวบ้านทั่วไปยังคงยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา บุญประจำปีของชุมชนตำบลโนนบุรี คือ บุญบั้งไฟ บุญตักบาตรเทโวโรหณะ งานเข้าพรรษา งานมหาสงกรานต์ เป็นต้น

ปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นยุคโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีต่าง ๆ ก็เข้ามาอย่างมากมาย ทำให้ชุมชนที่เป็นชนบทกลายเป็นชุมชนเมือง แต่ในด้านวัฒนธรรมของหมู่บ้านยังอนุรักษ์แบบดั้งเดิมและสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง อาจมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปบ้างตามยุคสมัย แต่ยังคงวิถีความคิดแบบเดิมอยู่ เช่น การทำบุญตักบาตร การฟังเทศน์ รับศีล รับประทานอาหาร ซึ่งชาวบ้านยังคงไปทำบุญที่วัดตามวิถีชาวพุทธที่พึงปฏิบัติกันมาในสมัยก่อน

2.2 กลุ่มชาติพันธุ์ ชาวชุมชนตำบลโนนบุรีส่วนใหญ่เป็นคนอีสานแท้ ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนเป็นกลุ่มคนที่อพยพมาจากอำเภอเก่า คือ ตำบลโนนศิลา คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องกัน ทำให้คนในชุมชนมีเชื้อสายเผ่าพันธุ์เดียวกัน

2.3 ภาษา ลักษณะทางภาษาที่คนในชุมชนตำบลโนนบุรีใช้กันนั้นจะมี 2 ลักษณะ คือ ภาษาไทย และภาษาอีสาน แต่คนส่วนใหญ่แล้วจะใช้ภาษาอีสานหรือภาษาพื้นบ้าน คือ ภาษาลาวในการติดต่อสื่อสารในชุมชนตามประสาชาวบ้าน แต่บางครั้งก็ใช้ภาษากลางในการพูดคุยกันบ้างในบางโอกาส เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นคนหลายพื้นที่ที่อพยพเข้ามาอยู่ในตำบลโนนบุรี การใช้ภาษาของวัยรุ่นรวมไปจนถึงผู้ใหญ่ในปัจจุบันก็มีความแตกต่างไปจากเดิมบ้างเพราะทุกวันนี้มีคำศัพท์ใหม่ ๆ มาให้ใช้กันเยอะ เนื่องจากผลกระทบจากคำนิยมใหม่ ๆ มีการพูดทับศัพท์บ้างและเรียนแบบการพูดจากสื่อต่าง ๆ ซึ่งทำให้ภาษาถิ่นบางคำหายไป สำนวนไม่ค่อยไพเราะเหมือนแต่ก่อน ภาษาลาวที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น

- ลีไปไส แปลว่า จะไปไหน
- คิดฮอด แปลว่า คิดถึง
- ฮักหลาย ๆ แปลว่า รักมาก ๆ
- เฮ็ดหยัง แปลว่า ทำอะไร
- อิหลีเบาะ แปลว่า จริง ๆ เหรอ

ลีไปใส แปลว่า จะไปไหน
 ไปนำแห่น แปลว่า ไปด้วยได้ไหม
 บ่ให้ไปนำ แปลว่า ไม่ให้ไปด้วย
 อย่าเว้าคู่หลาย แปลว่า อย่าพูดมาก
 จี่ฮ้าย แปลว่า จี่เหร่, น่าเกลียด

2.4 การแต่งกาย การแต่งกายของชาวบ้านจะแต่งตามยุคตามสมัย แต่งกายตามวัยของตัวเอง ผู้เต่าผู้แก่จะนุ่งสะโหร่ง นุ่งผ้าถุง คุณย่าคุณยายจะชอบใส่เสื้อลักษณะคล้ายเสื้อกล้าม หรือเรียกว่า เสื้อคอกระเช้า ซึ่งภาษาชาวบ้านจะเรียกว่า “เสื้อหมากกะแหล่ง” ผู้ใหญ่วัยกลางคนก็จะสวมเสื้อยืด กางเกง กระโปรง ตามสมัย หนุ่มสาวจะแต่งตัวตามสมัยนิยมของวัยรุ่น มีการลอกเลียนแบบการแต่งกายจากสื่อโฆษณา เลียนแบบดารานางแบบที่มีให้เห็นในปัจจุบัน เวลามีเทศกาลหรืองานบุญต่าง ๆ ก็เป็นโอกาสที่ทุกคนจะได้สวมชุดสวย ๆ กัน มีทั้งผ้าไหม ผ้าฝ้าย และผ้าใยสังเคราะห์แล้วแต่ว่าใครจะเลือกสวมใส่ หรือสะดวกแต่งกายแบบไหนก็แต่งตามนั้น ไม่มีรูปแบบตายตัว

3. ศาสนาและระบบความเชื่อของชุมชนตำบลโนนบุรี

ชุมชนชาวตำบลโนนบุรีส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ เป็นศาสนาหมู่บ้านคู่มืองของชาวชุมชนตำบลโนนบุรี ซึ่งจะให้ความสำคัญทางศาสนาเป็นอย่างมาก เช่น เวลาเทศกาลจะมีการเข้าวัด ฟังธรรมเป็นประจำ เป็นต้น ตำบลโนนบุรีมีวัด จำนวน 8 วัด คือ วัดกัลป์ยามบริหาร วัดไตรภูมิ วัดตาดแม่ยาย วัดบ้านนาแก้ว วัดกลางมาลัย วัดป่ารัตนสมพร วัดป่าสักกะวัน และวัดเจริญธรรม ซึ่งเป็นสถานที่ที่ถือเป็นสถานที่เคารพบูชาของชาวชุมชนตำบลโนนบุรี มีดังต่อไปนี้

3.1 พุทธสถานภูสิงห์ ภูสิงห์เป็นที่ประดิษฐานของพระพรหมภูมิปาโล ซึ่งเป็นพระปรารักษ์สมาธิขนาดใหญ่ สร้างในสมัยนายบุรี พรหมลักขโณ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อ พ.ศ. 2511 ตั้งอยู่บนภูสิงห์ ตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ ระยะทางห่างจากอำเภอประมาณ 1 กิโลเมตร เป็นจุดที่ชมวิวทิวทัศน์อ่างเก็บน้ำเขื่อนลำปาวที่สวยงามมาก เวลาถลางคืนเมื่อมองขึ้นบนภูสิงห์จะมองเห็นพระพรหมภูมิปาโลลอยอยู่บนท้องฟ้า และเป็นจุดชมพระอาทิตย์ที่สวยงามที่สุดในจังหวัดกาฬสินธุ์

3.2 วัดไตรภูมิ เป็นพุทธสถานอีกแห่งหนึ่งที่เสียบสงบ ร่มรื่น วัดไตรภูมิแห่งนี้ได้มีการสร้างอุโบสถขึ้นใหม่ มีลักษณะสวยงามทางสถาปัตยกรรม นอกจากนั้นยังได้เก็บรักษาและรวบรวมวัตถุโบราณไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาและเยี่ยมชม เช่น ตะเกียงเจ้าพายุ เงินพดด้วง แจกกันโบราณ แคนใหญ่โบราณ ไหเก่าแก่ เป็นต้น และเป็นประจำทุกปีในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาจะมีพุทธศาสนิกชนมาร่วมเข้าวัดฟังธรรมพระเทศนารักษาศีลกันเป็นจำนวนมาก

3.3 วัดตาดแม่่นาย เป็นวัดที่มีศิลปะทางสิ่งก่อสร้างที่หลากหลายสวยงามทางสถาปัตยกรรม รวมทั้งเป็นสถานที่ท่องเที่ยว มีถ้ำพญานาค พื้นที่เป็นลานหินกว้าง สูงจากพื้นดินประมาณ 5-7 เมตร มีหินเรียงซ้อนกันลักษณะเป็นขั้นบันไดลดหลั่นลงจนถึงระดับพื้นดิน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอสหสขันธ์ อยู่ในเขต หมู่ที่ 4 บ้านโนนสามัคคี ตำบลโนนบุรี อำเภอสหสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 5 กิโลเมตร ห่างจากไดโนเสาร์ภูคุ้มข้าวประมาณ 2 กิโลเมตร

3.4 ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ตั้งอยู่บริเวณใกล้ ๆ กับทางขึ้นภูสิงห์ตรงทางเดินขึ้นบันไดสถานที่แห่งนี้เป็นที่ที่ชาวตำบลโนนบุรีให้ความเคารพบูชา รวมทั้งยังเป็นสถานที่ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน ซึ่งในแต่ละปีชาวตำบลโนนบุรีทั้ง 11 หมู่บ้านจะมีพิธีไหว้ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองตรงกับวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 6 ของทุก ๆ ปี

4. สถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนตำบลโนนบุรี

4.1 ภูสิงห์ เป็นสถานที่ประดิษฐานของพระพรหมภูมิปาโล ซึ่งเป็นพระปรารักษ์สมาธิขนาดใหญ่ สร้างในสมัยนายบุรี พรหมลักขโณ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด เมื่อ พ.ศ. 2551 ภูสิงห์มีพื้นที่ประมาณ 3,580 ไร่ พื้นที่รอบเขาภูสิงห์ ประมาณ 6,000 ตารางเมตร มีอาณาเขตติดต่อเทศบาลตำบลโนนบุรี 7.5 กิโลเมตร เป็นภูเขาที่มีหินและดินทราย มีความสูงจากระดับน้ำทะเล ประมาณ 356 เมตร

ภูสิงห์เป็นป่าไม้เบญจพรรณและป่าดงดิบ มีพรรณไม้นานาชนิด เช่น ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้ไผ่ ไม้มะค่า ไม้ตะแบก ไม้เต้ ปัจจุบันภูสิงห์ มีสภาพที่อุดมสมบูรณ์มีความหลากหลายทางชีวภาพของพืชและสัตว์ ซึ่งชาวตำบลโนนบุรีได้มีการพึ่งพาอาศัยป่าภูสิงห์เป็นแหล่งอาหารทางธรรมชาติ เช่น แมลงต่าง ๆ เห็ด ผักป่า หน่อไม้ สมุนไพร สัตว์ป่า แหล่งน้ำธรรมชาติที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “น้ำทิพย์” เป็นหนองน้ำขนาดเล็กที่อยู่กลางหุบเขาภูสิงห์ เป็นแหล่งน้ำให้สัตว์ป่าใช้ดื่มกินและเป็นต้นกำเนิดของลำห้วยต่าง ๆ บนเขา ให้ความชุ่มชื้นแก่ต้นไม้ไม่น้อยใหญ่บนเขาภูสิงห์ นอกจากนั้นบนภูสิงห์ยังมีวัดถมมงคล สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และโบราณสถานที่สำคัญ คือ สุสานหอย หรือฟอสซิลหอยพระพุทธรูปพระพรหมภูมิปาโล และรอยพระพุทธรูปจำลองสร้างขึ้นเพื่อให้ประชาชนได้เคารพสักการบูชา เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

4.2 หลุมไดโนเสาร์ ตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาภูคุ้มข้าว วัดสักกะวัน สามารถเดินทางโดยใช้เส้นทางกาฬสินธุ์-สหสขันธ์ (ทางหลวงหมายเลข 227) ประมาณ 25 กิโลเมตร ก่อนถึงสหสขันธ์ 2 กิโลเมตร เมื่อปี พ.ศ. 2513 พระครูวิจิตรสหัสคุณ เจ้าอาวาสวัดสักกะวัน ได้พบกระดูกชิ้นใหญ่ในบริเวณวัด แต่ยังไม่ทราบว่าเป็นฟอสซิลกระดูกไดโนเสาร์และได้นำกระดูกที่พบเก็บรักษาไว้ที่วัดในปี พ.ศ. 2521 นักธรณีวิทยาและคณะจากกรมทรัพยากรธรณีได้เดินทางมาสำรวจธรณีวิทยา

บริเวณนี้ พบกระดูกดังกล่าวจึงได้แจ้งว่าเป็นซากฟอสซิลกระดูกไดโนเสาร์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 คณะสำรวจธรณีวิทยาไทย-ฝรั่งเศสได้นำกระดูกเหล่านั้น 3 ท่อนไปศึกษาพบว่าเป็นส่วนกระดูกขาหน้าของไดโนเสาร์ซอโรพอด (Sauropod) จนกระทั่งปี พ.ศ. 2537 จึงได้ทำการสำรวจขุดค้นและอนุรักษ์อย่างเป็นระบบ พบซากไดโนเสาร์จำนวนมากในชั้นหินเสาร์ขาว ยุคครีเตเชียสตอนต้น อายุประมาณ 130 ล้านปี แหล่งขุดค้นแห่งนี้พบกระดูกไดโนเสาร์ชนิดกินพืชจำนวนมากกว่า 700 ชิ้น สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นชิ้นส่วนของไดโนเสาร์ประมาณ 7 ตัว นอกจากนี้ยังมีซากปลาโบราณพันธุ์ใหม่ของโลกอยู่ในสภาพสมบูรณ์ เป็นปลาน้ำจืดมีชื่อว่า “เลปีโดเทส” ยาวประมาณ 30-60 เซนติเมตร อยู่ในยุคมีโซโซอิก หรือ 65 ล้านปีที่แล้ว คาดว่าบริเวณที่พบคงเป็นบึงขนาดใหญ่แล้ว เกิดภัยแล้งทำให้ปลาตายและถูกซากโคลนทับไว้กลายเป็นฟอสซิลจนถึงปัจจุบัน นับว่ากลุ่มข้าวเป็นแหล่งที่พบซากฟอสซิลกระดูกไดโนเสาร์แหล่งใหญ่และสมบูรณ์ที่สุดในประเทศไทย

4.3 พิพิธภัณฑ์สิรินธร ตั้งอยู่ ณ บริเวณกลุ่มข้าว พิพิธภัณฑ์แห่งนี้สร้างขึ้นด้วยงบประมาณเกือบพันล้านบาท ภายในตัวอาคารประกอบด้วยบริเวณให้ความรู้มากมาย ซึ่งใช้เทคโนโลยีที่มีความทันสมัยหรือแอนิเมชันประกอบการบรรยายเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับการกำเนิดไดโนเสาร์ นับว่าเป็นศูนย์การเรียนรู้การศึกษาอีกแห่งหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจจากนักเรียน นักศึกษา ตลอดจนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

4.4 สะพานเทพสุดา อยู่ในบริเวณแหลมโนนวิเศษ ตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ และอีกด้านอยู่ในเขตตำบลหนองบัว อำเภอหนองกงศรี จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นสะพานที่ได้รับราชนามานามจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี เป็นสะพานข้ามอ่างเก็บน้ำลำปาวที่เชื่อมโยงเครือข่ายทางหลวง เพื่อเข้าสู่ทางหลวงหมายเลข 12 หรือ East-West-Economic-Corridor สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกและลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางส่งเสริมพืชผลทางการเกษตร และยังเป็นสะพานข้ามน้ำจืดที่ยาวที่สุดในประเทศไทย โดยมีความยาว 2,040 เมตร

4.5 วัดคาดแม่่นาย ชาวบ้านหลายชั่วอายุคนผ่านมาแล้ว เล่ากันว่า ณ ที่แห่งนี้เคยเป็นน้ำตกมีผู้หญิงสูงศักดิ์คนหนึ่ง ชาวบ้านเรียกว่า “แม่่นาย” แม่่นายและทาสผู้ซื่อสัตย์ได้เดินทางมาที่นี่ และเผชิญแม่่นายได้สิ้น ไถลงมาจากคาดแห่งนี้จนเสียชีวิต สร้างความเสียใจให้ผู้เป็นบ่าวยิ่งนัก จึงได้นำเอาคำว่าแม่่นายเข้ามาบวกกับชื่อแห่งนี้ จาก คาด ซึ่งเป็นลักษณะนามตามภาษาพื้นบ้านที่ได้เรียกเนินเขาหรือพื้นที่ที่ลาดชัน และเพื่อเป็นที่ระลึกถึงสาวผู้สูงศักดิ์ จากนั้นเป็นต้นมาที่แห่งนี้จึงมีชื่อเรียกว่า “คาดแม่่นาย”

4.6 วัดไตรภูมิ เป็นพุทธสถานอีกแห่งหนึ่งที่รุ่มร้อน วัดไตรภูมิแห่งนี้มีการสร้างอุโบสถขึ้นใหม่ที่มีลักษณะสวยงามทางสถาปัตยกรรม เป็นที่เก็บรักษาวัตถุโบราณ เช่น ตะเกียงเจ้าพายุ เงินพดด้วง แจกันโบราณ แคนโบราณ ไหเก่า เป็นต้น

ศักยภาพและข้อจำกัดของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลโนนบุรี

จากการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ที่เกี่ยวข้อง ทำให้เห็นศักยภาพและข้อจำกัดของการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรี สามารถนำเสนอได้ ดังนี้

ชุมชนตำบลโนนบุรี มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงแห่งหนึ่งของอำเภอสหัสขันธ์ ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่อ ได้แก่ ภูสิงห์ อุทยานโลกไดโนเสาร์ ภูคุ้มข้าว แลรมโนนพิเศษ และพระนอนภูค่าว แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญคือ ภูสิงห์ มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอยู่มาก เนื่องจากภูสิงห์มีพื้นที่ 3,850 ไร่ เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์แห่งหนึ่งของจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญต่อชุมชนตำบลโนนบุรีเป็นอย่างมากในทุกด้านจากการศึกษา พบว่า แหล่งท่องเที่ยวภูสิงห์ในชุมชนตำบลโนนบุรี มีศักยภาพ ดังต่อไปนี้

2.1 ศักยภาพด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี ได้แก่ เป็นสถานที่ประดิษฐานของพระพรหมภูมิปาโล บนเขาภูสิงห์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย มีความโดดเด่นสวยงามและเป็นที่เคารพสักการะของชาวอำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีสวนหินสอนธรรม พระพุทธรูปปางจำลอง จุฬามิว 4 จุด สวนสัตว์ 12 ราศี ลานธรรม สถานีวิทย์เพื่อพระพุทธศาสนา จังหวัดกาฬสินธุ์ ถ้ำพระศักดิ์สิทธิ์ 3 แห่ง วัดและสำนักสงฆ์รอบเขาภูสิงห์ 6 แห่ง ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง สุสานฟอสซิล หอย 130 ล้านปี เป็นสถานที่จัดกิจกรรมทางประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญของอำเภอและจังหวัด เช่น งานตักบาตรเทโวโรหณะ เทศกาลนมัสการและสร้างพระพรหมภูมิปาโลในวันสงกรานต์ สวดสาธยายพระไตรปิฎก ปฏิบัติธรรมและทำบุญตักบาตรในวันพ่อ วันแม่ วันวิสาขบูชา และวันมาฆบูชา นอกจากนี้แล้วนักท่องเที่ยวยังได้รับความสุขทางใจ อันได้แก่ การมีศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และศูนย์ปฏิบัติธรรมที่ 5 ของจังหวัดกาฬสินธุ์

2.2 ศักยภาพด้านสิ่งแวดล้อม เช่น สถานที่ท่องเที่ยวภูสิงห์ มีระบบนิเวศที่สมบูรณ์ เช่นป่าไม้ สัตว์นานาชนิด และเป็นแหล่งอาหารธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ของชุมชน

2.3 ศักยภาพด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น เป็นสถานที่จัดการแข่งขันจักรยานเสือภูเขา กิจกรรมปลูกป่า บวชป่าภูสิงห์ มีเส้นทางขึ้นเขาสองเส้นทาง ได้แก่ ทางบันไดและถนนลาดยาง

ปัญหาที่พบในปัจจุบัน คือ มีเส้นทางขึ้นลงถนนลาดยางแคบ เสี่ยงอันตรายมาก บันไดชำรุด แนวเขตภูสิงห์ไม่ชัดเจน มีไฟฟ้าในฤดูแล้ง มีการลักขโมยตัดต้นไม้และล่าสัตว์ ไม่มีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ห้องน้ำไม่เพียงพอ ไม่มีกลุ่มองค์กรบริหารดูแลอย่างจริงจัง ขาดป้ายบอกทางป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในจุดต่าง ๆ พื้นที่มีจำนวนมากทำให้การดูแลไม่ทั่วถึงชุมชนขาด

ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่คาบเกี่ยวกับสามตำบลทำให้ขาดผู้ที่จะดูแลเป็นหลัก

สถานการณ์และผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนตำบลโนนบุรี

ชุมชนตำบลโนนบุรีมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญหลายแห่ง โดยเฉพาะอุทยานโลกไดโนเสาร์ ภูกุ่มข้าว ซึ่งเป็นที่ค้นพบซากฟอสซิลไดโนเสาร์และที่ตั้งของพิพิธภัณฑสถานธรณีวิทยา ภูสิงห์ สะพานเทพสุดา ทำให้นักท่องเที่ยวมาเยือนตำบลโนนบุรีเป็นจำนวนมาก ซึ่งสถานการณ์ท่องเที่ยวดังกล่าวส่งผลกระทบต่อชุมชนตำบลโนนบุรีเป็นอย่างมาก และจากการศึกษาและเก็บข้อมูลสถานการณ์และผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนตำบลโนนบุรี ในปัจจุบัน มีดังนี้

3.1 นักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเป็นเยาวชนที่มาเที่ยวเป็นหมู่คณะ โดยรถบัสจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคอีสาน โดยเดินทางมาในช่วงวันหยุดและช่วงเดือนเมษายน สถานที่ท่องเที่ยวอันดับแรก คือ พิพิธภัณฑสถานธรณีวิทยา อันดับสอง คือ ภูสิงห์ อันดับสาม คือ สะพานเทพสุดา การเดินทางมาเที่ยวของนักท่องเที่ยวจะเป็นแบบไปและกลับในวันเดียวกัน

3.2 ผู้ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว พบว่า คือ ผู้ที่จำหน่ายสินค้าของที่ระลึก บริเวณแหล่งท่องเที่ยวและจำหน่ายอาหาร ในส่วนของชุมชนยังไม่ได้ได้รับประโยชน์เท่าที่ควร

3.3 ปัญหาที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ ปัญหายยะและมลพิษทางเสียง ปัญหาการดื่มสุราของนักท่องเที่ยว การลักขโมย รายได้จากสินค้า OTOP และสินค้าเกษตรมีน้อย เนื่องจากขาดการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์สินค้าเหล่านี้เป็นอย่างดี

ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ชุมชนตำบลโนนบุรี มีความพร้อมและมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว โดยมีการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมและประเพณีตลอดทั้งปี ทั้งวันสำคัญของชาติ ศาสนา และประเพณีตามความเชื่อของชาวบ้าน รวมทั้งความมีศักยภาพของสถานที่ท่องเที่ยว โดยมีโบราณสถาน ศาสนสถาน ศิลปะ สถาปัตยกรรม วิถีชีวิต และกิจกรรมพักผ่อนที่มีอยู่อย่างมากมาย จึงทำให้ชุมชนตำบลโนนบุรี มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านวัฒนธรรมประเพณีและสถานที่ท่องเที่ยว ชุมชนตำบลโนนบุรีจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่ออีกแห่งหนึ่งของจังหวัดกาฬสินธุ์ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้เข้ามาเที่ยวชมได้เป็นอย่างดี

รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรี โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาบริบทของชุมชนตำบลโนนบุรี รวมถึงวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ข้อมูลด้านศักยภาพ รวมถึงสถานการณ์และผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนตำบลโนนบุรี ได้ข้อสรุปต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนของตำบลโนนบุรี เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งหลังจากได้ศึกษาและเก็บข้อมูลแล้วทำให้ได้รูปแบบการท่องเที่ยว สำหรับแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรี ที่เรียกว่าการท่องเที่ยวและเรียนรู้วัฒนธรรมภูสิงห์ โดยมีผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ผู้ประกอบการ และเทศบาลตำบลโนนบุรี เป็นผู้บริหารจัดการกระบวนการท่องเที่ยวทั้งหมด พร้อมเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวฐานต่างๆ ประกอบกับเป็นวิทยากรให้ความรู้ประจำฐานนั้น ๆ ด้วย โดยชุมชนได้จัดโปรแกรมการท่องเที่ยว และรูปแบบการท่องเที่ยว ดังนี้

1. รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรีเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.1 โปรแกรมการท่องเที่ยวภูสิงห์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

โปรแกรมการท่องเที่ยว หรือ รูปแบบการท่องเที่ยวและเรียนรู้วัฒนธรรมภูสิงห์ มี 2 ลักษณะ คือ 1) แบบมาเช้าเย็นกลับ (1 วัน) และ 2) แบบมา 2 วัน 1 คืน (พัก 1 คืน) ซึ่งโปรแกรมในระยะเวลา 1 วัน หรือ 2 วัน 1 คืน มีดังต่อไปนี้

เวลา 08.00 น. ทีมผู้จัดการท่องเที่ยวรวมกันที่จุดรับนักท่องเที่ยว

เวลา 09.00 น. นักท่องเที่ยวเดินทางมาถึง จัดระเบียบการนั่งของนักท่องเที่ยว

เวลา 09.30 น. ตัวแทนนำสวดมนต์ไหว้พระ และกล่าวต้อนรับนักท่องเที่ยว

เวลา 10.00 น. วิทยากรแนะนำข้อมูลภูสิงห์

เวลา 10.30 น. ทีมผู้รับผิดชอบนำนักท่องเที่ยวเที่ยวชมและเรียนรู้ฐานต่างๆ

หากคณะนักท่องเที่ยวที่มีความประสงค์จะอยู่พักค้างคืนจะมีกิจกรรมปฏิบัติธรรมในช่วงกลางคืนร่วมกับคณะสงฆ์ สำนักสงฆ์พุทธาวาส รูปแบบกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวที่พักค้างคืน ได้แก่

- 1) ทำวัตรเย็น
- 2) ช่วงเช้าปฏิบัติธรรมรับวันใหม่
- 3) รายการธรรมะรับอรุณหน้าองค์พระพรหม
- 4) ทำบุญใส่บาตร ถวายภัตตาหารเช้า

- 5) รับประทานอาหารเช้า
- 6) ทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เช่น ทำความสะอาด หรือ ปลูกต้นไม้
- 7) รวมกัน ณ ศาลาการเปรียญ กล่าวขอมาและคำอำนวยพรและคณะสงฆ์ สำนักสงฆ์พุทธาวาสกุสิงห์ แล้วเดินทางกลับ หรือเดินทางไปท่องเที่ยวแห่งอื่น ๆ ในอำเภอสหสขันธ์ เช่น แหลมโนนวิเศษ สะพานเทพสุดา อุทยานโลกไคโนเสาร์ พระนอนภูค่าว หลวงพ่อเจ็ดกษัตริย์วัดเวฬุวัน วัดตาดแม่่นาย เป็นต้น

2. รูปแบบการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรี

2.1 การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว

จากการศึกษาและเก็บข้อมูลร่วมกับคณะนักท่องเที่ยว พบว่า รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ของตำบลโนนบุรี โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น เป็นการจัดกิจกรรมเป็นฐานการเรียนรู้ มีทั้งหมด 12 ฐาน ซึ่งกำหนดขึ้นตามศักยภาพที่มีอยู่รายรอบกุสิงห์ ได้แก่

ฐานที่ 1 ฐานพระพรหมกุสิงห์ เป็นฐานสำคัญอันดับหนึ่ง เนื่องจากพระพรหมภูมิปาโลเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและศรัทธาของชาวอำเภอสหสขันธ์ โดยมีองค์ประกอบ เช่น รอยพระพุทธรบาทจำลอง จุดชมวิว สวนหินสอนธรรม สวนสัตว์ 12 ราศี ถานธรรม จุดบำเพ็ญบุญ สถานีวิทย์เพื่อพระพุทธศาสนา จังหวัดกาฬสินธุ์

ฐานที่ 2 ฐานถ้ำพระศักดิ์สิทธิ์ เป็นถ้ำพระเก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์คู่กุสิงห์มาช้านาน ที่ผ่านมา คนในชุมชนและนอกชุมชนเดินทางเข้ามากราบไหว้ขอพร และเสี่ยงทายฟ้าฝนเป็นประจำ รวมทั้งเป็นที่พึ่งทางจิตใจของผู้ที่เข้ามาทำมาหากินในกุสิงห์

ฐานที่ 3 ฐานถ้ำแก้ง ได้แก่ อาหารป่า เป็นแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดของป่ากุสิงห์ เช่น มีเห็ดนานาชนิด พืชผัก ผลไม้ป่า สัตว์ป่า เช่น ไก่ป่า แมงแคง มดแดง นอกจากนั้นฐานถ้ำแก้งยังมีลานหินใหญ่ที่มีอากาศเย็นสบาย และมีแหล่งน้ำไหลตลอดปี เป็นที่พักผ่อนหาอาหารของนายพรานหรือผู้เก็บของป่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ฐานที่ 4 ฐานพื้นฟูป่ากุสิงห์ เป็นฐานที่สะท้อนให้เห็นถึงการทำลายป่ากุสิงห์ในอดีต คือ มีหลุมเผาถ่านที่เกิดจากการตัดไม้ในป่ามาเผาถ่าน และปัจจุบันชาวบ้านมีการอนุรักษ์พื้นฟูทำให้ระบบนิเวศมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น

ฐานที่ 5 ฐานผาน้ำทิพย์ มีแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ใต้ผาสูงไหลตลอดปี และมีความอุดมสมบูรณ์ ปัจจุบันชาวบ้านได้ต่อน้ำลงไปใช้อุปโภคและบริโภคในวัด และไปยังหมู่บ้านอีกสองหมู่บ้านในตำบลกุสิงห์

ฐานที่ 6 ฐานถ้ำพระโมกขธรรม(ปูหมื่น) มีถ้ำและพระพุทธรูปประดิษฐานใกล้กัน 2 ถ้ำ ซึ่งเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมวัดโมกขธรรม

ฐานที่ 7 ฐานกกลไฮ 3 ราก มีจุดเด่น คือ มีกกลไฮรูปร่างแปลก มี 3 รากขนาดใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยและเป็นแหล่งอาหารของสัตว์ป่า เช่น นก ไก่ป่า

ฐานที่ 8 ฐานฟอสซิลหอย 130 ล้านปี อยู่บริเวณท้ายเขาภูสิงห์ ซึ่งเป็นจุดที่ค้นพบฟอสซิลหอย อายุราวกว่า 130 ปี ซึ่งเกิดขึ้นพร้อมกับไดโนเสาร์ภูกุ่มข้าว และเป็นจุดชมวิวที่สวยงามที่สุดในเขาภูสิงห์ ที่สามารถชมวิวได้ 360 องศา สามารถมองเห็นทะเลสาบลำปาวและเทือกเขาภูพานได้ในระดับสูง

ฐานที่ 9 ฐานลานหินผาแดง มีลานหินใหญ่และหน้าผาสีแดงสวยงามโดดเด่น ยาวประมาณ 100 เมตร มีความแข็งแรง และเป็นจุดพักผ่อน

ฐานที่ 10 ฐานม่านไฟไฮเกียงเต้ อยู่บริเวณจุดต้นเต้ใหญ่ที่โอบพันรอบด้วยต้นไฮอย่างสวยงามและบริเวณรอบๆ มีป่าไผ่เป็นจำนวนมากประมาณ 100 ไร่ เป็นแหล่งอาหารสำคัญอีกอย่างหนึ่งของคนในชุมชนโนนบุรี

ฐานที่ 11 ฐานสามแยกสมุนไพร อยู่บริเวณทางสามแยกเข้าสู่ดง ที่สมุนไพรอยู่มากมายและพืชพันธุ์อุดมสมบูรณ์ ฐานนี้จะเน้นการให้ความรู้ด้านสมุนไพรที่มีอยู่ในป่าภูสิงห์

ฐานที่ 12 ฐานคงสมบูรณ์เปลสวรรค์ เป็นฐานแสดงความอุดมสมบูรณ์ของป่าภูสิงห์ มีทั้งต้นไม้ใหญ่และเถาวัลย์ชนิดต่าง ๆ ขนาดใหญ่เท่ากับคนนอน แขนงอยู่ตามต้นไม้ เป็นที่อยู่อาศัยของนกและสัตว์ป่าอื่น ๆ อีกมากมาย

ทุกฐานการท่องเที่ยวจะเป็นการเน้นเรียนรู้ป่าภูสิงห์ โดยมีวิทยากรประจำฐานเป็นผู้ นำเสนอข้อมูลและตอบข้อซักถามของแต่ละฐาน ๆ ละ 2 คน จากนั้นเดินทางกลับเข้าสู่ลานธรรมณ สำนักสงฆ์พุทธาวาสภูสิงห์ หลังจากนั้นนักท่องเที่ยวเดินทางกลับภูมิลำเนา

2.2 การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตำบลโนนบุรี

ด้านวัฒนธรรมประเพณี ชุมชนมีการจัดงานประเพณีโดยประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม เช่น การจัดงานทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะ สักการะพระประชาชนบาล มีการจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีที่บริเวณลานธรรมเชิงเขาภูสิงห์ และที่ถนนไดโนโรด “เมืองไดโนเสาร์ ลานพ่าข้าว หม่องเซามีแสง แหล่งเรียนรู้ ฐานานบุญ” กิจกรรมที่ดำเนินการได้แก่

- 1) มีกิจกรรมทุกเช้าวันเสาร์ เวลา 07.00 น. “นุ่งซิ่น นั่งสาด ตักบาตร 9 วัด”
- 2) มีร้านค้าห้องแถวไม้เก่าแก่ 2 ฟังข้างถนนไดโนโรด
- 3) มีจุดถ่ายรูป (สวนหย่อมไดโนเสาร์)

4) มีการจัดสภากาแฟทุกเช้าวันเสาร์ เพื่อการวางแผนขับเคลื่อน/แก้ไขปัญหาและพัฒนาสหพันธ์ ไดโนโรด ตลอดจนการแลกเปลี่ยนข่าวสารผู้เข้าร่วมเวที ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ทั้งในและนอกชุมชน ผู้นำกลุ่ม/องค์กรชุมชน ส่วนราชการ ท้องที่ ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจทั่วไป

5) มีแหล่งเรียนรู้/สืบทอดภูมิปัญญา

จากที่กล่าวมา ปัญหาที่เกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลโนนบุรี หลังจากที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่าง ๆ รวมทั้งการศึกษาศักยภาพต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลโนนบุรี และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลกับผู้นำชุมชน และประชาชนผู้ได้รับประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ทุกคนตระหนักถึงปัญหาร่วมกัน ในการที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่สำคัญของการวิจัยในครั้งนี้ รวมทั้งผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ทำให้เห็นสภาพการล่าสัตว์ การเผาป่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยวป่าภูสิงห์ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนตำบลโนนบุรี



บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรี อำเภอเสถียร จังหวัดกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ศักยภาพของชุมชน สถานการณ์การท่องเที่ยว และผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนตำบลโนนบุรี และศึกษาพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน พื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

โดยมีพื้นที่การศึกษา คือ แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนตำบลโนนบุรี อำเภอเสถียร จังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มเป้าหมายเพื่อการศึกษา ได้แก่ ประชาชนและผู้ได้รับผลประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ประชาชน ผู้รู้ เจ้าหน้าที่รัฐ และผู้ประกอบการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยมีระยะเวลาการศึกษา 1 ปี (เริ่มตั้งแต่ มกราคม พ.ศ. 2560- ธันวาคม พ.ศ. 2560)

ระเบียบวิธีการที่ใช้ เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เข้ามาสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่ โดยให้ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่รัฐ และผู้ประกอบการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการร่วมกันและกิจกรรมของกระบวนการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

การวิจัย เรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรี อำเภอเสถียร จังหวัดกาฬสินธุ์ สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. บริบทชุมชน ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรี

จากการศึกษา พบว่า ชุมชนตำบลโนนบุรี มีลักษณะเป็นพื้นที่ลาดเชิงเขา เป็นที่ราบ สูง ๆ ต่ำ ๆ สลับกัน สภาพดินมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย โดยตั้งอยู่ท่ามกลางภูเขาล้อมรอบ คือ ภูสิงห์ ภูคุ้มข้าว ภูค่าว ภูเป้ง และภูป้อ รวมถึงเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ ทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันตกของตำบล และอยู่ติดกับอ่างเก็บน้ำเขื่อนลำปาว มีน้ำใช้ตลอดปี อุดมไปด้วยพันธุ์ปลานานาชนิด

วัฒนธรรมประเพณี มีความสำคัญและดำเนินการในเรื่องของประเพณี วัฒนธรรมทั้งในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวตลอดทั้งปี เช่น ประเพณี “ฮิตสิบสอง คองสิบสี่” ของชาวอีสานและประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติกันมาตลอด เช่น วันสงกรานต์ แห่เทียนเข้าพรรษา ตักบาตรเทโวโรหณะ บุญบั้งไฟ ลอยกระทง เป็นต้น มีการทำบุญในวันสำคัญทางศาสนาและของชาติ ชาวชุมชนตำบลโนนบุรีมีกิจกรรมทางวัฒนธรรม ทั้งอนุรักษ์ไว้ พื้นฟูหรือริเริ่มใหม่จำนวนมาก โดยมีการดำเนินการตลอดทั้งปี ณ สำนักสงฆ์พุทธาวาสเขาภูสิงห์ เช่น พระพรหมภูมิปาโล รอยพระพุทธรบาทจำลอง สวดสาธยายพระไตรปิฎก การปฏิบัติธรรมในวันสำคัญของศาสนาและของชาติ เป็นต้น

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ตำบลโนนบุรี มีศักยภาพสูงมากโดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวภูสิงห์ตั้งอยู่กลางชุมชนมีวัฒนธรรมและระบบนิเวศที่สมบูรณ์ ชุมชนได้ดำเนินการอนุรักษ์ฟื้นฟูและริเริ่มใหม่จำนวนมากหลายกิจกรรม ซึ่งชุมชนได้ร่วมมือดำเนินกิจกรรมบุญประเพณีที่สืบต่อกันมาตลอดทั้งปีที่โดดเด่น เช่น งานประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ แห่เทียนพรรษา สงกรานต์ เทศกาลนมัสการและสร้างน้ำพระพรหมภูมิปาโล รอยพระพุทธรบาทจำลอง ถ้ำพระ สุสานหอยอายุ 130 ล้านปี จุดชมวิว วัดและสำนักสงฆ์รอบเขาภูสิงห์ 6 วัด และในชุมชนโนนบุรีอีก 8 วัด และแหล่งท่องเที่ยวภูสิงห์ยังสามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวแห่งอื่น ๆ ในเขตตำบลโนนบุรี และตำบลใกล้เคียง เช่น แหล่งท่องเที่ยวอุทยานโลกไดโนเสาร์ภูคุ้มข้าว จุดค้นพบซากฟอสซิลไดโนเสาร์ พิพิธภัณฑ์สิรินธร แลรมโนนวิเศษ สะพานเทพสุดาข้ามเขื่อนลำปาว วัดดาดแม่ยาย พระนอนภูค่าว หลวงพ่อเจ็ดกษัตริย์วัดเวฬุวัน เป็นต้น ด้วยศักยภาพดังกล่าวของแหล่งท่องเที่ยวในเขตชุมชนตำบลโนนบุรีจึงควรจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

สถานการณ์การท่องเที่ยวและผลกระทบที่มีต่อชุมชนตำบลโนนบุรี จากการศึกษาพบว่า มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวที่ตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นจำนวนมาก ท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวอุทยานโลกไดโนเสาร์ภูคุ้มข้าว ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวเป็นเยาวชนมาเป็นหมู่คณะด้วยรถบัส ไป-กลับ และเป็นนักท่องเที่ยวชาวอีสานเดินทางมาเที่ยวแล้วกลับในวันหยุด ช่วงเดือนเมษายนของทุกปีจะมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวเป็นจำนวนมาก ผู้ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวมาก ได้แก่ ร้านขายของที่ระลึกและร้านอาหาร ชุมชนมีรายได้จากนักท่องเที่ยวอย่างมาก โดยเฉพาะการจำหน่ายสินค้าชุมชน (OTOP) และผลผลิตทางการเกษตร ผลกระทบที่เกิดผลเสียมากที่สุด ได้แก่ ขยะจากนักท่องเที่ยวและมลภาวะทางเสียง จากการสอบถามนักท่องเที่ยวมีความสนใจที่จะมาเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวในเขตตำบลโนนบุรี จำนวนร้อยละ 71 โดยเป็นการจัดการท่องเที่ยวเข้าค่ายเชิงวัฒนธรรมและการปฏิบัติธรรม จากสถานการณ์การท่องเที่ยวดังกล่าวจึงควรจัดให้มีการ

ท่องเที่ยวในรูปแบบเข้าค่ายเยาวชนและเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนพร้อมให้มีการปฏิบัติธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว

2. การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน ฟันฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการศึกษา พบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวในเขตตำบลโนนบุรี จากข้อมูลบริบทชุมชน ศักยภาพ และสถานการณ์การท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรี ปรากฏการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนคือ รูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยชุมชนได้มีการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าวจำนวน 12 ฐานการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ กระจายทั่วเขาภูสิงห์ โดยทั้ง 12 ฐานจะได้ท่องเที่ยวและเรียนรู้ทั้งระบบนิเวศภูสิงห์และวัฒนธรรมของชุมชนพร้อมทั้งการปฏิบัติธรรมจากคณะสงฆ์สำนักสงฆ์พุทธาวาสหลังเขาภูสิงห์ โดยกระบวนการจัดการท่องเที่ยวมีกำหนดการท่องเที่ยวไว้ตั้งแต่เริ่มต้นต้อนรับนักท่องเที่ยว การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวและเรียนรู้ 12 ฐาน และส่งนักท่องเที่ยวเดินทางกลับ โดยกำหนดระยะเวลาการท่องเที่ยว 2 ลักษณะ ได้แก่ การท่องเที่ยว 1 วัน (มาเช้า-เย็นกลับ) และแบบพักค้างคืน (2 วัน 1 คืน) ซึ่งจากการสรุปและประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ทั้ง 12 ฐาน มีความพึงพอใจในการท่องเที่ยวและเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนเป็นอย่างมาก

ด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนตำบลโนนบุรีจากการศึกษา พบว่า แหล่งท่องเที่ยวในเขตชุมชนตำบลโนนบุรี มีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีป่าไม้และสัตว์ป่าที่อุดมสมบูรณ์ซึ่งเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชุมชนสามารถนำไปบริโภคและจำหน่ายได้ตลอดทั้งปี โดยมีป่าไม้ยืนต้นประเภท เต็งรัง ป่าเบญจพรรณ และป่าดงดิบ มีพืชผัก ผลไม้ สมุนไพร เครื่องไม้ ดอกไม้ป่า รวมทั้งมอสและเฟิร์น ไลเคน ส่วนสัตว์ป่ามีทั้งสัตว์ใหญ่ สัตว์เล็ก และแมลงต่าง ๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเขาภูสิงห์ คือ การเผาป่า ตัดไม้ล่าสัตว์ แต่ปัจจุบันหลังจากมีการวิจัยก็ทำให้ปัญหาดังกล่าวลดลง และมีกิจกรรมการให้ความรู้ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการกิจกรรมปลูกป่า กิจกรรมการบวชป่าภูสิงห์ ซึ่งชุมชนได้ร่วมกันนำพันธุ์ไม้มาปลูกด้วยตัวเองและร่วมกันบวชป่า ที่ผ่านมาชุมชนดำเนินการแล้ว 2 ครั้ง ในวันเข้าพรรษา ปี 2560 มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมประมาณ 1,500 คน พันธุ์ไม้จำนวน 3,000 ต้น ส่วนด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมนั้น ที่ผ่านมาชุมชนตำบลโนนบุรีได้ดำเนินการตลอดทั้งปี เช่น การทำบุญประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่ งานประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ บุญบั้งไฟ สงกรานต์ ลอยกระทง การปฏิบัติธรรมในวันขึ้นปีใหม่ วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันพ่อ วันแม่ เทศกาลนมัสการและสงฆ์พระพรหมภูมิปาโล รอยพระพุทธบาทจำลอง ถ้ำพระศักดิ์สิทธิ์ บวงสรวงเจ้าพ่อหลักเมือง สุสานหอย 130 ล้านปี เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

และวัฒนธรรมชุมชน ตำบลโนนบุรีนั้น มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี ทำให้เกิดผลดีต่อแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนและประชาชนในตำบลโนนบุรีและชุมชนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัย เรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรี อำเภอเสถียร จังหวัดกาฬสินธุ์ ทำให้ผู้วิจัยเกิดองค์ความรู้ที่เกิดจากงานวิจัยโดยมีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. บริบทชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ตำบลโนนบุรี

ชุมชนตำบลโนนบุรีมีลักษณะเป็นพื้นที่ลาดเชิงเขา เป็นที่ราบ สูง ๆ ต่ำ ๆ สลับกัน สภาพดินมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย โดยตั้งอยู่ท่ามกลางภูเขาล้อมรอบ คือภูสิงห์ ภูคุ้มข้าว ภูค่าว ภูเป้ง และภูป้อ รวมถึงเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ ทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันตกของตำบล และมีพื้นที่อยู่ติดกับอ่างเก็บน้ำเขื่อนลำปาว ชาวตำบลโนนบุรีมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมสมัยบรรพบุรุษสืบต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ยังยึดถือปฏิบัติตาม “ฮีตสิบสองคองสิบสี่” สืบต่อเนื่องกันมาตลอดปี เช่น ประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนพรรษา รวมทั้งกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ บนเขาภูสิงห์อีกหลายอย่าง เช่น งานนมัสการและสงฆ์พระภูมิอุปาลอ งานปฏิบัติธรรมวันพ่อ วันแม่ และวันสำคัญทางศาสนา

ศูนย์รวมความศรัทธาที่สำคัญของชาวตำบลโนนบุรี คือ สำนักสงฆ์พุทธาวาสภูสิงห์ และที่สำคัญ คือ ป่าภูสิงห์เป็นแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ของชุมชน ทำให้ชุมชนได้อาศัยทำมาหากิน เป็นแหล่งปฏิบัติธรรมที่สำคัญของชุมชนด้วยการรักษาและดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมตลอดทั้งปี เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยอีสานทำให้มีวิถีชีวิตในการปฏิบัติธรรมอยู่เป็นประจำ ส่งผลให้ชุมชนตำบลโนนบุรีมีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านวัฒนธรรมซึ่งสอดคล้องกับเอกสารงานวิจัยที่ได้มีผู้กล่าวถึงความสำคัญของระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในที่นี้ได้นำมาอภิปรายอยู่ 2 เรื่อง คือ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540, หน้า 27-28) ได้กล่าวถึงหลักสำคัญบนพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญทางธรรมชาติ (Significant Natural Component) และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบังเกิดขึ้นและอยู่กับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ นอกจากนี้ยังอาจรวมถึงองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในเรื่องสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ นับเป็นปัจจัยหลักในการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว

พงศธร เกษสำลี (2537, หน้า 5-7) ที่กล่าวถึง การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ โบราณวัตถุ โบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญทางศาสนา งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ งานเทศกาลประเพณี งานศิลปหัตถกรรม และสินค้าของที่ระลึกในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนภาพวิถีชีวิต และอรรถาสัยไมตรีของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นสิ่งที่เพิ่มรสชาติในการเดินทางให้แก่ นักท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง

สรุป คือ การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนตำบลโนนบุรี โดยการจัดเป็นฐานการเรียนรู้ท่องเที่ยวภูสิงห์ ได้สอดคล้องกับแนวคิดทั้ง 2 ที่กล่าวมา คือ ระบบนิเวศทางธรรมชาติและฐานวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวสัมพันธ์และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนตำบลโนนบุรี

2. ศักยภาพและข้อจำกัดของแหล่งท่องเที่ยวภูสิงห์ในชุมชนตำบลโนนบุรี

ตำบลโนนบุรีมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูงมากโดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เนื่องจากภูสิงห์ตั้งอยู่กลางชุมชน ป่าภูสิงห์มีความอุดมสมบูรณ์มาก มีป่าไม้และสัตว์ป่า เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชุมชน ภูสิงห์มีวัฒนธรรมที่รักษาไว้และดำเนินกิจกรรมตลอดทั้งปี ทั้งงานบุญประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เช่น งานดักบาตรเทโวโรหณะ งานนมัสการและสร้างน้ำพระพรหมภูมิปาโล รอยพระพุทธบาทจำลอง ปฏิบัติธรรมในวันสำคัญของชาติและศาสนา เช่น วันพ่อ วันแม่ วันวิสาขบูชา หรือการสวดสหายพระไตรปิฎก เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีวัดและสำนักสงฆ์ที่สำคัญหลายแห่ง ทั้งในชุมชนและรอบเขาภูสิงห์ มีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และสุสานหอย พบฟอสซิลหอยอายุ 130 ล้านปี เป็นต้น นอกจากนี้ภูสิงห์ยังอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญหลายแห่ง เช่น อุทยานโลกไคโนเสาร์ ภูคุ้มข้าว วัดตลาดแม่ยาย หลวงพ่อเจ็ดกษัตริย์ วัดเวฬุวัน พระนอนภูค่าว และสะพานเทพสุดาแหลมโนนพิเศษ และภูสิงห์ยังเป็นจุดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของอำเภอและจังหวัดกาฬสินธุ์อีกด้วย

ส่วนข้อจำกัด เช่น ไฟไหม้ป่า การล่าสัตว์ การคมนาคมขึ้นเขาไม่สะดวก ไม่มีแหล่งน้ำ ไม่มีที่พัก การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวภูสิงห์ ด้วยศักยภาพที่มีมากกว่าข้อจำกัด ภูสิงห์จึงสามารถที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและมีชื่อเสียงทางวัฒนธรรมของชุมชนตำบลโนนบุรีได้เป็นอย่างดี และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนเป็นอย่างมากในอนาคต

จากการศึกษาข้อจำกัดข้างต้น พบว่า เจ้าหน้าที่ที่อยู่ประจำแต่ละฐานได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวโดยการสอดแทรกความรู้ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งก็สอดคล้องกับงานของ วิพญา ทองรอด (2548, หน้า 12) ที่ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า “การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์

เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศอย่างมีความรับผิดชอบ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษา ระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้คนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาระบบนิเวศท้องถิ่น การพัฒนาเศรษฐกิจ รวมถึงความสามารถและ สร้างกำลังใจให้กับชุมชนชนบทได้พึ่งตนเองได้อีกด้วย”

3. สถานการณ์การท่องเที่ยวและผลกระทบต่อชุมชนตำบลโนนบุรี

เนื่องจากตำบลโนนบุรีมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงหลายแห่งอยู่ใกล้กัน เช่น อุทยาน โลกไดโนเสาร์ภูเก้าภูง่าม ภูสิงห์ สะพานเทพสุดาแหลมโนนวิเศษ และเชื่อมโยงกับพระนอนภูค่าว ประกอบกับรัฐบาลสนับสนุนการท่องเที่ยวให้กับประชาชนและนักเรียน นักศึกษา ชาวชนได้ท่องเที่ยวและเรียนรู้ตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์มีรายได้ โดยมีรายได้ จากการขายสินค้าของที่ระลึกและอาหาร ทำให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว ส่วนผลกระทบ ด้านลบ คือ ทำให้เกิดขยะจากนักท่องเที่ยวและมลพิษทางเสียง ลำดับสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนที่ นักท่องเที่ยวมักจะท่องเที่ยวและเรียนรู้แหล่งท่องเที่ยว คือ อันดับหนึ่งภูสิงห์ อันดับสองอุทยาน โดโนเสาร์ภูเก้าภูง่าม และอันดับสามสะพานเทพสุดาแหลมโนนวิเศษ

จากข้อมูลสถานการณ์การท่องเที่ยวดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าชุมชนตำบลโนนบุรีควร จัดรูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและการปฏิบัติธรรม โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียน นักศึกษาและเยาวชน และผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งทางด้านสังคมและวัฒนธรรมมีทั้งทางด้านดีและไม่ดี ก็ย่อมเกิดขึ้นได้จากนักท่องเที่ยวและจากชุมชน เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ภาษา การแต่งกาย เรื่องปัญหาหมาลภาวะเป็นพิษ เช่น เสียงดัง ปัญหาจากขยะนักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่ง สอดคล้องกับงานศึกษาของ ศรีพร สมบุญธรรม (2535, หน้า 3-9) ได้เขียนหนังสือ เรื่องผลกระทบ ทางสังคมและวัฒนธรรม กล่าวถึงผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม โดยมีใจความสำคัญว่า การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลดีและผลเสีย ดังนี้

1. ผลกระทบด้านดี

1.1 ทางสังคมจะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ซึ่งกันและกัน รวมทั้งเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงของท้องถิ่น

1.2 ทางศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นจะก่อให้เกิดการพัฒนาฟื้นฟูด้านศิลปะและ งานหัตถกรรมท้องถิ่น ตลอดจนเทศกาลงานประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์ นอกจากนี้ยังเป็นการ ส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของชุมชน อีกทั้งเป็นการสร้างรายได้ ให้แก่ท้องถิ่น

2. ผลกระทบด้านเสีย ได้แก่

2.1 ทางสังคมก่อให้เกิดความสูญเสียทางเอกลักษณ์ดั้งเดิมทางวัฒนธรรมจากกระบวนการปรับตัวเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ การแต่งกาย พฤติกรรม และรูปแบบการบริโภคของคนในท้องถิ่น เนื่องจากการเอาอย่างนักท่องเที่ยว

2.2 ทางศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น อาจเกิดความขัดแย้งระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนท้องถิ่นเพราะความแตกต่างกันในทางวัฒนธรรมความเชื่อ ทัศนคติ อีกทั้งการท่องเที่ยวอาจมีส่วนกระตุ้นให้เกิดธุรกิจที่ผิดกฎหมาย เช่น การพนัน การค้าประเวณี ยาเสพติดขึ้นในชุมชน

ดังนั้น บทเรียนที่ได้จากงานงานศึกษาของ ศรีพร สมบุญธรรม จะทำให้การจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลโนนบุรีเป็นไปอย่างรอบคอบ และต้องเตรียมพร้อมกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ดังได้กล่าวมาแล้ว

2. การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน พื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

แหล่งท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรี มีเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้ทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งชุมชนได้มีการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนไว้ 12 ฐานการเรียนรู้ และเสริมด้วยการปฏิบัติธรรมให้กับนักท่องเที่ยว ที่ผ่านมาจำนวน 8 คณะ รวม 1,200 คน ซึ่งนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจเป็นอย่างยิ่ง

จากผลการศึกษา พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจการท่องเที่ยวและเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวภูสิงห์มีระบบนิเวศที่สมบูรณ์ไม่ไกลจากชุมชน มีความศักดิ์สิทธิ์ โดยมีพระพรหมภูมิปาโลประดิษฐานอยู่บนยอดเขาภูสิงห์ และมีศาสนสถานมากมาย พร้อมทั้งมีความสวยงามของวิวทิวทัศน์และได้มีการปฏิบัติธรรม ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวการเรียนรู้วัฒนธรรมตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดการท่องเที่ยว ซึ่งเกิดประโยชน์กับนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวและเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ชุมชนได้ประสบการณ์จากการจัดการท่องเที่ยว และมีรายได้กับการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ Richic และ Zins (1987, หน้า 257) กล่าวว่า ส่วนประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สามารถดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยว นั้น มีทั้งหมด 12 ประการด้วยกัน คือ งานหัตถกรรม ภาษา ขนบธรรมเนียม และพิธีปฏิบัติธรรม การรับประทาน ศิลปะและดนตรี รวมไปถึงภาพวาดและรูปปั้นแกะสลักประวัติศาสตร์ และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็นงาน ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น ศาสนา รวมไปถึงพิธีการต่าง ๆ ระบบการศึกษา เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ

การฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชนตำบลโนนบุรี แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนตำบลโนนบุรี คือ แหล่งท่องเที่ยวภูสิงห์ และที่ผ่านมาได้ มีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมร่วมกับชุมชนมาโดยตลอด โดยมีกิจกรรมที่ดำเนินการ เช่น การปลูกป่า การบวชป่าภูสิงห์ การจัดทำฐานการท่องเที่ยวและเรียนรู้ วัฒนธรรมภูสิงห์ 12 ฐาน ทำความสะอาดและปรับปรุงเส้นทางท่องเที่ยว การจัดทำป้ายจราจร การจัดทำป้ายให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกรักป่าภูสิงห์ การสำรวจและการจัดระบบข้อมูล วัฒนธรรม กิจกรรมนันทนาการและสงฆ์พระพรหมภูมิปาโล งานประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ การแห่เทียนเข้าพรรษา การปฏิบัติธรรมในวันสำคัญของชาติและศาสนา เช่น วันพ่อ วันแม่ วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา การสาธิตพระไตรปิฎก ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ปัจจุบันการจัดกิจกรรมบุญประเพณีวัฒนธรรมมีการดำเนินงานตลอดทั้งปี ทั้งนี้โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวภูสิงห์ในชุมชนตำบลโนนบุรีมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชุมชน และยังเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชน ได้แก่ องค์พระพรหมภูมิปาโล ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง วัดและสำนักสงฆ์รอบเขาภูสิงห์ ถ้าพระศักดิ์สิทธิ์ อีกทั้งคนในชุมชนได้จัดกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งทุก ๆ กิจกรรมจำเป็นอย่างยิ่งต้องมีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ไว้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism หรือ CBT) ที่ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม ที่มีการกำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดความรู้แก่ผู้มาเยือน (โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, 2540 (อ้างถึงในกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2550, หน้า 22)

เช่นเดียวกับกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2550, หน้า 22-23) ที่ได้กล่าวว่า องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีอยู่ 4 ด้าน ได้แก่

1. ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม คือ ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีวิธีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
2. องค์กรชุมชน คือ ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้และทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย มีความรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา
3. การจัดการ คือ มีกฎกติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยวชุมชน และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมด้วย
4. การเรียนรู้ คือ ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้และความเข้าใจ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่าง

ชาวบ้านกับผู้มาเยือน รวมทั้งสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วน of ชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการนำข้อมูลบริบทชุมชนมาเผยแพร่ในระดับกว้างเพื่อสร้างความตระหนักซึ่งข้อมูลบริบทชุมชนตำบลโนนบุรีนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อชุมชน จึงควรที่จะนำข้อมูลดังกล่าวเผยแพร่ และนำเสนอต่อชุมชนรอบเขาภูสิงห์และโดยทั่วไปในอำเภอสหัสขันธ์ เพื่อให้ประชาชนอยู่รอบภูสิงห์ รวมทั้งบุคคลที่เข้าใช้ประโยชน์ได้ตระหนักเห็นความสำคัญของภูสิงห์มากขึ้น เช่น การประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่าง ๆ หรือการจัดเวทีประชุมพูดคุย รวมทั้งการอบรมสัมมนาเพื่อสร้างความตระหนักบนฐานข้อมูลสถานการณ์ของภูสิงห์ที่เกิดขึ้นจริง ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนต่อไป

2. ควรมีการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับศักยภาพและข้อจำกัดของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ชุมชนตำบลโนนบุรี

3. การจัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชน ซึ่งหมายถึง “การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม” ในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยว เนื่องจากชุมชนเป็นบุคคลสำคัญ เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยตรง เนื่องจากชาวบ้านจะต้องเข้าไปใช้ประโยชน์และแหล่งท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับชุมชนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นหากจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวใดที่อาจส่งผลกระทบต่อชุมชนอยู่รอบภูสิงห์ บุคคลทุกคนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการดังกล่าวด้วย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆที่หลากหลายซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้ดำเนินการมาทั้งที่ประสบความสำเร็จและความล้มเหลว ทั้งนี้เพื่อให้เกิดบทเรียนการดำเนินงานของพื้นที่ที่ต้องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. ควรมีการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวให้มากขึ้นทั้งในระดับชาวบ้าน ผู้นำชุมชน หน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งชุมชนรอบป่า

3. ควรมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติควบคู่ไปกับกิจกรรมการท่องเที่ยว

4. ควรมีการจัดการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย (นักท่องเที่ยว) และระยะเวลา

5. หน่วยงานของรัฐในพื้นที่ชุมชนควรมีการติดตามประเมินผล หลังจากมีการจัดการท่องเที่ยว และมีการพัฒนาปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง



บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมคุณภาพและสิ่งแวดล้อม. (2544). **สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย**. กันยายน 1 ธันวาคม พ.ศ. 2560 จาก <https://www.deqp.go.th/>
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2550). **คู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. กรุงเทพฯ: บริษัท ศรีเมืองการพิมพ์
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2540). **การพัฒนาการท่องเที่ยวเรื่องกลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- _____. (2540). **แผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- _____. (2544). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับโฮมสเตย์**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- กฤษฎา ยะการ. (2543). **ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- โครงการวิถีธรรมชาติ. (2540). **วิถีไทย การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนพับลิชชิ่ง.
- ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์. (2550). **การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชาติชาย เตชกานนท์. (2547). **การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวของจังหวัดตากเพื่อยกระดับเป็นเมืองท่องเที่ยวหลัก**. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชุติมา รุ่งประพันธ์. (2549). **การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชูวิทย์ ศิริเวชกุล. (2544). **การท่องเที่ยวเชิงชุมชนและการจัด Homestay**. **จุดสารถการท่องเที่ยว**. ปีที่ 20 ฉบับที่ 2.
- ฐิรชญา มณีเนตร. (2552). **ไทยศึกษาเพื่อการท่องเที่ยว**. ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา.

ณรงค์เดช นวลมีชื่อ. (2540). บทบาทของการรวมกลุ่มต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีใน
ท้องถิ่น กรณีศึกษา กลุ่มสตรีอาสาทอผ้าบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี.
วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนา
พัฒนาทรัพยากร มหาวิทยาลัยมหิดล.

เทศบาลตำบลโนนบุรี. งานทะเบียนราษฎร. ค้นเมื่อ 16 ตุลาคม พ.ศ.2560 จาก
<https://www.nonburee.go.th>

_____. (2559). แผนพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเทศบาลตำบลโนนบุรี ประจำปี 2559-2561.
ค้นเมื่อ 16 ตุลาคม พ.ศ.2560 เข้าถึงได้จาก <https://www.nonburee.go.th>

นภัค วัฒนคุณ. (2545). ความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว:
กรณีศึกษา เวียงท่ากาน ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2550). แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน
กระทรวงมหาดไทย.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่:
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

_____. (2548). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Tourism Industry). กรุงเทพฯ: เพรสแอนด์ดีไซน์.

ประชัย ศรีจามร. (2549). การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการปลูกป่าภาครัฐ กรณีศึกษาดำบลป่าอ้อ
ดอนชัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา พัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
ศาสตร์.

ปิยพร ทาวิกุล. (2544). ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
กรณีศึกษา: บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ปรีชาแดงโรจน์. (2544). อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: ไฟร์แอนด์ไฟร์พรีนติ้ง.

พงศธร เกษสำลี. (2537). การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

พจนาน สวนศรี. (2546). คู่มือการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิต
และธรรมชาติ.

- พิฑูรย์ ทองนิม. (2558). การจัดการความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะลันตา จังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พนิตดา สิงห์ครา. (2544). ศักยภาพของชุมชนบ้านห้วยอีในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พลอยศรี โปราณานนท์. (2539). การท่องเที่ยวเบื้องต้น. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มธุรดา ศรีรัตน์. (2544). การบริหารแบบมีส่วนร่วม. ค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2561, จาก www.gotoknow.org/blog/mathu/33443
- วิพญา ทองรอด. (2548). พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มีต่อกรุงเทพมหานคร. บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- วีระศักดิ์ กราปัญญา. (2554). รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน-บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาการจัดการการเกษตร สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วีระชัย มงคลพันธ์. (2542). ความต้องการและความพร้อมของประชาชนท้องถิ่นในการเข้าร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิง อำเภอสี จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศรีพร สมบุญธรรม. (2535). Ecotourism การท่องเที่ยวแนวอนุรักษ์ สัญลักษณ์ใหม่แห่งทศวรรษ , จุลสารการท่องเที่ยว. 1 (มกราคม-มีนาคม 2539), หน้า 29-32.
- ศรีัญญา เลิศมนไพโรจน์. (2550). การศึกษาความต้องการของผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวเนื้อหาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์.
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. (2542). กฎหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: อัสราพัฒนา.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2540). การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- _____. (2541). การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ 2. รายงานผลการดำเนินงาน: รายงานขั้นสุดท้าย. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ.2555-2559**. ค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2560 จาก http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p11/SummaryPlan11_thai.pdf.
- สุธี วรประดิษฐ. (2553). **การมีส่วนร่วมของชุมชนงานสารสนเทศสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดตราด**. ตราด: สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดตราด.
- อคิน ระพีพัฒน์. (2527). **การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย**. นครปฐม: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Mill, R. C. (1990). **Tourism the international business**. New Jersey: Prentice Hall.
- Pond, K. L. (1993). **The professional guide -The traveller**. New York: John Wiley & Sons.
- Ritchie and Zins. (1987). ค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2560 จาก <https://www.oapr.bru.ac.th/wp-content/uploads/2016/09/ปี-8-เล่ม-1.pdf>
- Shirley, E. (1992). **My travels around the world**. Newton Aycliffe, UK: Heinemann.
- Smith. (1988). ค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2560 จาก <https://www.oapr.bru.ac.th/wp-content/uploads/2016/09/ปี-8-เล่ม-1.pdf>
- Stevens, L. (1985). **Guide to starting and operating a successful travel agency**. Wheaton: Delmar.



ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์บริบททั่วไปของตำบลโนนบุรี (ใช้สัมภาษณ์ผู้รู้ระดับตำบล)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

1. ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน

- 1.1 ตำบลโนนบุรีมีประวัติความเป็นมาอย่างไร ใครเป็นผู้ก่อตั้ง ทำไมจึงมีชื่อว่าโนนบุรี
- 1.2 เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของตำบลโนนบุรีมีอะไรบ้าง อย่างไร

2. ด้านศักยภาพ

- 2.1 ตำบลโนนบุรีตั้งอยู่ที่ไหนของ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลอะไรบ้าง
- 2.2 ลักษณะภูมิประเทศ และภูมิอากาศเป็นอย่างไร
- 2.3 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างไร
- 2.4 การคมนาคม มีความสะดวกหรือไม่ อย่างไร
- 2.5 สาธารณูปโภคมีอะไรบ้าง เช่นน้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ ฯลฯ สะดวกหรือไม่

อย่างไร

- 2.6 หน่วยงานสำคัญของราชการมีอะไรบ้าง
- 2.7 ขนาดของตำบลโนนบุรี แยกเป็นพื้นที่อาศัยและพื้นที่ทำกิน

3. ด้านประชากร

- 3.1 จำนวนหมู่บ้านและจำนวนครัวเรือน
- 3.2 จำนวนประชากรแยกตามเพศและตามวัย
- 3.3 กลุ่มชาติพันธุ์

4. ด้านการเมืองการปกครอง

- 4.1 ผู้นำทางการเมืองการปกครองเป็นใคร มีบทบาทอย่างไร
- 4.2 ผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นเป็นใคร มีบทบาทอย่างไร
- 4.3 ผู้นำที่ไม่เป็นทางการเมืองการเป็นใครบ้าง มีบทบาทอย่างไร
- 4.4 ชาวตำบลโนนบุรีมีการไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งในระดับต่างๆมากน้อยแค่ไหน
- 4.5 ชาวตำบลโนนบุรีมีความสนใจ ตื่นตัวต่อเหตุการณ์ทางการเมืองหรือไม่ อย่างไร

5. ด้านเศรษฐกิจ

- 5.1 ชาวตำบลโนนบุรีประกอบอาชีพอะไรบ้าง อะไรคืออาชีพหลักและอาชีพรอง
- 5.2 ชาวตำบลโนนบุรีมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อเดือนและต่อครัวเรือนปีละเท่าไร อะไรบ้าง
- 5.3 ชาวตำบลโนนบุรีมีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่าไร อะไรบ้าง
- 5.4 กลุ่มอาชีพในตำบลโนนบุรี มีอะไรบ้าง
- 5.5 กองทุนชุมชนในตำบลโนนบุรีมีกี่กองทุน อะไรบ้าง มีเงินทุนเท่าไร

6. ด้านสังคม

- 6.1 ลักษณะและขนาดของครอบครัวเป็นอย่างไร
- 6.2 ความสัมพันธ์ของชาวบ้านเป็นอย่างไร
- 6.3 ชาวตำบลโนนบุรีมีการรวมกลุ่มช่วยเหลือกันในเรื่องอะไร เมื่อไหร่ อย่างไร
- 6.4 ผู้สูงอายุมีบทบาทในครอบครัวและในชุมชนหรือไม่ อย่างไร



แบบสัมภาษณ์บริบททางวัฒนธรรมของตำบลโนนบุรี
(ใช้สัมภาษณ์ผู้รู้และปราชญ์ชาวบ้าน)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

1. ชาวตำบลโนนบุรีนับถือศาสนาอะไรบ้าง มากน้อยแค่ไหน

.....
.....

2. สถานที่สำคัญทางศาสนามีอะไรบ้าง อยู่ที่ไหน

.....
.....

3. สถานที่สำคัญที่ชาวตำบลโนนบุรีเคารพ/นับถือมีอะไรบ้างและตั้งอยู่ที่ใด

.....
.....

4. ชาวพุทธตำบลโนนบุรีมีการรักษาศีล ปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันอย่างไร เพราะอะไร

.....
.....

5. ชาวตำบลโนนบุรีมีความเชื่อเรื่องผี เทวดา หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือไม่ อะไรบ้าง อย่างไร

.....
.....

6. ชาวตำบลโนนบุรีมีข้อห้ามหรือข้อค้ำ(อ่านว่า ข้อ-คะ-ค้ำ)หรือไม่ อะไรบ้าง อย่างไร

.....
.....

.....
.....

7. ประเพณีในแต่ละเดือนมีอะไรบ้าง มีกี่ขั้นตอนและพิธีกรรมอย่างไร

.....

.....

.....

9. ประเพณีที่สำคัญที่สุดหรือโดดเด่นของตำบลโนนบุรีคือประเพณีอะไร เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

10. ประชาชนชาวบ้านของตำบลมีใครบ้าง เชี่ยวชาญด้านไหน มีผลงานอย่างไร มีการถ่ายทอดอย่างไร

.....

.....

.....

11. ความรู้หรือภูมิปัญญาด้านงานศิลปะการแสดงของตำบลโนนบุรี มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

12. ความรู้หรือภูมิปัญญาด้านอาหารของตำบลโนนบุรีมีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

13. ความรู้หรือภูมิปัญญาด้านเสื้อผ้า การแต่งกายของตำบลโนนบุรี มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

14. ความรู้หรือภูมิปัญญาด้านภาษาของตำบลโนนบุรี มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

15. ความรู้หรือภูมิปัญญาด้านงานหัตถกรรมของตำบลโนนบุรีมีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

16. ความรู้หรือภูมิปัญญาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตำบลโนนบุรีมีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

17. ความรู้หรือภูมิปัญญาด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตรของตำบลโนนบุรีมีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

18. ชาวตำบลโนนบุรีมีการรับเอาวัฒนธรรมสมัยใหม่หรือวัฒนธรรมอื่น อย่างไร เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

19. ค่านิยมอันดีงามของชาวตำบลโนนบุรีคืออะไร เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

20. การเคารพผู้อาวุโสของชาวตำบลโนนบุรีเป็นอย่างไร เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์สถานการณ์การท่องเที่ยวและผลกระทบที่มีต่อชุมชนตำบลโนนบุรี
(ใช้สัมภาษณ์ประชาชนตำบลโนนบุรี)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

1. ประเภทของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวในตำบลโนนบุรีเป็นกลุ่มคนใดมากที่สุด

- () ผู้สูงอายุ () เยาวชน () วัยกลางคน

2. ลักษณะการเข้ามาเที่ยวของนักท่องเที่ยวในตำบลโนนบุรีเป็นกลุ่มคนใดมากที่สุด

- () บุคคล () ครอบครัว () หมู่คณะ

3. นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในตำบลโนนบุรีมาจากที่ใดเป็นส่วนมาก

- () ภายในอำเภอสหัสขันธ์ () ภายในจังหวัดกาฬสินธุ์

- () จังหวัดภาคอีสาน () จังหวัดภาคกลาง

- () จังหวัดภาคเหนือ () จังหวัดภาคใต้

- () ต่างประเทศ

4. นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวตำบลโนนบุรีโดยพาหนะประเภทใด

- () จักรยานยนต์ () รถยนต์ส่วนตัว

- () รถยนต์เสีกรับจ้าง () รถบัสรับจ้าง

5. ช่วงเวลาใดที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาเที่ยวตำบลโนนบุรีมากที่สุด

- () ภาคเช้า () ภาคบ่าย

6. ช่วงวันใดที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาเที่ยวในตำบลโนนบุรีมากที่สุด

- () วันทำงาน () วันหยุดสุดสัปดาห์ () วันหยุดนักขัตฤกษ์

7. เดือนใดที่นักท่องเที่ยวนิยมมาท่องเที่ยวในตำบลโนนบุรีมากที่สุด

เดือน..... สาเหตุ.....

8. แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยวในตำบลโนนบุรีมากที่สุด

- () พิพิธภัณฑ์สิรินธร () สะพานเทพสุตา แลรมโนนวิเศษ

- () ภูสิงห์ () วัดตาดแม่นาย

9. นักท่องเที่ยวมาเที่ยวในตำบลโนนบุรีแบบใด

- () พักค้างคืน () ไปกลับในวันเดียวกัน

10. ผู้ประกอบการด้านใดที่ได้รับผลประโยชน์จากนักท่องเที่ยวมากที่สุด

- () ผู้ประกอบการร้านอาหาร () ผู้ประกอบการร้านขายของที่ระลึก

- () ผู้ประกอบการที่พัก () ผู้ประกอบการมัคคุเทศก์ / นวดแผนโบราณ

- () อื่นๆ โปรดระบุ.....

11. ความพึงพอใจของชุมชนตำบลโนนบุรีต่อสถานการณ์การท่องเที่ยวในตำบลโนนบุรี

() มาก () ปานกลาง () น้อย

12. บันไดขึ้นภูสิงห์มีความเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมตัดขาตระเทโวโรหณะหรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

13. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในตำบลโนนบุรีอะไรบ้าง

() ขยะเกลื่อนมากขึ้น () เสียงดังรบกวน

() อากาศไม่บริสุทธิ์ () น้ำเสีย

() อื่นๆ ระบุ.....

14. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาสังคมในตำบลโนนบุรีอะไรบ้าง

() มีการล่องละเมิดทางเพศมากยิ่งขึ้น () มีการลักเล็กขโมยน้อยมากยิ่งขึ้น

() มีการดื่มสุราเมาอาละวาดมากขึ้น () ชาวชนมีการชกต่อยทะเลาะวิวาทมากขึ้น

() อื่นๆ ระบุ.....

15. โดยรวมแล้วประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลโนนบุรีมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยวหรือไม่อย่างไร

() ไม่มี () มีน้อย

() มีปานกลาง () มีมาก

16. การท่องเที่ยวทำให้การตลาดผลผลิตทางการเกษตร/ผลิตภัณฑ์กลุ่มอาชีพดีขึ้นหรือไม่

() ไม่ดีขึ้น () ดีขึ้นเล็กน้อย

() ดีขึ้นปานกลาง () ดีขึ้นมาก

17. ท่านต้องการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวในตำบลโนนบุรีอย่างไร

.....

18. ท่านคิดว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลโนนบุรีมากที่สุด มีกิจกรรมอะไรบ้าง

.....

.....

แบบสัมภาษณ์สถานการณ์การท่องเที่ยวและผลกระทบที่มีต่อชุมชนตำบลโนนบุรี
(ใช้สัมภาษณ์นักท่องเที่ยว)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

1. ท่านมาจากที่ใด

- | | |
|--|--|
| <input type="checkbox"/> ภายในอำเภอสหัสขันธ์ | <input type="checkbox"/> ภายในจังหวัดกาฬสินธุ์ |
| <input type="checkbox"/> จังหวัดภาคอีสาน | <input type="checkbox"/> จังหวัดภาคกลาง |
| <input type="checkbox"/> จังหวัดภาคเหนือ | <input type="checkbox"/> จังหวัดภาคใต้ |
| <input type="checkbox"/> ต่างประเทศ | |

2. ท่านประกอบอาชีพอะไร

- | | |
|--|--|
| <input type="checkbox"/> รับราชการ | <input type="checkbox"/> ธุรกิจส่วนตัว |
| <input type="checkbox"/> รับจ้าง | <input type="checkbox"/> ค้าขาย |
| <input type="checkbox"/> พนักงานบริษัท | <input type="checkbox"/> เกษตรกรรม |

3. ท่านเดินทางมาตำบลโนนบุรีโดยพาหนะประเภทใด

- | | |
|---|--|
| <input type="checkbox"/> จักรยานยนต์ | <input type="checkbox"/> รถยนต์ส่วนตัว |
| <input type="checkbox"/> รถยนต์เสิร์รับจ้าง | <input type="checkbox"/> รถบัสรับจ้าง |

4. ท่านรู้จักแหล่งท่องเที่ยวในตำบลโนนบุรีได้อย่างไร

- | | |
|--|---|
| <input type="checkbox"/> เพื่อนเล่าให้ฟัง | <input type="checkbox"/> หนังสือพิมพ์ |
| <input type="checkbox"/> ป้ายประชาสัมพันธ์ | <input type="checkbox"/> วิทยุ/โทรทัศน์ |
| <input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ..... | |

5. ท่านมาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวตำบลโนนบุรี ครั้งนี้เป็นครั้งที่เท่าไร

- | | |
|--------------------------------------|--------------------------------------|
| <input type="checkbox"/> ครั้งแรก | <input type="checkbox"/> ครั้งที่สอง |
| <input type="checkbox"/> ครั้งที่สาม | <input type="checkbox"/> ครั้งที่สี่ |

6. ท่านนิยมท่องเที่ยวในช่วงวันใด

- | | | |
|-----------------------------------|--|--|
| <input type="checkbox"/> วันทำงาน | <input type="checkbox"/> วันหยุดสุดสัปดาห์ | <input type="checkbox"/> วันหยุดนักขัตฤกษ์ |
|-----------------------------------|--|--|

7. ท่านนิยมไปท่องเที่ยวในช่วงเดือนใด

เดือน.....สาเหตุ.....

8. แหล่งท่องเที่ยวในตำบลโนนบุรีที่ท่านรู้จักได้แก่แหล่งใด

- | | |
|-------------------------------------|--|
| <input type="checkbox"/> พิพิธภัณฑ์ | <input type="checkbox"/> สะพานเทพสุดา แหลมโนนวิเศษ |
| <input type="checkbox"/> ภูสิงห์ | <input type="checkbox"/> วัดตาดแม่น้ำ |

9. โดยปกติแล้วท่านยอมท่องเที่ยวในรูปแบบใด

() พักค้างคืน

() ไปกลับในวันเดียวกัน

10. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อแหล่งท่องเที่ยวในตำบล โนนบุรี เรียงตามลำดับ

.....

.....

.....

11. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อความปลอดภัยและสวัสดิการภายในแหล่งท่องเที่ยวตำบล โนนบุรี

หัวข้อ	ระดับความพึงพอใจ		
	มาก	ปานกลาง	น้อย
1.ป้ายบอกสถานที่			
2. ไฟสัญญาณจราจร			
3.เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย			
4.ป้ายเตือนบริเวณอันตราย			
5.สถานพยาบาล			
6.ถนน			
7.ห้องน้ำ			
8.ที่จอดรถ			
9.ถังขยะ			
10.อาหาร			
11.เครื่องดื่ม			
12.ศาลาพักร้อน			
13.มัคคุเทศก์			
14.แผนที่ข้อมูล			
15.ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว			
16.ความสะอาด			
17.ความสงบ			
18.ความร่วมมือ			
19.ความมีน้ำใจของประชาชนในท้องถิ่น			
20.ความศรัทธาของสถานที่			

12. กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ท่านชอบมีอะไรบ้าง โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย

- () การแสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น () การเดินป่า
 () การล่องแพ/ล่องแก่ง () การปีนเขา
 () การท่องเที่ยวชมศาสนสถาน () การท่องเที่ยวชมโบราณสถาน
 () อื่นๆ.....

13. ท่านคิดว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนตำบลโนนบุรี มีกิจกรรมอะไรบ้าง

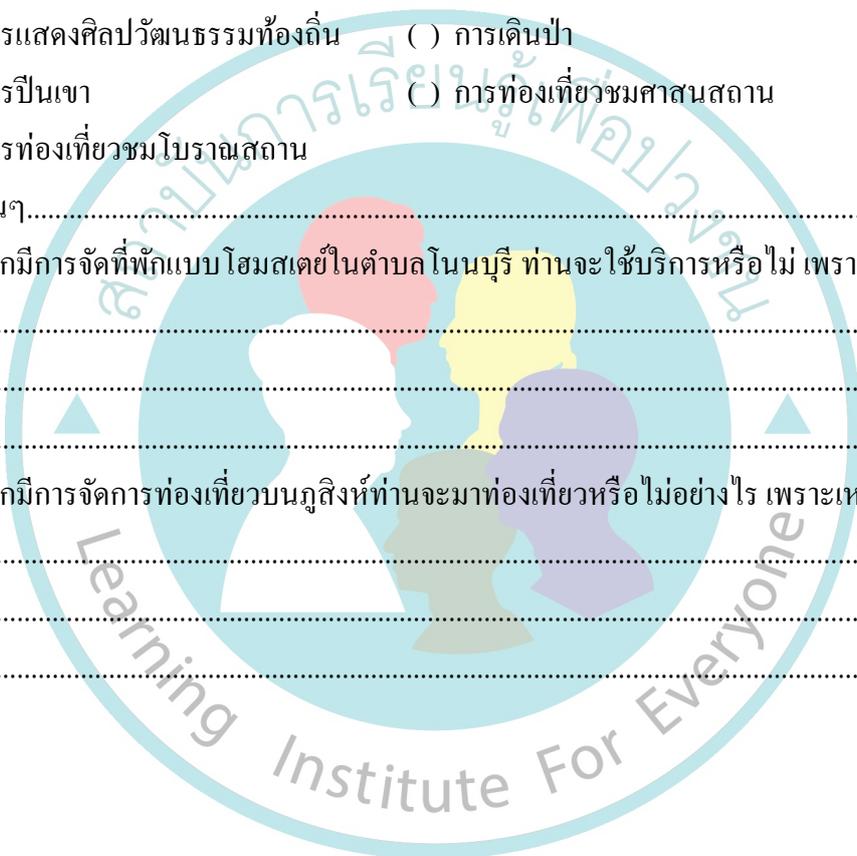
- () การแสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น () การเดินป่า
 () การปีนเขา () การท่องเที่ยวชมศาสนสถาน
 () การท่องเที่ยวชมโบราณสถาน
 () อื่นๆ.....

14. หากมีการจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ในตำบลโนนบุรี ท่านจะใช้บริการหรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

15. หากมีการจัดการท่องเที่ยวบนภูสิงห์ท่านจะมาท่องเที่ยวหรือไม่อย่างไร เพราะเหตุใด

.....



ภาคผนวก ข

ภาพกิจกรรม



ภาพที่ 1 KALASIN TOURIST MAP

หมายเลข 1 อนุสาวรีย์พระยาชัยสุนทร อ.เมือง

หมายเลข 2 วัดกลาง อ.เมือง

หมายเลข 3 พระธาตุยาคู อ.กมลาไสย

หมายเลข 4 สะพานเทพสุดา อ.สหัสขันธ์

หมายเลข 5 วนอุทยานภูแฝก อ. ห้วยผึ้ง

หมายเลข 6 เขื่อนลำปาว อ.ยางตลาด

หมายเลข 7 พิพิธภัณฑสถานสิรินธร อ.สหัสขันธ์

หมายเลข 8 พุทธสถานภูป้อ อ.เมือง

หมายเลข 9 พุทธสถานภูสิงห์ อ.สหัสขันธ์

หมายเลข 10 วัดสักกะวัน อ.สหัสขันธ์

หมายเลข 11 วัดป่ามีชัยนิवास อ.เมือง

หมายเลข 12 วัดพุทธนิมิต(ภูค่าว) อ.สหัสขันธ์

หมายเลข 13 กลุ่มทอผ้าไหมบ้านโพน อ.คำม่วง

หมายเลข 14 น้ำตกแก้งกะอาม อ.เมือง

หมายเลข 15 ผาเสวยภูพาน อ.สมเด็จ

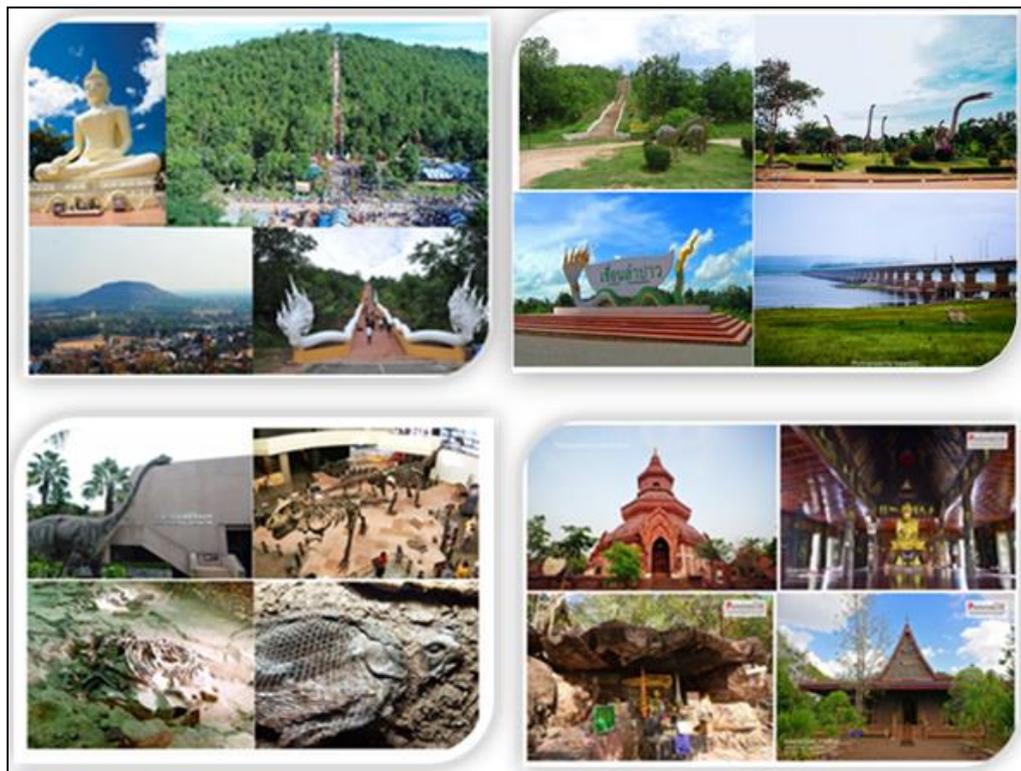
หมายเลข 16 น้ำตกผาลี อ.สมเด็จ

หมายเลข 17 น้ำตกตาดทอง อ.เขาวง

หมายเลข 18 น้ำตกตาดสูง อ.ภูผินารายณ์

หมายเลข 19 กลุ่มจักสานไม้ไผ่ อ.ภูผินารายณ์

หมายเลข 20 หมู่บ้านวัฒนธรรมภูไทโลกโค้ง-โฮมสเตย์



ภาพที่ 2 แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลโนนบุรี

1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรณีวิทยา ได้แก่ พิพิธภัณฑ์สิรินธร
2. ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่ วัดพุทธนิมิต (ภูค่าว) พุทธสถานภูสิงห์ พระพรหมภูมิปาโล พระพุทธไสยาสน์ภูป้อ หลวงพ่อทันใจ หลวงพ่อบันดาลฤทธิผล วัดป่าสักกะวัน
3. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ภูสิงห์ สะพานเทพสุดาแหลมโนนวิเศษ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าลำปาว



ภาพที่ 3 การประชุมชี้แจงเกี่ยวกับการวิจัยเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลโนนบุรี





ภาพที่ 4 ผู้วิจัยร่วมกับผู้นำชุมชนสำรวจเส้นทางเข้าสู่ชุมชนตำบลโนนบุรี





ภาพที่ 5 ผู้วิจัยร่วมกับชุมชนในการแก้ไขปัญหา
เช่น การจัดทำป้ายจราจร สัญญาณจราจรและป้ายบอกทาง

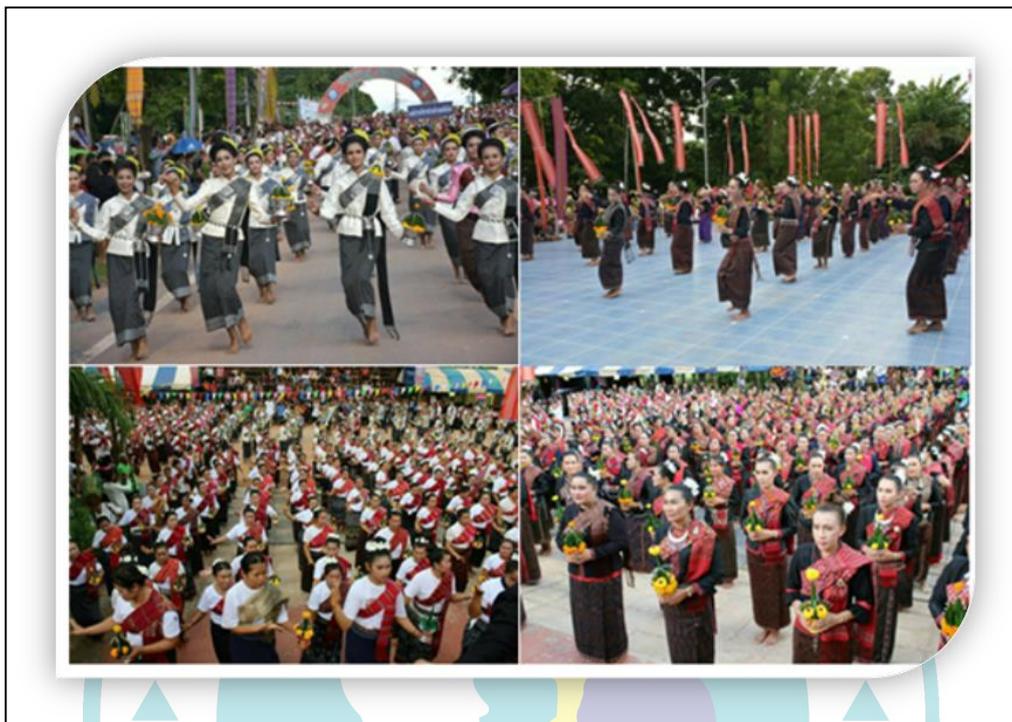


ภาพที่ 6 ผู้วิจัยร่วมกับชุมชนปรับปรุงซ่อมแซมเส้นทางจราจรทางขึ้นเขาภูสิงห์

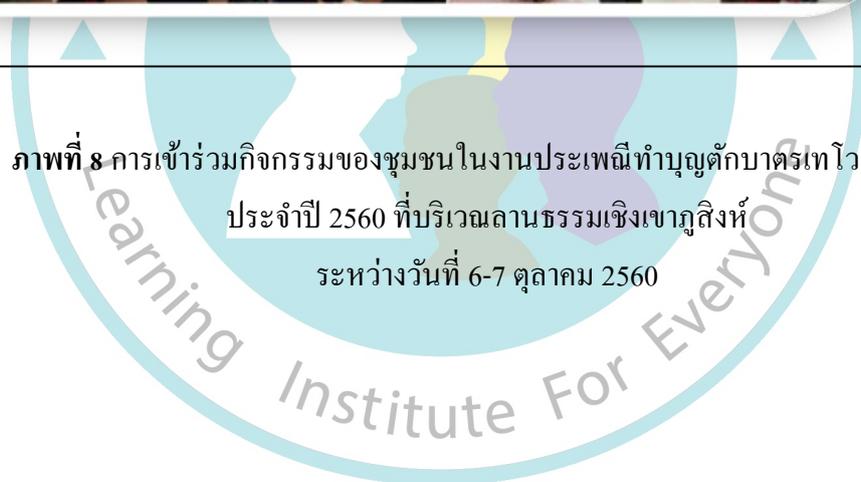




ภาพที่ 7 ชุมชนร่วมอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณี “ฮิตสิบสอง คองสิบสี่”
 การทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะ ที่บริเวณลานธรรมเชิงเขาภูสิงห์
 ระหว่างวันที่ 6-7 ตุลาคม 2560



ภาพที่ 8 การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนในงานประเพณีทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะ
ประจำปี 2560 ที่บริเวณลานธรรมเชิงเขาภูสิงห์
ระหว่างวันที่ 6-7 ตุลาคม 2560





ภาพที่ 9 การจัดกิจกรรมงานประเพณีทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะ
เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน
ประจำปี 2560 ที่บริเวณลานธรรมเชิงเขาภูสิงห์
ระหว่างวันที่ 6-7 ตุลาคม 2560



ภาพที่ 10 วัฒนธรรมประเพณีการทำบุญตักบาตร และสักการะพระประชาชนบาล
ระหว่างวันที่ 6-7 ตุลาคม 2560



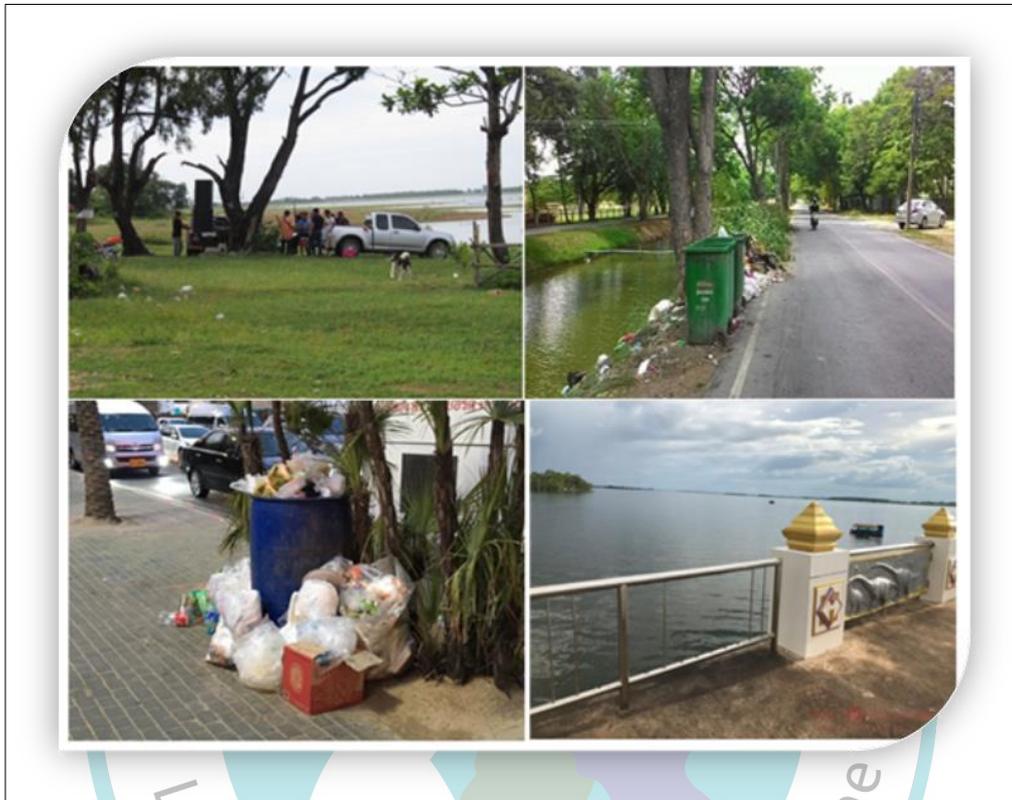
ภาพที่ 11 ผู้วิจัยร่วมงานอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีการสักการะพระประชาชนบาล
ที่บริเวณลานธรรมเชิงเขาภูสิงห์ ระหว่างวันที่ 6-7 ตุลาคม 2560



ภาพที่ 12 กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนตำบลโนนบุรี นักท่องเที่ยวและประชาชนในชุมชน
มีส่วนร่วม “วัฒนธรรมการนุ่งซิ่น นั้งสาด ตักบาตร 9 วัด” ทุกเช้าวันเสาร์ เวลา 07.00 น.
ที่ถนนไดโนโรด ตำบลโนนบุรี อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์



ภาพที่ 13 ผู้วิจัยร่วมกับผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลโนนบุรีสำรวจปัญหา
และผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชน



ภาพที่ 14 ปัญหาและผลกระทบจากการท่องเที่ยว ขยะจากนักท่องเที่ยว
และมลภาวะทางเสียง , ขอบกั้นกั้นตตามแนวสะพานเทพสุดา
ถูกตัดทำลาย เกิดความเสียหายและยังเสี่ยงเกิดอุบัติเหตุ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล	นายสุภวัฒน์ มุลนาม
วันเดือนปีเกิด	16 เมษายน 2509
ที่อยู่ปัจจุบัน	669/1 หมู่ที่ 18 ตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม 44160
เบอร์โทรศัพท์	08-5611-1139, 09-5168-2571
อีเมล	Sup_m12@hotmail.com
สถานที่ทำงาน	แขวงทางหลวงชนบทกาฬสินธุ์ หมวดบำรุงทางหลวงชนบทหนองกุงศรี เลขที่ 130 หมู่ที่ 11 ตำบลหนองบัว อำเภอหนองกุงศรี จังหวัดกาฬสินธุ์
ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการหมวดบำรุงทางหลวงชนบทหนองกุงศรี
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี คณะครุศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาช่างอุตสาหกรรม (ช่างก่อสร้าง) สถาบันราชภัฏมหาสารคาม เมื่อ พ.ศ. 2540 ปัจจุบัน คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม